

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ
ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Κίκιλης Δημήτριος

*Επιβλέποντες: Μπεριάτος Ηλίας
Κούγκολος Αθανάσιος*

Βόλος, Σεπτέμβριος 2001

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής θα ήθελα να ευχαριστήσω μια σειρά ανθρώπων, χωρίς την πολύτιμη βοήθειά τους αυτό εγχείρημα δεν θα μπορούσε να έρθει εις πέρας.

Καταρχάς ευχαριστώ θερμά τους δύο επιβλέποντες καθηγητές μου για διαφορετικούς λόγους τον καθένα. Τον κ. Η. Μπεριάτο για τις πολύτιμες συμβουλές και υποδείξεις του χωρίς τις οποίες αυτή η εργασία δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί. Καθώς και τον κ. Α. Κούγκολο γιατί ανέλαβε την επίβλεψη της παρούσας διπλωματικής κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή δίνοντας λύση στο πρόβλημα που προέκυψε λόγω μη εξεύρεσης ημερομηνίας για την παρουσίασής της.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω και όλο το προσωπικό του Δασαρχείου Πάρνηθας για τον πολύτιμο χρόνο καθώς και τις πολύτιμες πληροφορίες που μου παρείχε κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, χωρίς τις οποίες αυτή η διπλωματική δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ.....	8
1.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	8
1.2 ΣΚΟΠΟΣ ΚΗΡΥΞΗΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	9
2. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ...	15
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	15
2.2 ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΛΑΙΣΙΟ	15
2.2.1 Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.....	15
2.2.2 Πρόγραμμα Άνθρωπος και Βιόσφαιρα (ΜΑΒ).....	17
2.2.3 Σύμβαση για την Προστασία των Διεθνούς Ενδιαφέροντος Υγροτόπων ίδια ως Υγροβιοτόπων (Σύμβαση Ραμσάρ)	18
2.2.5 Οδηγία για τη Διατήρηση των Άγριων Πουλιών (Οδηγία 79/409/ΕΟΚ).....	22
2.2.6 Σύμβαση για τη Διατήρηση της Άγριας Ζωής και των Φυσικών Οικοτόπων της Ευρώπης (Βέρνη, 1979).....	24
2.2.7 Η Σύμβαση για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών της Άγριας Πανίδας... ..	26
2.2.8 Οδηγία για τη Διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων καθώς και της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ).....	28
2.3 ΕΘΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	32
2.3.1 Συνταγματικές Ρυθμίσεις.....	32
2.3.2 Ρυθμίσεις στα πλαίσια της Δασικής Νομοθεσίας	33
2.3.3 Νόμος για την Προστασία του Περιβάλλοντος.....	39
2.4 ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	43
3. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΡΥΜΟΥ ΠΑΡΝΗΘΑΣ.....	48
3.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	48
3.2 ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ.....	50
3.3 ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΑΞΙΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	53
3.3.1 Χλωρίδα.....	53
3.3.2 Πανίδα.....	54
3.3.3 Αρχαιολογικά-Πολιτιστικά Στοιχεία	55
3.4 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΡΥΜΟΥ.....	56
3.4.1 Πρωτογενής Τομέας (Γεωργία – Κτηνοτροφία – Δασοπονία).....	56
3.4.2 Δευτερογενής Τομέας (Βιομηχανία – Βιοτεχνία – Μεταποίηση).....	58
3.4.3 Τριτογενής Τομέας (Τουρισμός – Αναψυχή)	58
4. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΡΥΜΟΥ ΠΑΡΝΗΘΑΣ	62
4.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	62
4.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΚΑΘΟΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ.....	64
4.2.1 Διαχειριστικό Σχέδιο.....	64
4.2.2 Σχεδιασμός της Προστατευόμενης Περιοχής	66
4.2.3 Λειτουργική Οργάνωση του Δρυμού.....	69
4.2.4 Προστασία των Οικολογικών Αξιών.....	72
4.2.5 Οργάνωση του Δρυμού για την Εξυπηρέτηση Επισκεπτών.....	74
4.2.6 Ένταξη των Τοπικών Κοινωνιών στη Διαδικασία της Διαχείρισης.....	75
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	78
5.1 ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	78
5.2 Η ΑΠΟΚΤΗΘΕΙΣΑ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΔΡΥΜΟ ΠΑΡΝΗΘΑΣ.....	81

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

A. Η Επιλογή του Θέματος

Η φροντίδα για την προστασία της φύσης και ο προβληματισμός, ότι πολλά από τα στοιχεία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μπορούν χαθούν για πάντα είχε απασχολήσει τον άνθρωπο από τον αρχαιότητα. Οι πρώτες όμως συντονισμένες προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση πραγματοποιούνται μόλις στα τέλη του 19^ο αιώνα με τη κήρυξη μεμονωμένων περιοχών ως φυσικών πάρκων μέσω της θεσμικής κατοχύρωσης των ιδιαίτερων αξιών τους.

Με τη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας κατά των 20^ο αιώνα και τις καταστροφικές επιπτώσεις της σε μοναδικά χερσαία και υδάτινα οικοσυστήματα, έγινε κοινή συνείδηση ότι η λήψη μέτρων για την προστασία τους ήταν επιτακτική ανάγκη. Σε αυτό το γεγονός συνέτεινε και η εμφάνιση του οικολογικού κινήματος, βοηθώντας ακόμη περισσότερο στον προβληματισμό πάνω σε αυτά τα ζητήματα, κάνοντας σαφές ότι η αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων αργά ή γρήγορα θα μπορούσε να έχει δραματικές συνέπειες όχι μόνο στα οικοσυστήματα, αλλά ακόμη και στην ίδια την επιβίωση του ανθρώπου.

Άρχισε σταδιακά να αναπτύσσεται μια προβληματική για την προστασία της φύσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Η φύση και το περιβάλλον γενικότερα, αποτελεί το επίκεντρο διεθνών διασκέψεων και συμφωνιών, που ως σκοπό έχουν το συντονισμό των προσπαθειών για άσκηση πολιτικής προστασίας τους. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η χώρα μας και λόγω της πλούσιας και αξιόλογης φυσικής κληρονομιάς της, δεν θα μπορούσε να είχε μείνει αμέτοχη στις προσπάθειες που γίνονται σε διεθνή κλίμακα.

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής με θέμα «Πλαίσιο Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, Υφιστάμενο Καθεστώς και Προοπτικές», είναι η προσπάθεια ανάλυσης όλων εκείνων των παραγόντων που συμβάλλουν στην αποτελεσματική διαχείριση τέτοιων περιοχών στη χώρα μας. Το θεσμικό πλαίσιο σ' αυτή την ανάλυση έχει κυρίαρχη σημασία, καθότι καθορίζει τους άξονες και τις δράσεις, που πρέπει να ακολουθηθούν ώστε να επιτευχθεί η ουσιαστική εκπλήρωση των σκοπών με την κήρυξή τους. Παράλληλα οι αναζητήσεις σε θεωρητικό επίπεδο έχοντας διαφοροποιηθεί σε σχέση με το παρελθόν, προτάσσουν όχι μόνο τη διαφύλαξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, αλλά και την εξυπηρευτούν σύγχρονων κοινωνικών αναγκών. Τη διερεύνηση αυτών των παραγόντων που καθορίζουν την ολοκληρωμένη διαχείριση τους, προσπαθεί να προσεγγίσει η παρούσα εργασία.

B. Η Δομή της Εργασίας

Μεθοδολογικά η δομή της διπλωματικής εργασίας χωρίζεται σε δύο κύριες θεματικές ενότητες, η πρώτη περιλαμβάνει το γενικό θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο αναφορικά με τις προστατευόμενες περιοχές, και η δεύτερη στην οποία εξετάζεται η περίπτωση της Πάρνηθας, αρχικά με την περιγραφή γενικών στοιχείων ως προς τη γεωγραφία της και κατόπιν την εξέταση της αποτελεσματικότητας της διαχείρισης ως προς συγκεκριμένες παραμέτρους. Οι δύο αυτές ενότητες συντίθενται στο κεφάλαιο των συμπερασμάτων με τη γενικότερη αξιολόγηση των δύο επιμέρους ενοτήτων. Για την πληρέστερη κατανόηση των διαδοχικών σταδίων δόμησης της παρούσας διπλωματικής, παρατίθεται ακολούθως η αναλυτική περιγραφή τους.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια συνοπτική ανάλυση των σύγχρονων θεωρητικών προσεγγίσεων για την διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, καθώς και των σκοπών και χαρακτηριστικών που πρέπει να έχει μια περιοχή για να κηρυχθεί ως προστατευόμενη, όπως αυτά έχουν εκφραστεί στη διεθνή βιβλιογραφία. Επιπλέον τονίζεται η ανάγκη αποτελεσματικής διαχείρισης καθώς και οι παράγοντες που επιδρούν σε αυτή.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ακολουθεί η περιγραφή του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου, ως κανόνας και άξονας πολιτικής για την προστασία της φύσης. Το θεσμικό πλαίσιο όπως εφαρμόζεται σήμερα διακρίνεται από δύο άξονες, ο πρώτος αφορά τις υποχρεώσεις της χώρας μας απέναντι στο Κοινοτικό και Διεθνές Δίκαιο, και ο δεύτερος όπως εκφράζεται

από την ελληνική νομοθεσία. Και οι δύο αυτοί άξονες λειτουργούν συμπληρωματικά και συνθέτουν το γενικότερο πλαίσιο άσκησης πολιτικής για την αποτελεσματική διαφύλαξη της φυσικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Για την διαμόρφωση μιας πληρέστερης και πιο ολοκληρωμένης εικόνας, όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα της διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών, κρίθηκε σκόπιμη η πραγματοποίηση έρευνας πεδίου (Case Study). Η αρχική φιλοδοξία για μια συνολική αποτίμηση όλου του συστήματος προστατευόμενων περιοχών της χώρας μας, αποτελούσε ένα δύσκολο εγχείρημα γιατί απαιτούσε μεγάλο όγκο πληροφοριών που ήταν σχεδόν ακατόρθωτο να συλλέγει, και για το λόγο ότι μια τέτοια έρευνα δεν θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο διπλωματικής εργασίας.

Ο Εθνικός Δρυμός Πάρνηθας επελέγη ως αντικείμενο έρευνας πεδίου, λόγω της ιδιαιτερότητάς του ότι είναι το πλησιέστερο οικοσύστημα στην Αθήνα, ανατρέποντας κατά κάποιον τρόπο τον κανόνα που θέλει τις προστατευόμενες περιοχές απομακρυσμένες και δυσπρόσιτες. Επιπλέον αποτελεί ένα σημαντικό οικοσύστημα με ιδιαίτερη αξία, τόσο ως προς τα χαρακτηριστικά του, όσο και για την ζωή των κατοίκων της πρωτεύουσας.

Το αντικείμενο του τρίτου κεφαλαίου επικεντρώνεται στην ανάλυση της γεωγραφίας της Πάρνηθας. Εξετάζεται το ιδιοκτησιακό καθεστώς που επικρατεί στο δρυμό, ως σημαντική παράμετρος για το σχεδιασμό της. Τονίζεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του ως οικοσύστημα και περιγράφονται οι δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή ως παράγοντας για τη διαμόρφωση του.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αξιολόγηση της διαχείρισης στον Εθνικό Δρυμό με την εξέταση συγκεκριμένων παραμέτρων που επιδρούν στην όλη οργάνωση του. Οι παράγοντες αυτοί τέθηκαν κατόπιν επίσκεψης στην περιοχής μελέτης και με διεξαγωγή κατ' ιδίαν συζητήσεων με το προσωπικό της υπηρεσίας που έχει αναλάβει τη συνολική διαχείριση της περιοχής.

Τέλος με το πέμπτο κεφάλαιο επιχειρείται η εξαγωγή συμπερασμάτων βασιζόμενα και στις δύο θεματικές ενότητες της εργασίας. Η αξιολόγηση αυτή αναφέρεται κυρίως στο θεσμικό πλαίσιο και την υφιστάμενη κατάσταση σχετικά με την προστασία της φύσης στη χώρα μας, καθώς και με τη εμπειρία που αποκομίστηκε κατά την διεξαγωγή της έρευνας πεδίου.

Γ. Προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής

Κατά την διεξαγωγή της παρούσας διπλωματικής αντιμετωπίστηκαν κάποια συγκεκριμένα προβλήματα στα οποία θα ήθελα να αναφερθώ. Κυρίως αντιμετωπίστηκε το πρόβλημα προσέγγισης της βιβλιογραφίας, για το λόγο ότι το θέμα προστασίας της φύσης στη χώρα μας κατά το παρελθόν έχει απασχολήσει ελάχιστους επιστήμονες και δεν έχει την απήχηση που έχει στο εξωτερικό. Επιπλέον η αποκωδικοποίηση της νομοθεσίας αποτέλεσε επίπονη διαδικασία καθότι έπρεπε, να εντοπιστούν να βασικά ζητήματα που θεώρησα σκόπιμο, ότι έπρεπε να παρουσιαστούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

1.1 Γενικά

Ο εξουσιαστικός ρόλος του ανθρώπου πάνω στη φύση με την αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων στα πλαίσια της αναπτυξιακής διαδικασίας, είχε ως αποτέλεσμα την διαρκή υποβάθμιση του περιβάλλοντος, την εξαφάνιση σπάνιων ειδών της άγριας ζωής και την καταστροφή μοναδικών φυσικών τοπίων. Τις τελευταίες μάλιστα δεκαετίες, με την ανάκυψη των μεγάλων περιβαλλοντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο πλανήτης, έγινε κοινή συνείδηση σε όλη την ανθρωπότητα, ότι ακόμα και η ίδια η επιβίωση του ανθρώπου πάνω στη γη είναι εξαιρετικά εύθραυστη, και ως εκ τούτου η λήψη δραστικών μέτρων για την ανάσχεση αυτής της προοπτικής αποτελεί επιτακτική ανάγκη.

Είδη από τις αρχές της δεκαετίας του '70 η σύνδεση του περιβάλλοντος με την ανάπτυξη απετέλεσε θέμα έντονων συζητήσεων στα πλαίσια διεθνών διασκέψεων, όπως της Στοκχόλμης το 1972 με θέμα «Το Περιβάλλον του Ανθρώπου» και συνεχίστηκε εντονότερα κατά τις επόμενες δεκαετίες. Η εμφάνιση του όρου «αιφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη¹» στη δεκαετία του '80 συνδέεται με διαπιστώσεις ότι οι προσπάθειες να ξεπεραστούν περιορισμοί στην ανάπτυξη σκόνταφταν σε φυσικούς και οικολογικούς περιορισμούς. Ενώ σε ένα από τα πρώτα δημοσιεύματα εκείνης της εποχής που είχε απήχηση, το World Conservation Strategy (IUCN, 1980), η βιώσιμη ανάπτυξη βασίζεται σε τρεις προϋποθέσεις: τη διατήρηση των συστημάτων που υποστηρίζουν τη ζωή, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και τη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων. Η διάσκεψη του Ρίο το 1992 εκτός τη συζήτηση για τα μεγάλα περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη και το φαινόμενο της φτώχειας, έθεσε και το ζήτημα διατήρησης της βιοποικιλότητας καθώς και της ποικιλότητας τοπίων σε εθνικό επίπεδο. Η επίτευξη αυτού του στόχου μπορεί να διασφαλισθεί μέσω «εγκαθίδρυσης ενός συστήματος προστατευόμενων περιοχών ή περιοχών στις οποίες υπάρχει ανάγκη λήψης ειδικών μέτρων

¹ Στην έννοια της “αιφορείας” και ειδικότερα της “αιφόρου ανάπτυξης”, γίνεται λόγος για πρώτη φορά, στην αναφορά της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη το 1987 με τίτλο “Our Common Future”, η οποία εμπεριέχει την έννοια της προστασίας των φυσικών πόρων, αφού ορίζεται ως “η ανάπτυξη η οποία καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υποθηκεύει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες”.

για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, και μέσω ανάπτυξης κατευθύνσεων για την επιλογή, ίδρυση και διαχείριση προστατευόμενων περιοχών»².

Σε αυτό το πλαίσιο ο θεσμός των προστατευόμενων περιοχών αποτελεί ουσιαστικό μέτρο στην άσκηση πολιτικής για τη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας και της προστασίας του τοπίου προς όφελος της παρούσας και των μελλοντικών γενεών, αλλά και της ικανοποίησης ευρύτερων κοινωνικών αναγκών του ανθρώπου.

Η πρώτη συντονισμένη προσπάθεια κατοχύρωσης του θεσμού των προστατευόμενων περιοχών, αποτελεί η ίδρυση του Εθνικού Πάρκου Yellowstone των ΗΠΑ το 1872 στην οποία απαγορεύτηκε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα και παρέμβαση. Η αντίληψη αυτή για τις προστατευόμενες περιοχές ως «αμυντικός μηχανισμός» στην ανάπτυξη, σε αρκετές περιπτώσεις επέφερε συγκρούσεις μεταξύ διαφορετικών ομάδων, καθότι δεν λαμβάνονταν υπ' όψιν οι ιδιαίτερες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της ευρύτερης περιφέρειας, και οι γενικότερες συνθήκες κάθε χώρας. Στα πλαίσια μιας σύγχρονης αντίληψης για την προστασία της φύσης, αναγνωρίζεται η ενεργός διαχείριση των περιοχών αυτών για την εξυπηρέτηση όλων των αξιών και λειτουργιών τους, χωρίς να παραγνωρίζεται ο πρωταρχικός τους ρόλος στη διατήρηση του φυσικού τους περιβάλλοντος. Τονίζεται επίσης, η ανάγκη της μη απομόνωσής τους, με την πεποίθηση ότι αν και η προστασία αποτελεί πρωταρχικό συστατικό στοιχείο της ορθολογικής χρήσης του φυσικού περιβάλλοντος, δεν είναι αδύνατη η συνύπαρξη προστασίας και χρήσης της προστατευόμενης περιοχής, αν διασφαλίζεται ο σωστός σχεδιασμός και η αποτελεσματική ρύθμιση όλων των δραστηριοτήτων. Αυτό το πλαίσιο, δηλαδή της ολοκληρωμένης αειφορικής διαχείρισης, αν δύσκολο και πολύπλοκο κατά την εφαρμογή του στην πράξη, παρέχει μεγάλες δυνατότητες ανάδειξης όλων των αξιών και λειτουργιών των περιοχών αυτών και επιτυγχάνεται η πλήρης αξιοποίηση όλων των πλεονεκτημάτων, χωρίς να υποβαθμίζεται ο βασικός σκοπός καθιέρωσής τους.

1.2 Σκοπός Κήρυξης και Χαρακτηριστικά Προστατευόμενων Περιοχών

Ο σκοπός κήρυξης προστατευόμενων περιοχών όπως αναφέρθηκε θα πρέπει να εξεταστεί κάτω από το πρίσμα της ενεργού διαχείρισης, όπου όλες οι αξίες των περιοχών αυτών θα αναδεικνύονται και ταυτόχρονα θα εξυπηρετούν σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες.

² Ν.2204/1994, «Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα, Άρθρο 8»

Επιγραμματικά οι λόγοι κήρυξης περιοχών ως προστατευόμενες και ουσιαστικά οι κύριοι στόχοι για τη διαχείρισή τους, όπως τέθηκαν από τη Διεθνή Ένωση Προστασίας της Φύσης έχουν ως εξής:

- Προστασία των ιδιαίτερων οικολογικών αξιών
- Εξυπηρέτηση επιστημονικών σκοπών
- Διατήρηση ειδών και γενετικής ποικιλότητας
- Ικανοποίηση υπαίθριας αναψυχής του σύγχρονου ανθρώπου
- Περιβαλλοντική εκπαίδευση και ενημέρωση του κοινού
- Τουριστική ανάπτυξη της περιοχής και της ευρύτερης περιφέρειας

Ο οικολογικός ρόλος των περιοχών αυτών, όπως αναφέρθηκε, αποτελεί τον σημαντικότερο σκοπό για την ίδρυσή τους και αναφέρεται κυρίως στη διατήρηση της βιολογικής ποικιλίας και στην προστασία των ιδιαίτερων φυσικών και γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών τους. Η διαρκής υποβάθμιση του περιβάλλοντος με τον κίνδυνο της εξαφάνισης σπάνιων ειδών και μοναδικών φυσικών σχηματισμών, καθιστά της περιοχές αυτές μοναδικά καταφύγια όπου μπορεί να διατηρηθεί η βιοποικιλότητα κάτω από φυσικές συνθήκες εξέλιξης και λειτουργίας. Επιπλέον η συμβολή των προστατευόμενων περιοχών στην προαγωγή της επιστήμης είναι σημαντική, κάτι το οποίο έχει σχέση με το ότι ο φυσικός κόσμος δεν έχει διερευνηθεί πλήρως και πολλές πληροφορίες θα μπορούσαν να αντληθούν από τις περιοχές αυτές τόσο για την γνώση ως αυτοσκοπός, αλλά και για την αποτελεσματικότερη διαχείριση παρόμοιων οικοσυστημάτων.

Η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής του σύγχρονου ανθρώπου στις πόλεις, καθιστά τις περιοχές αυτές ως μοναδικό πόλο έλξης ενός συνεχώς αυξανόμενου αριθμού επισκεπτών, που αναζητούν την ικανοποίηση σύγχρονων κοινωνικών αναγκών, μέσω της υπαίθριας αναψυχής αλλά και μέσω της συμμετοχής τους σε διάφορων ειδών δραστηριότητες. Παράλληλα οι προστατευόμενες περιοχές με τη δυνατότητα που παρέχουν στους επισκέπτες να γνωρίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, λειτουργούν και σαν σχολεία περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση στις μέρες μας έχει ιδιαίτερη σημασία, λόγω της αυξανόμενης ανάγκης για μια ολοένα μεγαλύτερη κατανόηση της φύσης από το ευρύ κοινό, αλλά και της προστασίας του περιβάλλοντος γενικότερα.

Τέλος η προσέλκυση επισκεπτών στις προστατευόμενες περιοχές, δημιουργεί κατάλληλες προϋποθέσεις τόνωσης των τοπικών οικονομιών αλλά και της ευρύτερης περιφέρειας. Η οργάνωση των κατάλληλων υποδομών για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας για την απασχόληση του τοπικού πληθυσμού, αλλά και στην διαφύλαξη παραδοσιακών ασχολιών που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν. Τείνει δε να αποτελέσει σήμερα, σε πολλές περιπτώσεις, τον κύριο σκοπό ύπαρξης και διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών. (Κ. Κασσιούμης, 1993)

Επιπλέον για τον σχεδιασμό και την οργάνωση των προστατευόμενων περιοχών, κρίνεται απαραίτητη η διαμόρφωση βασικών αξόνων και αρχών με κυριότερες:

- Το μέγεθος της προστατευόμενης περιοχής ως απαραίτητο στοιχείο στην εκπλήρωση των σκοπών της διαχείρισης.
- Η ύπαρξη ενός τοπικού φορέα διαχείρισης, του οποίου οι ιδιαιτερότητες να είναι συνάρτηση των ιδιαιτεροτήτων κάθε χώρας.
- Οι επιμέρους τοπικοί φορείς διαχείρισης πρέπει να βρίσκονται σε επικοινωνία μεταξύ τους και να εξασφαλίζεται η σταθερή και συνεχής τους ενημέρωση, γεγονός που να τεκμηριώνει την ανάγκη ενός επιτελικού κεντρικού φορέα, η δομή και οι αρμοδιότητες του οποίου θα εξαρτώνται από τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής.
- Η ζωνοποίηση εντός της περιοχής, όπου θα εξειδικεύονται οι σκοποί της διαχείριση προσαρμοζόμενοι στις τοπικές συνθήκες.
- Η αξιοπιστία της διαχείρισης, με την οποία θα διασφαλίζεται η προστασία της περιοχής μέσω εθνικών στρατηγικών για τη διατήρηση και την αειφόρο ανάπτυξη.
- Το ιδιοκτησιακό καθεστώς, ως απαραίτητη προϋπόθεση για μια αποτελεσματική διαχείριση, από τη στιγμή που διασφαλίζεται η συναίνεση των τοπικών κοινωνιών.
- Η ένταξη των κατοίκων στη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών θεωρείται αναγκαία. Η αποδοχή των οποίων θα καθορίσει σε μεγάλο βαθμό την επιτυχία ή αποτυχία της προστασίας.
- Οι προστατευόμενες περιοχές δεν μπορούν να νοηθούν ως απομονωμένες μονάδες αλλά συνδέονται άρρηκτα με την περιφέρειά τους οικολογικά, οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά, συνεπώς ο σχεδιασμός και η διαχείριση αυτών των περιοχών πρέπει να ενσωματώνεται σε περιφερειακά σχέδια και να υποστηρίζεται από πολιτικές προσαρμοσμένες για μεγαλύτερες περιοχές.

Οι προστατευόμενες περιοχές, σύμφωνα με την παραπάνω ανάλυση δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως ομοιογενείς εκτάσεις με παρόμοια χαρακτηριστικά, αλλά περιοχές με ιδιαιτερότητες ανάλογα με τις οικολογικές, χωρο-κοινωνικές συνθήκες της εκάστοτε περίπτωσης, όπως και με το πολιτικό, οικονομικό και θεσμικό πλαίσιο ρύθμισης τέτοιων θεμάτων σε κάθε χώρα. Συνεπώς ο σκοπός της διαχείρισής τους άπτεται κάθε φορά των επί μέρους αναγκών και δυνατοτήτων κάθε περιοχής και αποσκοπεί στη διασφάλιση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του. Ενιαία θεώρηση θα απέβαινε εις βάρος της κήρυξης τους ως προστατευόμενες από τη στιγμή που δεν θα τονίζονταν ο ιδιαίτερος ρόλος τους.

Η ανάγκη συντονισμού της πολιτικής για τις προστατευόμενες περιοχές, όσον αφορά στη διαχείριση, χρήση και διατήρηση, θα πρέπει να εκφράζεται μέσω εθνικών, περιφερειακών αλλά και τοπικών σχεδίων ανεξάρτητα από το βαθμό σημαντικότητας της περιοχής σε εθνικό επίπεδο. Η δημιουργία μιας τέτοιας πολιτικής θα συμβάλει στην αναγνώριση της σημασίας της διατήρησης και διαχείρισης των περιοχών αυτών, ώστε η ανακήρυξή τους να εκφράζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και την εξασφάλιση της αειφόρου χρήσης τους. Συνεπώς τέτοια πολιτική πρέπει να ασκείται μόνο μέσω εθνικής ή περιφερειακής στρατηγικής για την προστασία της φύσης.

Σημαντική προσπάθεια στον καθορισμό αξόνων άσκησης πολιτικής για της προστατευόμενες περιοχές με σκοπό τη διασφάλιση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, αλλά και την επίτευξη της εφαρμογής τους σε παγκόσμια κλίμακα, έγινε από τη Διεθνή Ένωση Προστασίας της Φύσης (IUCN) το 1994, όπου καθόρισε για κάθε μια από τις κατηγορίες συγκεκριμένους στόχους και κριτήρια επιλογής. Έτσι σύμφωνα με αυτή την κατηγοριοποίηση ορίστηκαν ως:

- Κατηγορία Ια: *Αυστηρά Φυσικά Καταφύγια*, περιοχές με εξέχοντα και αντιπροσωπευτικά οικοσυστήματα, γεωλογικούς σχηματισμούς και είδη, που κυρίως προσφέρονται για επιστημονική έρευνα και παρατήρηση
- Κατηγορία Ιβ: *Περιοχές Άγριας Ζωής*, που προστατεύονται και διαχειρίζονται με σκοπό να διατηρηθούν στην φυσική τους κατάσταση
- Κατηγορία ΙΙ: *Εθνικά Πάρκα*, φυσικές περιοχές χερσαίες ή υδάτινες που κηρύσσονται, α) για την προστασία της οικολογικής ακεραιότητας ενός ή περισσότερων οικοσυστημάτων για την παρούσα αλλά και για τις μελλοντικές γενεές, β) για την αποφυγή βιομηχανικών εκμεταλλεύσεων και επιβλαβών

- οχλήσεων ως προς τους σκοπούς χαρακτηρισμού της περιοχής και γ) στην εξασφάλιση δυνατοτήτων αναψυχής στους επισκέπτες, όλα αυτά θα πρέπει περιβαλλοντικά και πολιτισμικά συμβατά
- Κατηγορία III: *Φυσικά Μνημεία*, περιοχές που περιλαμβάνουν ιδιαίτερα φυσικά ή πολιτιστικά στοιχεία, τα οποία έχουν ξεχωριστή αξία εξαιτίας της σπανιότητας και αντιπροσωπευτικότητάς τους
 - Κατηγορία IV: *Περιοχές Διαχείρισης Ειδών και Βιοτόπων*, χερσαίες ή υδάτινες περιοχές με κύριο σκοπό την εξασφάλιση της διατήρησης βιοτόπων και στην ικανοποίηση των αναγκών συγκεκριμένων ειδών
 - Κατηγορία V: *Προστατευόμενα Χερσαία και Θαλάσσια Τοπία*, όπου η αλληλεπίδραση ανθρώπου και φύσης είχε ως αποτέλεσμα στη δημιουργία μιας περιοχής εξαιρετικών χαρακτηριστικών με σημαντική αισθητική, οικολογική και πολιτιστική αξία, και συχνά με υψηλή βιολογική ποικιλότητα. Η εξασφάλιση αυτής της παραδοσιακής αλληλεπίδρασης, είναι ζωτικής σημασίας για την προστασία, διατήρηση και εξέλιξη μιας τέτοιας περιοχής
 - Κατηγορία VI: *Προστατευόμενες Περιοχές Διαχειριζόμενων Φυσικών Πόρων*, οι οποίες διαχειρίζονται για την εξασφάλιση μιας μακρόχρονης προστασίας και διατήρησης της βιολογικής ποικιλότητας, παράλληλα με την αειφορική χρήση των φυσικών πόρων ώστε να συμβαδίζουν με τις κοινωνικές ανάγκες.

(Πηγή: IUCN, 1994)

Συνοψίζοντας τους σκοπούς κήρυξης και τις λειτουργίες των προστατευόμενων περιοχών στα πλαίσια των σύγχρονων αντιλήψεων, όπως αναλύθηκε προηγουμένως, θα μπορούσε να δοθεί ο παρακάτω ορισμός.

Προστατευόμενη Περιοχή είναι χερσαία ή/και υδάτινη έκταση στην οποία βασικός στόχος είναι η προστασία και διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας και των φυσικών πολιτιστικών πόρων, καθώς και της ικανοποίησης σύγχρονων κοινωνικών του ανθρώπου. Η διαχείρισή της υλοποιείται μέσω θεσμικών ή άλλων αποτελεσματικών μέσων (IUCN, 1994: Guidelines for protected area management categories).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο
ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

2. Θεσμικό Πλαίσιο Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών

2.1 Εισαγωγή

Αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου είναι μια πρώτη προσέγγιση των κανόνων δικαίου που έχει θεσπίσει η Ελληνική Πολιτεία για την προστασία των φύσης. Ο ρόλος του στη δόμηση της παρούσας διπλωματικής θεωρήθηκε σημαντικός, αφού αποτελεί τον άξονα πολιτικής που ακολουθεί η χώρα μας στον τομέα αυτό. Αρχικά γίνεται περιγραφή του διεθνούς πλαισίου και των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτό, καθώς και η επίδρασή του στη διαμόρφωση του συστήματος των προστατευόμενων περιοχών. Ακολουθεί η περιγραφή του εθνικού πλαισίου ως παράγοντας για την άσκηση μέτρων και πρωτοβουλιών για την αποτελεσματική διαφύλαξη της φυσικής μας κληρονομιάς. Τέλος το κεφάλαιο κλείνει με την παράθεση όλων των φορέων που ως αρμοδιότητα έχουν την εφαρμογή της συγκεκριμένης πολιτικής στην πράξη.

2.2 Διεθνές Πλαίσιο

2.2.1 Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η Γενική Διάσκεψη της Οργάνωσης των Ηνωμένων Εθνών για την εκπαίδευση, την επιστήμη και τη μόρφωση, που συνήλθε στο Παρίσι το 1972, θεωρώντας ότι η φθορά ή η εξαφάνιση κάποιου πολιτιστικού αγαθού της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς καθιστά φτωχότερη την κληρονομιά όλων των λαών του κόσμου, υιοθέτησε τη Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς.

Το βασικό αντικείμενο της σύμβασης είναι ο καθορισμός και η διατήρηση της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, κατατάσσοντας μια λίστα από περιοχές με εξαιρετική παγκόσμια αξία, και στην εξασφάλιση της προστασίας τους μέσω συνεργασίας των συμβαλλόμενων εθνών.

Πιο συγκεκριμένα, ως φυσική κληρονομιά καθορίζεται από το Άρθρο 2 της σύμβασης ως:

«Φυσικά μνημεία που αποτελούνται από φυσικούς πόρους`` και βιολογικούς σχηματισμούς ή ομάδες τέτοιων σχηματισμών, που έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία από αισθητική ή επιστημονική άποψη.

Γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί και ακριβώς οριοθετημένες περιοχές που αποτελούν βιοτόπους απειλούμενων ζωικών και φυτικών ειδών παγκοσμίου αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της ανάγκης διατήρησής τους (των ειδών).

Φυσικά τοπία ή επακριβώς οριοθετημένες περιοχές εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης, της ανάγκης διατήρησης ή του φυσικού κάλλους.»

Το Άρθρο 4 επισημαίνει ότι κάθε κράτος μέλος αναγνωρίζει την υποχρέωση να διασφαλίζει την οριοθέτηση, τον προσδιορισμό, την προστασία, τη συντήρηση, την αξιοποίηση και τη μετάβαση στις μέλλουσες γενεές τη φυσική κληρονομιά που βρίσκεται επί του εδάφους του, καταβάλλοντας ότι είναι δυνατό, μέχρι του μέγιστου ορίου των διαθέσιμων πόρων του.

Για την επίτευξη αυτών των στόχων σύμφωνα με το Άρθρο 5, τα κράτη μέλη της σύμβασης θα πρέπει να υιοθετήσουν μια γενική πολιτική εντάσσοντας την προστασία της εν λόγω κληρονομιάς στα σχέδια γενικού προγραμματισμού. Επιπλέον θα πρέπει να ιδρύσουν υπηρεσίες για την προστασία, συντήρηση και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς, εφοδιασμένες με κατάλληλο προσωπικό αναπτύσσοντας μελέτες, επιστημονικές και τεχνικές μελέτες ούτως ώστε να επιτρέπουν σε ένα κράτος να αντιμετωπίσει τους κινδύνους που απειλούν την φυσική του κληρονομιά.

Κάθε συμβαλλόμενο μέλος αναγνωρίζει περιοχές φυσικής κληρονομιάς σύμφωνα με το Άρθρο 2 της σύμβασης και υποχρεώνεται να υποβάλλει στην Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς απογραφή των περιοχών που βρίσκονται επί του εδάφους του και πληρούν τις προϋποθέσεις να συμπεριληφθούν στον κατάλογο του Άρθρου 11. Ο κατάλογος αυτός ονομάζεται Κατάλογος της Παγκόσμιας Κληρονομιάς και υπεύθυνη γι' αυτόν είναι η Επιτροπή της Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Τα συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης δέχονται την ευθύνη να κάνουν ό,τι μπορούν για να προστατεύσουν τις περιοχές του καταλόγου.

Η χώρα μας επικύρωσε τη σύμβαση με το Ν. 1126/1981, εντάσσοντας στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς πολλά γνωστά μνημεία, εκ των οποίων την Ακρόπολη και τους

Δελφούς, δύο μάλιστα από αυτά το Άγιο Όρος και τα Μετέωρα έχουν ενταχθεί ως μικτά (φυσικά και πολιτιστικά), έκτασης 826.000 στρεμμάτων.

2.2.2 Πρόγραμμα Άνθρωπος και Βιόσφαιρα (MAB)

Το πρόγραμμα Άνθρωπο και Βιόσφαιρα εγκαινιάστηκε το 1971 υπό την αιγίδα της UNESCO, με σκοπό να βοηθήσει την ανάπτυξη των επιστημονικών γνώσεων για την ορθολογική διαχείριση και διατήρηση των φυσικών πόρων, εκπαιδεύοντας ειδικευμένο προσωπικό στον τομέα αυτό, διαδίδοντας τις αποκτημένες γνώσεις τόσο στα κέντρα λήψης αποφάσεων όσο και στον πληθυσμό κάθε χώρας. Στόχος ήταν η δημιουργία ενός παγκόσμιου δικτύου εθνικών πάρκων, όπου κάθε πάρκο θα ανήκε σε μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες κατηγορίες:

1. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα φυσικού οικοσυστήματος.
2. Μοναδική κοινότητα ή περιοχή ασυνήθιστων φυσικών χαρακτηριστικών με εξαιρετικό ενδιαφέρον, όπως για παράδειγμα ένας πληθυσμός ενός παγκοσμίως σπανίου είδους.
3. Παράδειγμα αρμονικού τοπίου ως αποτέλεσμα παραδοσιακών τρόπων χρήσεων γης.
4. Παράδειγμα τροποποιημένων ή υποβαθμισμένων οικοσυστημάτων που έχουν δυνατότητες αποκατάστασης φυσικότερων συνθηκών.

Στα πλαίσια του προγράμματος MAB έχει συσταθεί διεθνές δίκτυο προστατευόμενων περιοχών που ονομάζονται Αποθεματικοί Χώροι της Βιόσφαιράς, των οποίων ο κύριος στόχος είναι η διατήρηση, που υπακούει σε μια ολοκληρωμένη αντίληψη σύμφωνα με την οποία όλα τα είδη που αποτελούν τα οικοσυστήματα ενός αποθεματικού χώρου πρέπει να διατηρούνται. Επίσης σε έναν αποθεματικό χώρο εντάσσεται και η αναπτυξιακή λογική, με την έννοια ότι αυτή θα είναι κοινωνικά πολιτιστικά και οικολογικά αποδεκτή, όπως επίσης η περιβαλλοντική εκπαίδευση, η έρευνα και παρακολούθηση που σχετίζεται με τοπικά, περιφερειακά, εθνικά και παγκόσμια θέματα της διατήρησης και της αειφόρου ανάπτυξης.

Μια περιοχή για να μπορέσει να κατηγοριοποιηθεί ως Αποθεματικός Χώρος της Βιόσφαιρας θα πρέπει να είναι σημαντική για την διατήρηση της βιοπικιλότητας, να διαθέτει θεσμοθετημένο πυρήνα με επαρκές μέγεθος για επιστημονική έρευνα και παρακολούθηση, περιφερειακή ζώνη όπου δραστηριότητες συμβατές με τα στοιχεία προς διατήρηση μπορούν να εγκατασταθούν και μια εξωτερική ζώνη από ελεγχόμενες

δραστηριότητες ώστε να μην δημιουργούν προβλήματα στην υπόσταση και στις ιδιαίτερες αξίες της περιοχής. Επιπλέον θα πρέπει να εμπλέκονται και να συμμετέχουν οι δημόσιες αρχές και οι τοπικές κοινωνίες στον σχεδιασμό και στην εκπλήρωση των σκοπών του Αποθεματικού χώρου μέσω συμφωνιών.

Μέχρι σήμερα το δίκτυο αποτελούν 393 αποθέματα της βιόσφαιράς σε 94 χώρες, ενώ η Ελλάδα έχει εντάξει δύο από τα σημαντικότερα οικοσυστήματα της, τον Όλυμπο και το φαράγγι της Σαμαριάς, συνολικής έκτασης 90.000 στρεμμάτων.

2.2.3 Σύμβαση για την Προστασία των Διεθνούς Ενδιαφέροντος Υγροτόπων ίδια ως Υγροβιοτόπων (Σύμβαση Ραμσάρ)

Η Σύμβαση για την Προστασία των Διεθνούς Ενδιαφέροντος Υγροτόπων υπεγράφη το 1971 στην πόλη Ραμσάρ του Ιράν, είναι η πρώτη παγκόσμια συνθήκη που εξασφαλίζει τη διατήρηση και την ορθολογική χρήση των υγροτόπων. Τέθηκε σε ισχύ το 1975 και μέχρι το 1998 είχε 106 συμβαλλόμενη μέλη.

Σύμφωνα με το Άρθρο 1 ως υγρότοπος υποδηλώνει:

«Έλη, τέλματα, περιοχές τύρφης ή υδάτων φυσικής ή τεχνηκής προέλευσης, μόνιμων ή πρόσκαιρων, όπου το νερό (γλυκό, υφάλμυρο ή αλμυρό) ρέει ή είναι στάσιμο, συμπεριλαμβανομένων και των εκτάσεων που καλύπτονται από θαλάσσιο νερό, βάθους κατά τη ρηχία όχι μεγαλύτερο από έξι μέτρα. Με τον όρο υδρόβια πτηνά νοούνται τα εξαρτώμενα, από οικολογική άποψη από τους υγροτόπους.»³

Κάθε συμβαλλόμενο μέρος, σύμφωνα με Άρθρο 2, αναλαμβάνει να υποδείξει τους υγροτόπους που βρίσκονται στην επικράτεια του και πληρούν τις προϋποθέσεις για να συμπεριληφθούν στο Κατάλογο Υγροτόπων Διεθνούς Σημασίας. Τα όρια κάθε υγροτόπου που εγγράφεται περιγράφονται με σαφήνεια, σημειώνονται σε χάρτη, είναι δυνατόν να διευρυνθούν και μπορούν να περιλαμβάνουν ζώνες οχθών ή ακτών που συνορεύουν με τον υγρότοπο καθώς και νησιά ή υγρές περιοχές που περιβάλλονται από αυτόν. Θα πρέπει να οριστεί από το συμβαλλόμενο κράτος, κατά το χρόνο υπογραφής της σύμβασης, της

³ Η Σύμβαση Ραμσάρ αναφέρεται στην προστασία όλων των υγροτόπων και όχι μόνο αυτών που αναγράφονται στον Κατάλογο Διεθνούς Σημασίας.

κατάθεσης του οργάνου επικύρωσης ή της προσχώρησης στη σύμβαση τουλάχιστον ένας υγρότοπος, έχοντας το δικαίωμα να προσθέσει στον Κατάλογο και άλλους, οι οποίοι βρίσκονται στην επικράτειά του.

Κριτήρια για να χαρακτηριστεί ένας υγρότοπος ως διεθνούς σημασίας είναι η οικολογική, η βοτανική, η ζωολογική, η λιμνολογική ή η υδρολογική αξία του και κυρίως η σημασία του για τα υδρόβια πουλιά καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Σύμφωνα με το Άρθρο 3 κάθε κράτος οφείλει να καταρτίσει εθνικά σχέδια διαχείρισης, τα οποία θα ευνοούν τη διατήρηση των εγγεγραμμένων στον Κατάλογο υγροτόπων και, κατά το δυνατόν, την ορθολογική διαχείριση όλων των υγροτόπων που βρίσκονται στην επικράτειά του. Θα πρέπει, σύμφωνα με το Άρθρο 4, να ευνοήσει τη διατήρηση των υγροτόπων και υδρόβιων πουλιών με την ίδρυση περιοχών ειδικής προστασίας, ασχέτως αν οι υγρότοποι είναι εγγεγραμμένοι ή όχι στον Κατάλογο και να μεριμνήσει για την επαρκή φύλαξή τους.

Η επικύρωση τη Σύμβαση στην ελληνική νομοθεσία έγινε με το Ν. 191/1974, όπως επίσης και τις τροποποιήσεις με τους Ν. 1751/1988 και Ν. 1950/1991, ανακηρύσσοντας 11 υδροτόπους που περιλαμβάνονται στον Κατάλογο Υγροτόπων Διεθνούς Προστασίας, συνολικής έκτασης 1.687.000 στρεμμάτων. Για τις περιοχές αυτές υπάρχουν προτάσεις για την οριοθέτηση ζωνών προστασίας ήδη από το 1986, ενώ έχουν αρχίσει ενέργειες από την Δ/ση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΧΩΔΕ για την εφαρμογή των προτάσεων. Όμως, από το 1986 έως σήμερα έχουν οριοθετηθεί με υπουργική απόφαση μόνο τέσσερις υγρότοποι (Αμβρακικός, Κερκίνη, Μεσολόγγι και Κοτύχι), ενώ υπάρχει από το 1974 Προεδρικό Διάταγμα για την Πρέσπα όπου χαρακτηρίζεται ως Εθνικός Δρυμός και Τόπος Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους. Στις περιοχές που προαναφέρθηκαν δυστυχώς δεν γίνεται ουσιαστική εφαρμογή των προβλεπόμενων μέτρων και ούτε η προστασία είναι ουσιαστική. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 με την ίδρυση του Κέντρου Βιοτόπων/Υγροτόπων έχει ενισχυθεί η πρόοδος στην εφαρμογή της Συμβασης Ραμσάρ. Τα διαχειριστικά σχέδια και οι τοπικοί φορείς διαχείρισης έχουν ιδρυθεί για τους 11 υγρότοπους Ραμσάρ της Ελλάδας και υπάρχουν 9 κέντρα πληροφόρησης που λειτουργούν στις περιοχές αυτές. (Εκθέσεις Περιβαλλοντικών Επιδόσεων, Ελλάδα, ΟΟΣΑ-ΥΠΕΧΩΔΕ, 2000)

2.2.4 Σύμβαση της Βαρκελώνης

Η Σύμβαση για την Προστασία της Μεσογείου Θάλασσας από τη Ρύπανση υπεγράφη το 1976, αρχικά με κύριο σκοπό την πρόληψη, ελάττωση και καταπολέμηση της θαλάσσιας ρύπανσης. Η Σύμβαση του 1976 τροποποιήθηκε το 1995 στη Βαρκελώνη με τίτλο Σύμβαση για την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος και των Παράκτιων περιοχών της Μεσογείου, με πεδίο εφαρμογής ώστε να περιλαμβάνει και τον παράκτιο χώρο, και επιπλέον εισήχθη η έννοια της εξάλειψης και της αειφορικής ανάπτυξης της Μεσογείου.

Το Άρθρο 15 της Σύμβασης του 1976 αναφέρει ότι τα Συμβαλλόμενα Μέρη δύναται να υιοθετήσουν πρόσθετα πρωτόκολλα. Κανένα κράτος δεν μπορεί να γίνει μέλος της Σύμβασης αν ταυτόχρονα δεν υιοθετήσει τουλάχιστον ένα από τα πρωτόκολλα, αλλά δεν μπορεί να υιοθετήσει μόνο τα πρωτόκολλα αν δεν είναι ταυτόχρονα μέλος της Σύμβασης.

Δύο πρωτόκολλα υπεγράφησαν το 1976, το πρώτο σχετικά με τη συνεργασία για την πρόληψη της ρύπανσης της Μεσογείου Θάλασσας από την απόρριψη ουσιών από πλοία και αεροσκάφη, το οποίο τροποποιήθηκε το 1995 σε «Πρωτόκολλο για την πρόληψη και εξάλειψη της ρύπανσης της Μεσογείου Θάλασσας από απορρίψεις από πλοία και αεροσκάφη ή καύση στη θάλασσα». Το δεύτερο, αφορά στη συνεργασία για την καταπολέμηση της ρύπανσης της Μεσογείου Θάλασσας από πετρέλαιο και άλλες επιβλαβείς ουσίες, και τέθηκε σε ισχύ το 1978. Τα δύο αυτά πρωτόκολλα όπως και η Συνθήκη του 1976 κυρώθηκαν στην ελληνική νομοθεσία με τον Ν. 855/1978.

Το πρωτόκολλο για την προστασία της Μεσογείου Θάλασσας από τη ρύπανση από χερσαίες πηγές, υπεγράφη το 1980 στην Αθήνα. Τροποποιήθηκε το 1996 από το πρωτόκολλο για την προστασία της Μεσογείου Θάλασσας από τη ρύπανση από χερσαίες πηγές και δραστηριότητες. Η κύρωση τους στην ελληνική νομοθεσία έγινε με τον Ν. 1634/1986.

Το πρωτόκολλο που αφορά στις Ειδικά Προστατευόμενες Περιοχές της Μεσογείου (Specially Protected Areas - SPA) υπεγράφη το 1982 στη Γενεύη και αντικαταστάθηκε από το πρωτόκολλο της Βαρκελώνης για τις Ειδικά Προστατευόμενες Περιοχές και τη Βιολογική Ποικιλότητα στη Μεσόγειο το 1995. Αποτελείται από 32 Άρθρα και 3 Παραρτήματα τα οποία τέθηκαν σε ισχύ το 1996 και περιλαμβάνουν τις κατευθυντήριες

γραμμές που πρέπει να ακολουθηθούν για τη δημιουργία και διαχείριση των Ειδικά Προστατευόμενων Περιοχών. Τα Άρθρα 4-6 σημειώνουν ότι η δημιουργία και διαχείριση των Ειδικά Προστατευόμενων Περιοχών προορίζεται για τη διατήρηση:

A) Αντιπροσωπευτικών τύπων παράκτιων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων, ικανοποιητικού μεγέθους στο να διασφαλίζουν την μακρόχρονη βιωσιμότητα και διατήρηση της βιοποικιλότητας τους.

B) Ενδιατημάτων τα οποία βρίσκονται σε κίνδυνο ή προς εξαφάνιση των οικοτόπων τους στη Μεσόγειο ή των οποίων οι φυσική περιοχή συρρικνώνεται.

Γ) Χώρων που έχουν βιολογική και οικολογική σημασία, της γενετικής ποικιλία των ειδών, καθώς και του πληθυσμός τους σε ικανοποιητικά επίπεδα, τις ζώνες της αναπαραγωγής τους και οι οικότοποί τους.

Δ) Χώρων που έχουν ιδιαίτερη σημασία εξαιτίας του ενδιαφέροντος που παρουσιάζουν από επιστημονική, αισθητική, ιστορική, αρχαιολογική, πολιτιστική ή εκπαιδευτική άποψη.

Οι περιοχές αυτές για να ενταχθούν στη λίστα των Ειδικά Προστατευόμενων Περιοχών Μεσογειακής Σπουδαιότητας σύμφωνα με τα Άρθρο 8-10 θα πρέπει να πληρούν κριτήρια όπως, η σημασία για τη διατήρηση των στοιχείων της βιοποικιλότητας της Μεσογείου, να περιέχουν αντιπροσωπευτικά Μεσογειακά οικοσυστήματα ή ενδιατήματα προς εξαφάνιση ειδών και να έχουν ξεχωριστό ενδιαφέρον από επιστημονικής, αισθητικής, πολιτιστικής και εκπαιδευτικής άποψης.

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα πρέπει να υιοθετήσουν κοινά κριτήρια για την επιλογή προστατευόμενων θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών όπου μπορούν να συμπεριληφθούν στον Κατάλογο με τις Προστατευόμενες Περιοχές Μεσογειακής Σπουδαιότητας, κοινά κριτήρια στο να συμπεριληφθούν επιπλέον είδη και κατευθυντήριες γραμμές στην αναγνώριση και διαχείριση Ειδικά Προστατευόμενων Περιοχών της Μεσογείου.

Η χώρα μας συμμετέχει στο Πρωτόκολλο για τις Προστατευόμενες Περιοχές της Μεσογείου, εντάσσοντας στη λίστα εννιά περιοχές συνολικής έκτασης 540.000 στρεμμάτων που καλύπτονται ήδη από την εθνική νομοθεσία. Το Πρωτόκολλο του 1982 έχει κυρωθεί στην ελληνική νομοθεσία με το Ν.1634/1986, όχι όμως και η τροποποίηση του 1995.

2.2.5 Οδηγία για τη Διατήρηση των Άγριων Πουλιών (Οδηγία 79/409/ΕΟΚ)

Η Οδηγία για τη Διατήρηση των Άγριων Πουλιών είναι ένα από τα πρώτα σημαντικά κείμενα ουσιαστικής περιβαλλοντικής προστασίας της ΕΟΚ, σύμφωνα με την οποία αναγνωρίζονται οι ιδιαίτερες αναγκαιότητες προστασίας των αποδημητικών πτηνών και η σκοπιμότητα αντιμετώπισης τους ως συνόλου στο πλαίσιο της κοινής κληρονομιάς των λαών της Ευρώπης.

Σκοπός της Οδηγίας σύμφωνα με το Άρθρο 2 είναι η λήψη αναγκαίων μέτρων από τα κράτη-μέλη, ώστε να διατηρηθεί ο πληθυσμός των ειδών της άγριας ορνιθοπανίδας σε τέτοιο επίπεδο, που να ανταποκρίνεται κυρίως στις οικολογικές, επιστημονικές και μορφωτικές απαιτήσεις, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπ' όψιν τις οικονομικές δραστηριότητες του ανθρώπου καθώς και τις απαιτήσεις του για αναψυχή.

Η προστασία των οικοτόπων της πτηνοπανίδας καλύπτεται κυρίως από τις ρυθμίσεις των Άρθρων 3 και 4 όπου ειδικότερα προβλέπεται η λήψη μέτρων για τη διατήρηση, τη συντήρηση και την αποκατάσταση οικοτόπων επαρκούς ποικιλίας και έκτασης για όλα τα είδη άγριων πτηνών στο χώρο της ΕΟΚ. Τα μέτρα αυτά αφορούν κυρίως: α) δημιουργία προστατευόμενων περιοχών, β) διαχείριση και διατήρηση σύμφωνα με τις οικολογικές ανάγκες των οικοτόπων μέσα και έξω από τις προστατευόμενες ζώνες και γ) αποκατάσταση κατεστραμμένων οικοτόπων και δημιουργία νέων. Είναι προφανές πως η συγκεκριμένη διάταξη επιβάλλει υποχρεώσεις για θετικές ενέργειες προστασίας, αποκατάστασης και δημιουργίας νέων οικοτόπων, σε έκταση και σε βαθμό που δεν συναντώνται σε διεθνή κείμενα με αντίστοιχο περιεχόμενο. (Σαμιώτης Γ., Διεθνές Δίκαιο της Άγριας Ζωής, 1996)

Για τα είδη που αναφέρονται στο Παράρτημα I, τα οποία αποτελούν είδη ιδιαίτερης μέριμνας, με σκοπό την εξασφάλιση της επιβίωσης και αναπαραγωγής στην περιοχή κατανομής τους, λαμβάνονται ειδικά μέτρα προστασίας. Τα είδη αυτά χαρακτηρίζονται ή τρωτά ή είδη που απειλούνται με εξαφάνιση ή σπάνια είδη ή είδη που έχουν ανάγκη ιδιαίτερης προσοχής λόγω ιδιοτυπίας του ενδιαιτηματός τους. Τα ειδικά μέτρα προστασίας συνίστανται στο:

A) Να κατατάσσουν σε ζώνες ειδικής προστασίας τις κατάλληλες περιοχές ώστε να διασφαλισθεί η διατήρηση των πουλιών αυτών, όπως επίσης και των μεταναστευτικών

που διαχειριάζουν σ'αυτές τις περιοχές και ιδίως εκείνες που έχουν αναγνωρισθεί ως περιοχές διεθνούς σημασίας, δηλαδή οι υγρότοποι που περιλαμβάνονται στον Κατάλογο Ραμσάρ,

Β) Να διαβιβάζουν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τις αναγκαίες πληροφορίες οι οποίες θα της επιτρέψουν να δημιουργήσει ένα ενιαίο δίκτυο προστατευόμενων ζωνών,

Γ) Να υιοθετήσουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να αποφευχθεί στις ζώνες αυτές η ρύπανση ή η υποβάθμιση των ενδιαιτημάτων, καθώς και οι επιζήμιες για τα πουλιά διαταράξεις.

Με απόφαση της 2ας Απριλίου 1979, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ζήτησε από τα κράτη-μέλη να κοινοποιήσουν στην Επιτροπή, μέσα σε 24 μήνες από την υιοθέτηση της οδηγίας, τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας που οριοθετήθηκαν για τα είδη του Παραρτήματος Ι και να πάρουν παρόμοια μέτρα για τα τακτικά εμφανιζόμενα μεταναστευτικά είδη που δεν περιλαμβάνονται στο Παράρτημα Ι. Παρολ' αυτά οι παραβιάσεις της Οδηγίας είναι πολλαπλές και αφορούν σημαντικά θέματα όπως η καταστροφή και υποβάθμιση των οικοτόπων, η εμπορευματική διακίνηση των πτηνών κ.α. Τα προβλήματα υλοποίησης της Οδηγίας έχουν απασχολήσει σε αρκετές περιπτώσεις τα όργανα της Κοινότητας και κυρίως την Επιτροπή και το Δικαστήριο. Τα οποία προσπαθούν με συνδυασμό πολιτικών χειρισμών και νομικών μέτρων να εξισορροπήσουν αντιτιθέμενα συμφέροντα και να περιορίσουν τις δυνατότητες «διαφυγής» από το καθεστώς της σχετικής Οδηγίας. (Σαμιώτης Γ., Διεθνές Δίκαιο της Άγριας Ζωής, 1996)

Η πράξη εναρμόνισης της κοινοτικής οδηγίας με το ελληνικό δίκαιο είναι η Υπουργική Απόφαση (ΥΑ) 414985/1985 σχετικά με τα μέτρα διαχείρισης της άγριας ορνιθοπανίδας. Η εν λόγω απόφαση ορίζει τα είδη των οποίων το κυνήγι επιτρέπεται, τα μέσα και το χρόνο και τις περιοχές κυνηγίου, ρυθμίζει το εμπόριο των ειδών, επαναλαμβάνει τις περισσότερες από τις παρεκκλίσεις που αναφέρονται στο Άρθρο 9 της Οδηγίας, χωρίς όμως να αναφέρει τα υποχρεωτικά στοιχεία που πρέπει να τις δικαιολογούν και αναβάλλει για το μέλλον τον καθορισμό ζωνών προστασίας και τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων ειδικής προστασίας. Η Ελλάδα μέχρι σήμερα σύμφωνα με το Άρθρο 4 της Οδηγίας έχει οριοθετήσει 52 σημαντικές περιοχές της χώρας μας, μεταξύ αυτών τους πυρήνες των Εθνικών Δρυμών και τους υγροβιότοπους Ραμσάρ, εντάσσοντας τις στις Ζώνες Ειδικής Προστασίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτό που έγινε με τη συγκεκριμένη απόφαση ήταν η επανάληψη υφιστάμενων διατάξεων περί θήρας και άγριας

πανίδας του Δασικού Κώδικα, σε νέο κείμενο με ορισμένες τροποποιήσεις ώστε να ισχύουν μόνο για τα πτηνά. Δημιουργήθηκε έτσι μια παράλληλη νομοθεσία έξω από το “εργαλείο” που καλύπτει τα θέματα αυτά, το Δασικό Κώδικα, που εφαρμόζουν στην πράξη οι αρμόδιες υπηρεσίες, με αποτέλεσμα τη δημιουργία σύγχυσης και προβλήματα εφαρμογής της απόφασης στην πράξη. (Κασιούμης Κ., 1994)

2.2.6 Σύμβαση για τη Διατήρηση της Άγριας Ζωής και των Φυσικών Οικοτόπων της Ευρώπης (Βέρνη, 1979)

Ο έντονος προβληματισμός του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 για την προστασία της άγριας ζωής, ιδίως μετά την υιοθέτηση της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ για τη Διατήρηση των Άγριων Πουλίων, οδήγησε στην δημιουργία ενός συμβατικού κειμένου με αρκετές ομοιότητες με το περιεχόμενο των ρυθμίσεων της Οδηγίας, αλλά με βασική διαφοροποίηση το ευρύτερο αντικείμενο προστασίας (γενικά είδη και οικοτόποι). Η Σύμβαση για τη διατήρηση της Άγριας Ζωής και των Φυσικών Οικοτόπων της Ευρώπης υπεγράφη στη Βέρνη το 1979 και την καθιστά ένα πρωτοποριακό κείμενο για την προστασία των ειδών και των οικοτόπων τους στην Ευρώπη, το οποίο αποτέλεσε τη βάση για τη δημιουργία της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους.

Ως σκοπό της η Σύμβαση της Βέρνης έχει την εξασφάλιση της διατήρησης της αυτοφυούς χλωρίδας, της άγριας πανίδας και των φυσικών ενδιαιτημάτων τους, ιδιαίτερα των ειδών και των ενδιαιτημάτων τους για την διατήρηση των οποίων χρειάζεται η συνεργασία περισσότερων κρατών. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στα είδη που απειλούνται με εξαφάνιση και είναι ευπαθή, περιλαμβανομένων και των μεταναστευτικών ειδών. Το προστατευτικό καθεστώς της Σύμβασης διαμορφώνεται αναφορικά με τα τέσσερα Παραρτήματα που περιέχουν: αυστηρά προστατευόμενα είδη χλωρίδας (I), αυστηρά προστατευόμενα είδη πανίδας με επίκεντρο τα πτηνά και ειδικότερα τα υδρόβια (II), προστατευόμενα είδη πανίδας (III) και απαγορευμένα μέσα και μεθόδους θανάτωσης, σύλληψης και άλλων μεθόδων κάρπωσης των πτηνών (IV).

Το Άρθρο 2 επιβάλλει στα Συμβαλλόμενα Μέρη την υποχρέωση να λαμβάνουν τα κατάλληλα και αναγκαία νομοθετικά και κανονιστικά μέτρα για την προστασία των ειδών και των οικοτόπων της άγριας ζωής ώστε να διατηρήσουν ή να προσαρμόσουν τους

πληθυσμούς των ειδών «σε επίπεδο ανταποκρινόμενο ιδίως στις οικολογικές, επιστημονικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, λαμβάνοντας ωστόσο υπόψη τις οικονομικές και ψυχαγωγικές απαιτήσεις». Επιπλέον στο Άρθρο 4 ρυθμίζεται η προστασία των οικοτόπων και προβλέπεται η υιοθέτηση μέτρων για τη διατήρηση των οικοτόπων των ειδών που περιέχονται στα Παραρτήματα I και II καθώς και για τους απειλούμενους με εξαφάνιση βιοτόπους. Επίσης τα Συμβαλλόμενα Μέρη κατά τη διαμόρφωση της χωροταξικής και αναπτυξιακής τους πολιτικής πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες διατήρησης προστατευόμενων οικοτόπων ώστε να αποφεύγονται οι πιθανότητες υποβάθμισής τους.

Ιδιαίτερη προσοχή δίδεται στην προστασία των περιοχών που έχουν σημασία για τα μεταναστευτικά είδη, τα οποία παρατίθενται στα Παραρτήματα II και III. Ειδικότερα για τα είδη του Παραρτήματος II απαγορεύεται η σύλληψη, κατοχή και θανάτωσή τους, η βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή ανάπαυσής τους, η ενόχληση κατά την περίοδο αναπαραγωγής, εξάρτησης και χειμερίας νάρκης, η καταστροφή, συλλογή ή κατοχή των αυγών τους και η κατοχή ή το εμπόριο των ειδών αυτών ζωντανών ή νεκρών. Για τα είδη του Παραρτήματος III η Σύμβαση καθιερώνει περιόδους απαγόρευσης του κυνηγιού, απαγορεύει προσωρινά ή τοπικά την εκμετάλλευση, αν χρειάζεται, ούτως ώστε να επιτραπεί στους υπάρχοντες πληθυσμούς να αυξηθούν σε ικανοποιητικό επίπεδο, ρυθμίζει την πώληση, την κατοχή, τη μεταφορά ή την προσφορά προς πώληση των ειδών αυτών ζωντανών ή νεκρών.

Από τα μέτρα που προαναφέρθηκαν, ένας εκτεταμένος κατάλογος παρεκκλίσεων παρατίθεται στο Άρθρο 9 που έγκεινται σε λόγους προστασίας της χλωρίδας και πανίδας, λόγους πρόληψης σοβαρών ζημιών στις καλλιέργειες, στα δάση κ.α., λόγους δημόσιας υγείας και ασφάλειας, για ερευνητικούς και πολιτιστικούς σκοπούς, για δημιουργία νέων πληθυσμών κ.λ.π. Οι παρεκκλίσεις αυτές θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν μάλλον υπερβολικές μιας και καθιερώνεται δυνατότητα εξαιρέσεων ακόμη και στο καθεστώς προστασίας των οικοτόπων και στο Άρθρο 3 παρ. 2 που αναφέρεται στη χάραξη χωροταξικής και αναπτυξιακής πολιτικής (Σαμιώτης Γ., Διεθνές Δίκαιο της Άγριας Ζωής, 1996).

Η κύρωση της Σύμβασης στην ελληνική νομοθεσία έγινε με το Ν.1335/1983, παρόλο που οι διατάξεις της Σύμβασης Ραμσάρ και της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ θεωρούνται αρκετά δεσμευτικές από την πολιτεία, οι διατάξεις της Σύμβασης της Βέρνης αγνοούνται.

2.2.7 Η Σύμβαση για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών της Άγριας Πανίδας

Η Σύμβαση για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών της Άγριας Πανίδας υπογράφηκε το 1979 στη Βόννη και τέθηκε σε ισχύ το 1983. Σκοπός της Σύμβασης είναι να εξασφαλίσει, για τις παρούσες και μέλλουσες γενιές, την άγρια αποδημητική πανίδα του πλανήτη και τις αξίες που περικλείει από την αυξανόμενη υποβάθμιση, με την προαγωγή της συντονισμένης διεθνούς συνεργασίας των χωρών στα όρια των οποίων η πανίδα αυτή διασχίζει στις ετήσιες αποδημίες της. Για τον σκοπό αυτό η Σύμβαση λειτουργεί σε δύο επίπεδα ως προς τα Συμβαλλόμενα Μέρη. Για τα είδη του Παραρτήματος I έχει άμεση ισχύ, όπως εξειδικεύεται από το Άρθρο 2, ενώ για τα είδη του Παραρτήματος II υποχρεώνει τα Συμβαλλόμενα Μέρη να συνάψουν περαιτέρω συμβάσεις για την προστασία των ειδών αυτών (Άρθρα 2 και 4).

Ειδικότερα το Άρθρο 2 καθορίζει το πλαίσιο λειτουργίας της Σύμβασης, σύμφωνα με το οποίο αναγνωρίζεται η σημασία διατήρησης των αποδημητικών ειδών, καθώς και η συνεργασία των κρατών της περιοχής κατανομής για την ενεργό προστασία τους εκεί όπου αυτό είναι δυνατό και σκόπιμο. Δημιουργείται έτσι ένα καθεστώς αποσαφηνίζοντας το γεγονός ότι η ευθύνη προστασίας των αποδημητικών ειδών εμπίπτει στο πλαίσιο των κρατών της περιοχής κατανομής των ειδών, τα οποία λαμβάνουν μέτρα για την αποφυγή απειλής τους. Συγκεκριμένα τα Συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να προωθήσουν την επιστημονική έρευνα σχετικά με τα αποδημητικά είδη και κυρίως να εξασφαλίσουν άμεση προστασία στα είδη του Παραρτήματος I όπως επίσης για τα είδη που αναφέρονται στο Παράρτημα II θα πρέπει να καταβάλουν προσπάθειες για τη σύναψη Συμφωνιών για τη διατήρηση και διαχείριση τους.

Το Παράρτημα I απαρτίζεται από κινδυνεύοντα αποδημητικά είδη, για την εγγραφή των οποίων απαιτούνται επιστημονικά στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι το είδος είναι κινδυνεύον. Ως προς τα είδη αξίζει να αναφέρουμε ότι αποτελείται από ψάρια, ερπετά, θηλαστικά και κυρίως πτηνά, των οποίων η εγγραφή δεν είναι μόνιμου χαρακτήρα αλλά η Συνδιάσκεψη των Μερών μπορεί να απαλείψει συγκεκριμένο είδος αν διαπιστωθεί βάσει επιστημονικών στοιχείων ότι το είδος δεν είναι πλέον κινδυνεύον και ότι το είδος δεν είναι πιθανό να καταστεί ξανά κινδυνεύον εξαιτίας της έλλειψης προστασίας την οποία συνεπάγεται η διαγραφή του.

Ως προς το καθεστώς προστασίας η Σύμβαση της Βόννης αναφέρεται και στα είδη και στους οικοτόπους⁴. Ειδικότερα υπάρχει σαφής υποχρέωση διατήρησης των οικοτόπων, ενώ όπου είναι δυνατόν και αρμόζει, επιβάλλεται η ανάληψη θετικών μέτρων αποκατάστασης εκείνων των οικοτόπων ούτως ώστε να απομακρυνθεί από αυτούς ο κίνδυνος εξαφάνισης που τους απειλεί. Η διάταξη αυτή, παρά τη χαλαρή υποχρεωτικότητα της, είναι ιδιαίτερα σημαντική για την προστασία των υγροτόπων (Σύμβαση Ραμσάρ) και γενικότερα των οικοτόπων της άγριας πτηνοπανίδας εφόσον λειτουργεί παράλληλα ή συμπληρωματικά με συναφείς υπάρχουσες διεθνείς ρυθμίσεις (Σαμιώτης Γ., Διεθνές Δίκαιο της Άγριας Ζωής, 1996). Επιπλέον προβλέπεται η διευκόλυνση των αποδημιών των ειδών με κάθε τρόπο και η πρόληψη των παραγόντων που τα απειλούν ή είναι πιθανόν να τα απειλήσουν⁵.

Όσον αφορά στα είδη του Παράρτημα II, όπως ήδη έχει αναφερθεί, τα είδη δεν προστατεύονται έμμεσα αλλά άμεσα, εφόσον τα Συμβαλλόμενα Μέρη συνάψουν περαιτέρω εξειδικευμένες συμβάσεις. Το σχετικό παράρτημα περιλαμβάνει είδη των οποίων η κατάσταση διατήρησης είναι «δυσμενής» και η προστασία τους απαιτεί την ύπαρξη διεθνών συμφωνιών, καθώς και αποδημητικά είδη όπου η κατάσταση διατηρήσεώς τους «θα επωφελείτο σημαντικά από τη διεθνή συνεργασία που θα απέρρευε από μια Διεθνή Συμφωνία». Κύριο αντικείμενο των περιφερειακών συμφωνιών είναι η εξασφάλιση της ανάκαμψης των ειδών σε ευνοϊκή κατάσταση διατήρησης ή η σταθεροποίηση σ' αυτή την κατάσταση, και επιπλέον η χωρική κάλυψη που θα πρέπει να καλύπτει το σύνολο της ζώνης εξάπλωσης των εκάστοτε αποδημητικών ειδών.

Ο κυρωτικός νόμος της Σύμβασης της Βόννης στην ελληνική νομοθεσία είναι ο Ν.2719/1999, παράλληλα η χώρα μας έχει υπογράψει τη Συμφωνία για τη διατήρηση των μικρών κητωδών στη Μαύρη Θάλασσα, τη Μεσόγειο και τη Γειτονική στη Μεσόγειο περιοχή του Ατλαντικού και τη Συμφωνία για τη διατήρηση των αποδημητικών υδρόβιων και παρυδάτιων πουλιών της Αφρικής και Ευρασίας,

⁴ Σύμφωνα με το Άρθρο 1 παρ. 1 της Σύμβασης, ως οικοτόπος νοείται «οποιαδήποτε περιοχή μέσα στη ζώνη εξάπλωσης κάποιου αποδημητικού είδους, η οποία προσφέρει τις αναγκαίες συνθήκες διαβίωσης στο συγκεκριμένο είδος».

⁵ Άρθρο 4 παρ. 4β,γ

2.2.8 Οδηγία για τη Διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων καθώς και της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ)

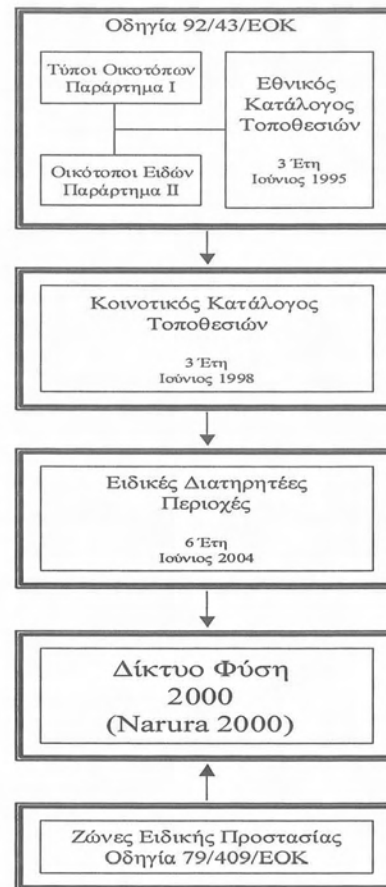
Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 η ανησυχία σε Ευρωπαϊκό επίπεδο για τη διατήρηση, την προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, και το γεγονός της συνεχούς υποβάθμισής τους με κίνδυνο να οδηγήσει σε μια μη αναστρέψιμη απώλεια της βιοποικιλότητας, οδήγησε το 1992 στην υιοθέτηση από το Συμβούλιο της Ευρώπης της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ *«για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας»*.

Ο κυριότερος σκοπός της Οδηγίας όπως εκφράζεται από το Άρθρο 2 είναι η διατήρηση της βιοποικιλότητας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της αυτοφυούς χλωρίδας και πανίδας στο έδαφος των κρατών – μελών της Ένωσης, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και περιφερειακές απαιτήσεις. Για την επίτευξη όλων αυτών η Οδηγία 92/43 διαφοροποιείται από την Οδηγία 79/409, κυρίως ως προς τη μέθοδο προσέγγισης αλλά και τη δυναμική αντιμετώπιση της βιοποικιλότητας. Ακολουθεί την αρχή σύμφωνα με την οποία η προστασία των ειδών, των οποίων τα ενδιαίτηματα πρέπει να προστατευτούν μέσω της δημιουργίας ειδικών ζωνών διατήρησης, υιοθετεί δηλαδή το πνεύμα της Σύμβασης της Βέρνης του 1979 για τη διατήρηση της άγριας ζωής και των φυσικών οικοτόπων της Ευρώπης (Νικολόπουλος Τ., 1998).

Κλειδί στη διαχείριση των οικοτόπων είναι οι Ειδικές Ζώνες Διαχείρισης που συνιστούν ένα συνεκτικό ευρωπαϊκό δίκτυο, επονομαζόμενο «Natura 2000» (Φύση 2000). Το δίκτυο αποτελείται κατ' αρχήν από 207 τόπους όπου βρίσκονται τύποι φυσικών οικοτόπων που εμφανίζονται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας, από οικοτόπους των ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος που εμφανίζονται στο Παράρτημα ΙΙ και τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας που έχουν καθοριστεί από τα κράτη σύμφωνα με την Οδηγία 79/409 για τα άγρια πουλιά.

Η διαδικασία δημιουργίας του δικτύου Natura 2000 περιλαμβάνει τρία χρονικά στάδια. Στο πρώτο στάδιο (έως το 1995) κάθε κράτος μέλος βασιζόμενο στα κριτήρια που ορίζονται από το Παράρτημα III προτείνει έναν κατάλογο τόπων, όπου υποδεικνύει ποιοι τύποι φυσικών οικοτόπων του Παραρτήματος I και ποια τοπικά είδη από τα απαριθμούμενα στο Παράρτημα II, απαντώνται στους εν λόγω τόπους. Ο κατάλογος διαβιβάζεται στην Επιτροπή αξιολογείται και καταρτίζεται ένας Ευρωπαϊκός κατάλογος περιοχών κοινοτικής σημασίας (προθεσμία 10/6/1998). Τέλος, τις περιοχές αυτές τα κράτη μέλη μέσα σε έξι χρόνια (δηλαδή έως τις 10/6/2004) πρέπει να τις χαρακτηρίσουν ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης που θα ισχύουν ειδικές διαχειριστικές διατάξεις.

Διάγραμμα 1: Διαδικασία δημιουργίας του δικτύου Natura 2000

Πηγή: Ενημερωτικό Φυλλάδιο ΥΠΕΧΩΔΕ

Σύμφωνα με το Άρθρο 6 της Οδηγίας για τις Ειδικές Ζώνες Διατήρησης, τα κράτη μέλη πρέπει να καθορίσουν τα αναγκαία διαχειριστικά μέτρα⁶ που ως σκοπό θα έχουν την αποφυγή της υποβάθμισης των οικοτόπων και των οικοτόπων των ειδών, καθώς και τις οχλήσεις που έχουν επιπτώσεις στα είδη για τα οποία οι ζώνες έχουν ορισθεί. Επιπλέον για την περίπτωση που σχεδιάζονται και εκτελούνται αναπτυξιακές διαδικασίες θα πρέπει τα προγραμματιζόμενα σχέδια ή έργα να εκτιμώνται ως προς τις επιπτώσεις που θα έχουν στην οικολογική αξία της περιοχής. Αν διαπιστωθεί ότι το έργο δεν θα βλάψει την ακεραιότητα της περιοχής, τότε οι αρμόδιες αρχές μπορούν να το εγκρίνουν. Στην περίπτωση που διαπιστωθεί ότι το έργο θα έχει σημαντικές επιπτώσεις το κράτος μέλος θα

⁶ Τα διαχειριστικά μέτρα περιλαμβάνουν «ειδικά ενδεδειγμένα σχέδια διαχείρισης ή ενσωματωμένα σε άλλα σχέδια διευθέτησης και τα δέοντα κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα που ανταποκρίνονται στις οικολογικές απαιτήσεις των τύπων φυσικών οικοτόπων του Παραρτήματος I και των ειδών του Παραρτήματος II.»

πρέπει να λάβει κάθε αναγκαίο αντισταθμιστικό μέτρο ώστε να εξασφαλισθεί η προστασία της συνολικής συνοχής του Natura 2000.

Όσον αφορά στην προστασία των ειδών, σύμφωνα με τα Άρθρα 12 και 13 της Οδηγίας, προβλέπεται η λήψη από τα κράτη μέλη των αναγκαίων μέτρων προστασίας των ζωικών ειδών με μια σειρά διατάξεων που έχουν να κάνουν με γενικές απαγορεύσεις αυστηρής προστασίας, ειδικά μέτρα ελέγχου και κάποια συμπληρωματικά μέτρα.

Η χώρα μας, αν και καθυστερημένα, προχώρησε στην απογραφή, κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης υλοποίησης του δικτύου Natura 2000, των οικοτόπων και ειδών των Παραρτημάτων I και II της Οδηγίας. Αρχικά καταγράφηκαν συνολικά 296 περιοχές του Εθνικού Καταλόγου συνολικής έκτασης 30 εκ. στρεμμάτων, έκταση που εκτιμάται σε ποσοστό 18,2% της συνολικής έκτασης της χώρας. Τελικά η πρόταση που κοινοποιήθηκε στην επιτροπή περιελάμβανε 264 περιοχές συνολικής έκτασης 27,5 εκ. στρεμμάτων, ποσοστό που εκτιμάται σε 16,5% της έκτασης της χώρας, οι οποίες αποτελούν τους Τόπους Κοινοτικής Σημασίας. Οι περιοχές που προτάθηκαν προς ένταξη στο δίκτυο Natura 2000 περιλαμβάνουν κατά προτεραιότητα τόπους που έχουν ήδη καθεστώς προστασίας βάσει της εθνικής νομοθεσίας (εθνικοί δρυμοί, αισθητικά δάση, μνημεία της φύσης, καταφύγια θηραμάτων, τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλους, ζώνες οικιστικού ελέγχου) και διεθνών συμβάσεων. Επίσης προτείνονται τόποι που έχουν γίνει αντικείμενο μελετών αξιολόγησης (Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες και Περιβαλλοντικές Μελέτες) και τόποι που περιλαμβάνουν είδη χρηματοδοτούμενα προγράμματα. Τέλος εντάχθηκαν στον εθνικό κατάλογο, υγρότοποι, δασικές εκτάσεις, παράκτια, νησιωτικά και ορεινά οικοσυστήματα που εμφανίζουν αξιολογικά οικολογικά χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες. (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., Οδηγία των Οικοτόπων και το Δίκτυο Natura 2000, Ενημερωτικό Φυλλάδιο)

Σύμφωνα με την Κ.Υ.Α. 33318/3028/28.12.1998, περί «καθορισμού μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» όπου αποτελεί την νομοθετική πράξη επικύρωσης της Οδηγίας των Οικοτόπων, για τον καθορισμό των Ειδικών Ζωνών Διατήρησης απαιτείται η έκδοση Π.Δ/γμάτων, μέσα στα έξι χρόνια από την κατάρτιση του Κοινοτικού Καταλόγου. Με την έκδοση των Π.Δ/γμάτων θα καθορίζονται οι αναγκαίοι όροι και οι γενικές κατευθύνσεις διαχείρισης του εν λόγω τόπου σε συνάρτηση με τη σημασία του τόπου για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης των φυσικών οικοτόπων και

ειδών και με τους κινδύνους υποβάθμισης ή καταστροφής που τον απειλούν. Επιπλέον έχει συσταθεί 15μελής επιτροπή με την επωνομασία «Επιτροπή – Φύση 2000»⁷ που ως έργο της είναι η διατύπωση απόψεων και τεχνικών οδηγιών επί του εθνικού καταλόγου για την οριστικοποίηση ορισμένων επί μέρους στοιχείων των προτεινόμενων περιοχών καθώς και επί ενδεχόμενων προτάσεων αναθεωρήσεων τροποποιήσεων ή συμπληρώσεων του εθνικού καταλόγου. Η διαμόρφωση γενικών κατευθύνσεων των πολιτικών διαχείρισης για το σύνολο των τόπων του εθνικού καταλόγου και η διατύπωση προτάσεων για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων προστασίας των Ειδικών Ζωνών Διατήρησης.

Για την εφαρμογή της Οδηγίας, κατά τη διάρκεια του Β' Κ.Π.Σ. (1994-1999) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Περιβάλλον" του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., Υποπρόγραμμα 3: Διαχείριση και Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος, διασφαλίστηκαν πόροι 16 δις δρχ. όπου εκτελέστηκαν δράσεις σε 100 περίπου περιοχές του Εθνικού Καταλόγου σε τομείς που αφορούσαν στη:

A) Σύνταξη Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών για την καταγραφή των χαρακτηριστικών των περιοχών και την απόκτηση σαφούς "γνώσης" του προστατευτέου αντικειμένου, με απώτερο σκοπό τη θεσμοθέτηση και οριοθέτηση των περιοχών.

B) Παρεμβάσεις για την προστασία, αναβάθμιση και ανάδειξη περιοχών.

Γ) Δημιουργία ή συμπλήρωση υποδομών που θα χρησιμοποιηθούν για τη διαχείριση των περιοχών και την πληροφόρηση του κοινού.

Δ) Ενέργειες για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού, με σκοπό την ενημέρωση του τοπικού πληθυσμού για το καθεστώς προστασία και την ευαισθητοποίηση σε θέματα διατήρησης της φύσης.

Επίσης εκτελέστηκαν δράσεις και προγράμματα από το χρηματοδοτικό μέσο Life-Φύση σε περιοχές που καλύπτουν το 31% των περιοχών του Δικτύου όπως και διαχειριστικά σχέδια σε 9 Εθνικούς Δρυμούς.

Η εφαρμογή της Οδηγίας, με την υλοποίηση του δικτύου Natura 2000, ίσως να αποτελεί ένα ελπιδοφόρο μήνυμα στο μέλλον του θεσμού των προστατευόμενων περιοχών στη χώρα μας. Η επιτυχία της έγκειται στην κατάλληλη προσαρμογή, αναδιάρθρωση και

⁷ Σύμφωνα με το Ν.2542/99 περί «χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης και άλλων διατάξεων» η επιτροπή «Φύση 2000» ενεργεί και ως Εθνική Επιτροπή Προστατευόμενων Περιοχών με σκοπό το συντονισμό, την παρακολούθηση και αξιολόγηση των διαδικασιών προγραμματισμού, οργάνωσης και λειτουργίας του Εθνικού Συστήματος Διοίκησης και Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών.

κωδικοποίηση της εθνικής νομοθεσίας, καθώς και στο σαφή προσδιορισμό αρμόδιων φορέων, που θα αναλάβουν την ευθύνη να προωθήσουν και να παρακολουθήσουν την υλοποίηση των αναγκαίων προγραμμάτων προστασίας της φύσης, στην πράξη. Καθοριστικής σημασίας λοιπόν δεν είναι η σύμπραξη μόνο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά σε εθνικό και ιδίως σε τοπικό επίπεδο, εκεί όπου υπάρχει η πραγματική επαφή ανθρώπου-φύσης. Για την επιτυχία αυτής της πρωτοβουλίας, πολλά θα εξαρτηθούν από τους ανθρώπους που καλούνται σε τοπικό επίπεδο να εφαρμόσουν την πολιτική για την προστασία της φύσης (Φ. Παπούλιας, 1998).

2.3 Εθνικό Πλαίσιο

2.3.1 Συνταγματικές Ρυθμίσεις

Το ισχύον Σύνταγμα του 1975 όπως αυτό αναθεωρήθηκε το 1986 και 2001, θέτει τις γενικές αρχές και κατευθύνσεις όσον αφορά στη χωροταξία, την πολεοδομία και το περιβάλλον. Είναι από τα λίγα Συντάγματα στην Ευρώπη που έχουν τεθεί τέτοιου είδους αρχές και ως εκ τούτου καθίσταται ένα πρωτοποριακό κείμενο. Μέσω του Άρθρου 24 παρ. 1, με τρόπο άμεσο και ρητό κατοχυρώνει ένα από τα λεγόμενα τρίτης γενιάς συνταγματικά δικαιώματα, αυτό του περιβάλλοντος.

Ο συντακτικός νομοθέτης στις ρυθμίσεις του Άρθρο 24, προσπαθεί να εκφράσει τις σύγχρονες διεθνώς επικρατούσες απόψεις προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, υπό φιλελεύθερο-ανταγωνιστικό οικονομικό καθεστώς, από τις ενέργειες των ιδιωτών. Καθιερώνει την υποχρέωση του κράτους να προστατεύσει το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, με τη λήψη ιδιαίτερων μέτρων (προληπτικών ή κατασταλτικών) (Α. Τάχος, 1995), παράλληλα με την εισαγωγή της αρχής της αειφορίας ως πολιτική πρακτική.

Εκτός από τη γενική ρήτρα του Άρθρου 24 το Σύνταγμα επεκτείνεται και στην προστασία των δασών και δασικών εν γένει εκτάσεων. Συγκεκριμένα στο Άρθρο 117 παρ. 3 προβλέπεται ότι, τα δάση και οι δασικές εκτάσεις που έχουν καταστραφεί από πυρκαγιές ή από άλλες αιτίες δεν αποβάλλουν τον δασικό χαρακτήρα τους και κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτέες.

Επιπλέον το Σύνταγμα επιβάλλει περιορισμούς στην μεταβολή της χρήσης γης, η οποία έχει οριστεί ως “δάσος” ή “δασική έκταση” (Άρθρα 24 παρ. 1 και 117 παρ. 4), «εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον». Ακόμη επιτρέπει μόνο την υπέρ του Δημοσίου αναγκαστική απαλλοτρίωση δασών ή δασικών εκτάσεων που ανήκουν σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου, για λόγους δημόσιας ωφελείας, χωρίς να χάσει τον δασικό χαρακτήρα.

Τέλος το Σύνταγμα προστατεύει και το πολιτιστικό περιβάλλον στο Άρθρο 24 παρ. 6, όπου μεταξύ άλλων αναφέρει ότι «τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος», με τη λήψη μέτρων περιορισμού της ιδιοκτησίας. Διότι οι αρχαιότητες και τα μνημεία αποτελούν στοιχεία της εθνικής παράδοσης και γενικότερα το πολιτιστικό περιβάλλον αποτελεί την «πολιτιστική κληρονομιά» της χώρας (Α. Τάχος, 1995).

Οι συνταγματικές διατάξεις που προαναφέρθηκαν καθιερώνουν την υποχρέωση της Πολιτείας για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος σε όλη την έκταση (χλωρίδα, πανίδα, φυσικά οικοσυστήματα) και ιδιαίτερα των δασών ως οικοσυστημάτων, ακόμα και αν από υλικές ενέργειες έχουν αποψιλωθεί. Καθορίζουν επίσης τις αρχές, μέσα στις οποίες πρέπει να εκδίδονται οι Νόμοι, οποιαδήποτε διατάγματα και να συμπεριφέρονται όλα τα όργανα της Πολιτείας. Αν οι πράξεις τους δεν εντάσσονται σ’ αυτές και με παράλειψη τελούμενες, ελεγχόμενες από τα αρμόδια δικαστήρια κρίνονται αντισυνταγματικές. (Βαβίζος, 1998)

2.3.2 Ρυθμίσεις στα πλαίσια της Δασικής Νομοθεσίας

Οι πρώτες συστηματικές προσπάθειες ρύθμισης για τη διατήρηση της φυσική κληρονομιάς της χώρας μας διαμορφώνονται στα πλαίσια της «νομοθεσίας περί δασών».

Στην πρώτη κωδικοποίηση της δασικής νομοθεσίας που έγινε το 1929 με το Ν. 4173/1929, περιλαμβάνονται δύο σημαντικές διατάξεις για την προστασία της φύσης, που εμπεριέχονται σε όλες τις μετέπειτα σχετικές νομοθεσίες και εξακολουθούν να ισχύουν μέχρι σήμερα. Αυτές είναι ο θεσμός των «Προστατευτικών Δασών» και ο θεσμός της «Δασικής Αστυνομικής Διάταξης». Σύμφωνα με το Άρθρο 77 του Ν.4173/1929, για εδάφη

(οποιασδήποτε χρήσης) κρίνεται «η άνευ όρων φύλαξη απαραίτητη, χάριν του κρατικού και κοινού καλού». Ενώ για τις Δ.Α.Δ. η σχετική διάταξη του παραπάνω Νόμου αναφέρει ότι, εκδίδονται από τον οικείο δασάρχη μετά από έγκριση του νομάρχη και «δύνатаι για λόγους δασοπονικούς, προστατευτικούς, τουριστικούς, αισθητικούς και εν γένει κοινής ωφελείας να ρυθμίσουν ή περιορίσουν μέχρι πλήρους απαγορεύσεως κατά χώρον, χρόνον και τρόπον πάσαν άνευ αδείας υλοτομίας, συλλογήν, κλάδευσιν ή εκκρίζωσιν παντός δένδρου, θάμνου, φρυγάνου και χόρτου φυομένων εντός γεωργικών ή δενδροκομικώς καλλιεργούμενων εκτάσεων, χορτολιβαδίων, μερικώς δασοσκεπών εκτάσεων και δασών δημοσίων ή μη».

Την ίδια περίπου εποχή εκδίδεται το Α.Ν.856/1937, όπου προέβλεπε την ίδρυση σ' ολόκληρη τη χώρα (εκτός από τα νησιά) μέχρι πέντε Εθνικούς Δρυμούς, ως περιοχών με ειδικό καθεστώς προστασίας που αποσκοπούν στην «προστασία της χλωρίδας, βελτίωση και αύξηση της πανίδας, διατήρηση των γεωμορφολογικών σχηματισμών, προστασία των φυσικών καλλονών, ανάπτυξη του τουρισμού και διενέργεια επιστημονικών (ιδιαίτερα φυτογεωγραφικών) και δασικών ερευνών». Εφαρμόζεται λοιπόν και στη χώρα μας ο θεσμός των «προστατευόμενων περιοχών» που αποτελεί το σπουδαιότερο μέτρο προστασίας για την προστασία και διατήρηση τη φυσικής μας κληρονομιάς (Κ. Κασιούμης, 1994). Με τη συγκεκριμένη νομοθεσία ιδρύθηκαν συνολικά επτά Εθνικοί Δρυμοί, πρώτος αυτός του Ολύμπου το 1938, το 1939 ο Εθνικού Δρυμός Παρνασσού και ακολούθησαν της Πάρνηθας το 1961, του Αίνου, της Σαμαριάς, της Οίτης και της Βάλια-Κάλντα.

Το 1969 ο Α.Ν.856/1937 ενσωματώθηκε στο Δασικό Κώδικα (Ν.Δ.86/1969, άρθρα 79, 80, 81) και όπως τροποποιήθηκε με το Ν.Δ.996/1971 ισχύει μέχρι σήμερα. Το Ν.Δ.996/1971 εκτός από την ίδρυση των «Εθνικών Δρυμών» προβλέπει την ίδρυση δύο ακόμη κατηγοριών προστατευόμενων περιοχών, των «Αισθητικών Δασών» και των «Διατηρητέων Μνημείων της Φύσης».

Σύμφωνα με το Άρθρο 3 του Ν.Δ.996/1971 δύναται να κηρύσσονται ως:

«Εθνικοί Δρυμοί, οι δασικές περιοχές, οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη διατήρηση της άγριας χλωρίδας και πανίδα, των γεωμορφολογικών σχηματισμών, του υπεδάφους, της ατμόσφαιρας, των υδάτων και γενικά του φυσικού περιβάλλοντος των οποίων κρίνεται επιβεβλημένη η προστασία, η διατήρηση και η βελτίωση

της σύνθεσης, της μορφής και των φυσικών τους κάλλων, για την αισθητική, ψυχική και υγιεινή απόλαυση και ανάπτυξη του τουρισμού και τη διενέργεια πάσης φύσης επιστημονικών μελετών.

Αισθητικά Δάση, τα δάση ή τα φυσικά τοπία που εξυπηρετούν σκοπούς αναψυχής, υγείας και περιπάτου ή τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, δεν παρουσιάζουν τα γνωρίσματα των Εθνικών Δρυμών, έχουν όμως ιδιαίτερη σημασία για την εξυπηρέτηση των σκοπών που προαναφέρθηκαν, τέτοια που επιβάλλει την προστασία της πανίδας, της χλωρίδας και του ιδιαίτερου φυσικού τους κάλλους.

Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης, εκτάσεις δημόσιες ή ιδιωτικές, οι οποίες δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως Εθνικοί Δρυμοί ή Αισθητικά Δάση, παρουσιάζουν όμως ιδιαίτερη παλαιοντολογική, γεωμορφολογική και ιστορική σημασία, καθώς και δένδρα ή συστάδες δένδρων, υγροβιότοποι, ως και σπάνια είδη φυτών που παρουσιάζουν ιδιαίτερη βοτανική, φυτογεωγραφική, αισθητική και ιστορική σημασία.»

Οι επιμέρους περιοχές στις τρεις παραπάνω κατηγορίες, κηρύσσονται με Προεδρικό Διάταγμα έπειτα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, εκτός από τα μεμονωμένα δένδρα ή συστάδες δένδρων που κηρύσσονται ως Μνημεία της Φύσης με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης.

Κάθε Εθνικός Δρυμός αποτελείται από τον πυρήνα του ή καθαυτό τον Εθνικό Δρυμό, απολύτου προστασίας εκτάσεως τουλάχιστον 1.500 εκταρίων (εξαιρούνται οι δρυμοί στα νησιά, που δύναται να έχουν μικρότερη έκταση). Προβλέπεται γύρω από τον πυρήνα περιφερειακή ζώνη, ανάλογης έκτασης, τουλάχιστον ίσης με αυτήν του πυρήνα, της οποίας το καθεστώς προστασίας αποσκοπεί στην εκπλήρωση των σκοπών που επιδιώκονται με την ίδρυση του πυρήνα του Εθνικού Δρυμού. Η ζώνη αυτή μπορεί να παραλείπεται εφόσον επιτυγχάνεται με άλλα μέσα, η πλήρης προστασία του Εθνικού Δρυμού.

Η οργάνωση, διαχείριση και λειτουργία κάθε Εθνικού Δρυμού στο σύνολό του ρυθμίζεται από τον Ειδικό Κανονισμό Λειτουργίας του, που εκδίδεται σε εφαρμογή της παρ.3 του Άρθρου 5 του Ν.Δ.996/1971, και τίθεται σε ισχύ με την δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης. Οι κανονισμοί αυτοί είναι θεσμικά εργαλεία και μπορούν να ρυθμίσουν την άσκηση κάθε δραστηριότητας στον εθνικό δρυμό και να επιλύσουν σε μεγάλο βαθμό τα προκύπτοντα προβλήματα προστασίας, οργάνωσης και λειτουργίας του.

Το Ν.Δ.996/1971 στο Άρθρο 6 καθορίζει επίσης τις απαγορεύσεις εντός των Εθνικών Δρυμών και των Διατηρητέων Μνημείων της Φύσης, σύμφωνα με τις οποίες απαγορεύονται:

- Η κάθε μορφής παραχώρηση εκτάσεων σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα και δημόσιες υπηρεσίες, για σκοπό άλλον από αυτόν της ανακήρυξης των προστατευόμενων περιοχών.
- Η ανόρυξη και εκμετάλλευση μεταλλίων και λατομείων, η απόληψη οποιουδήποτε ορυκτού προϊόντος και εν γένει η εκτέλεση κάθε συναφούς εργασίας ή η κατασκευή σχετικής εγκατάστασης.
- Η ανασκαφή, επιχωμάτωση, δειγματοληψία και κάθε άλλη ενέργεια που αποσκοπεί στη φθορά και αλλοίωση των γεωμορφολογικών σχηματισμών και φυσικών καλλονών.
- Η τοποθέτηση διαφημιστικών πινακίδων και αγγελιών, εκτός από εκείνες που αποσκοπούν στην ανάπτυξη του τουρισμού, της φιλοδοσικής ενημέρωσης, των επιστημονικών μελετών και στην εξυπηρέτηση γενικότερων συμφερόντων
- Οι βιομηχανικές δραστηριότητες
- Η εγκατάσταση οικισμών, οικιών, αγροικιών, παραπηγμάτων και η κατασκευή παντός είδους έργου, εκτός από τα απαραίτητα για την προστασία και λειτουργία του Εθνικού Δρυμού ή του Διατηρητέου Μνημείου της Φύσης, όπως η κατασκευή δασικών κτιρίων για την εγκατάσταση δασικών επιστημονικών εργαστηρίων, οδικού δικτύου, αντιπυρικών ζωνών και λοιπών προστατευτικών ζωνών.
- Η υλοτομία, η κοπή, η εκρίζωση, η καταστροφή, η συλλογή ή η μεταφορά φυτικών ειδών και δασικών προϊόντων.
- Η βοσκή σε όλη τη διάρκεια του έτους και η κατασκευή έργων απαραίτητων για την κτηνοτροφία.
- Το κυνήγι, με εξαίρεση το κυνήγι επιβλαβών ζώων, το οποίο επιτρέπεται υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, και
- Η αλιεία σε όλη τη διάρκεια του έτους

Για την προστασία, οργάνωση και βελτίωση των περιφερειακών ζωνών, των εθνικών δρυμών προβλέπεται, η λήψη μέτρων και η εκτέλεση ενδεδειγμένων έργων⁸ τα οποία αφορούν στην:

- Προστασία και αύξηση των πληθυσμών της άγριας πανίδας ή της αυτοφυούς χλωρίδας, καθώς και για τη διατήρηση και εκμετάλλευση, από αισθητική και τουριστική άποψη, των γεωμορφολογικών σχηματισμών και του φυσικού κάλλους.
- Ίδρυση εκτροφείου θηραμάτων και ιχθυοτροφείων για την αύξηση της άγριας πανίδας.
- Ίδρυση δασικών φυτωρίων και δασικών δενδρόκηπων.
- Κατασκευή του απαραίτητου οδικού δικτύου και των αναγκαίων δασικών κτιριακών εγκαταστάσεων και
- Κατασκευή θερινών και χειμερινών εγκαταστάσεων, για την εξυπηρέτηση των κατασκηνώσεων, του τουρισμού, της ορειβασίας και του αθλητισμού γενικά.

Ο Δασικός Κώδικας εκτός από τους Εθνικούς Δρυμούς, τα Αισθητικά Δάση και τα Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης, παρέχει επίσης και τη δυνατότητα κήρυξης περιοχών ως «Καταφυγίων Θηραμάτων»⁹, «Ελεγχόμενων Κυνηγετικών Περιοχών» και «Εκτροφείων Θηραμάτων».

Οι περιοχές αυτές αποσκοπούν στην «προστασία και διάσωση του φυσικού περιβάλλοντος της χώρας εν γένει, καθώς επίσης και προς το σκοπό της διατήρησης, ανάπτυξης και εκμετάλλευσης του θηραματικού πλούτου και της άγριας ζωής». Στα «Καταφύγια Θηραμάτων», που είναι και η μόνη προστατευόμενη περιοχή από τις τρεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, πρέπει να λαμβάνονται όλα τα μέτρα για την κάλυψη των βασικών αναγκών των θηραμάτων, δηλαδή για ησυχία, τροφή και νερό. Επίσης πρέπει να γίνονται οι απαιτούμενες εργασίες για τη συμπλήρωση της βλάστησης και για τη βελτίωση και προσαρμογή του περιβάλλοντος, ώστε να αρμόζει προς τα διαβιούντα θηράματα.

Τέτοιου είδους περιοχές στη χώρα μας έχουν κηρυχθεί πάρα πολλές, που μόνο ορισμένες είναι σημαντικές για την προστασία και διατήρηση της φυσικής μας κληρονομιάς και η

⁸ Τα έργα αυτά εκτελούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του Δασικού Κώδικα για τη μελέτη και εκτέλεση δασοτεχνικών έργων.

⁹ Με το Άρθρο 57 του Ν.2637/1998 ο όρος «Καταφύγια Θηραμάτων» αντικαταστάθηκε με τον όρο «Καταφύγια Άγριας Ζωής».

εφαρμογή της νομοθεσίας περί θήρας, έχει καθοριστική σημασία για την προστασία των ιδιαίτερων αξιών τους. (Κ. Κασσιούμης, 1994)

Συνολικά βάσει των διατάξεων του Δασικού Κώδικα έχουν κηρυχθεί έως σήμερα:

- **10 Εθνικοί Δρυμοί**, εκ των οποίων μόνο οι 5 έχουν περιφερειακή ζώνη, συνολικής έκτασης 687.320 στρ. (0,52% της συνολικής έκτασης της χώρας). Τα 343.780 στρ. αποτελούν εκτάσεις των πυρήνων και τα 343.540 στρ. εκτάσεις περιφερειακών ζωνών.¹⁰
- **19 Αισθητικά Δάση**, συνολικής έκτασης 331.093 στρ. (0,25% της συνολικής έκτασης της χώρας).
- **53 Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης**, 165.000 στρ. (0,13% του συνόλου της χώρας).
- **553 Καταφύγια Θηραμάτων, 21 Εκτροφεία Θηραμάτων και 7 Ελεγχόμενες Κυνηγετικές Περιοχές**, που καλύπτουν συνολική έκταση 115.000 στρ.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε, είναι φανερό ότι έως τα μέσα της δεκαετίας του '70, τα οποιαδήποτε νομοθετικά μέτρα και η αντίστοιχη πολιτική για θέματα προστασίας και διατήρησης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ελληνικής φύσης, καθορίζονται στα πλαίσια της Δασικής Νομοθεσίας (Κ. Κασσιούμης, 1994). Αν και η συγκεκριμένη νομοθεσία παρέχει το κατάλληλο πλαίσιο και τα απαραίτητα μέσα για τη λήψη αποφάσεων προς επίτευξη των τεθέντων στόχων διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών, στην πράξη δεν κατέσται δυνατό να εφαρμοστεί, με αποτέλεσμα η διαχείρισή τέτοιων περιοχών να απέχει πολύ από τα διεθνή πρότυπα.

Παράλληλα με τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας, ο Νόμος «Περί Αρχαιοτήτων» (Ν.5351/1932) όπως συμπληρώθηκε με το Νόμο περί «*Ιστορικών Τόπων και Τόπων Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους*» (Ν.1469/1950) και ο Νόμος «*Για την Προστασία των Δασών και Δασικών Εν Γένει Εκτάσεων της Χώρας*», αναγνωρίζουν το προστατευτικό καθεστώς ορισμένων εκτάσεων της χώρας μας.

¹⁰ Θα πρέπει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με τις νέες Διαχειριστικές Μελέτες προβλέπεται σημαντική επέκταση της συνολικής έκτασης των Εθνικών Δρυμών, οι οποίες από 687.420 στρ. (0,52% του συνολικού εδάφους) πρόκειται να φτάσουν σε 1.967.870 στρ. (1,5%). (Η. Μπεριάτος, 1998)

Ο Νόμος «Περί Αρχαιοτήτων» συνέβαλε στη διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς ιδίως με τη επέκτασή του αργότερα και στα μνημεία της σύγχρονης εποχής, και τη δυνατότητα ανακήρυξης ορισμένων περιοχών ως «Τοπίων Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους». Πάνω από 300 τέτοιες περιοχές έχουν κηρυχθεί μέχρι σήμερα, που όμως δεν έχουν ληφθεί ειδικά μέτρα για την προστασία και την ανάδειξή τους, αλλά ούτε υπάρχουν διαθέσιμα συνολικά στοιχεία με την καταγραφή τους, την έκταση, τα χαρακτηριστικά και τη σπουδαιότητά τους.

Ο Ν.998/1979, που ψηφίστηκε κατ' επιταγήν του Άρθρου 24 του Συντάγματος, προβλέπει, εκτός των άλλων, ότι οι προστατευόμενες περιοχές, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι υγρότοποι, τίθενται κάτω από το προστατευτικό καθεστώς, που ισχύει για τα δάση και τις δασικές εκτάσεις της χώρας. Επιπλέον περιλαμβάνει διατάξεις και μέτρα προστασίας, για τη διατήρηση, ανάπτυξη, βελτίωση και διαχείριση των δασών και δασικών εκτάσεων, ενώ καθορίζει το νομικό καθεστώς (με τις απαραίτητες κυρώσεις) που διέπει την ιδιοκτησία και προσδιορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις με τις οποίες δάση και δασικές εκτάσεις μπορούν να μεταβάλλουν τη χρήση τους ή να εξυπηρετούν και άλλες χρήσεις για λόγους δημόσιου συμφέροντος. Όμως, ο συγκεκριμένος νόμος εξαιρεί σημαντική έκταση βοσκοτόπων από τον χαρακτηρισμό ως «δασικές εκτάσεις» με αποτέλεσμα την ελλιπή προστασία τους και δίνει ίσως υπερβολική έμφαση στην παραγωγική λειτουργία των δασών.

2.3.3 Νόμος για την Προστασία του Περιβάλλοντος

Ο Νόμος για την Προστασία του Περιβάλλοντος αποτελεί τον Νόμο-Πλαίσιο του ελληνικού κράτους σύμφωνα με τον οποίο ρυθμίζονται σφαιρικά όλα τα ζητήματα που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος. Από άποψη περιεχομένου είναι ένα άρτιο νομοθέτημα λόγω της συσσωρευμένης εμπειρίας από τους νόμους των άλλων κρατών που προηγήθηκαν (Η. Μπεριάτος, 1996). Στην Ελλάδα συνέβαλε ουσιαστικά σε θεσμικό και θεωρητικό επίπεδο αφού βοήθησε στον ορισμό και προσδιορισμό θεμάτων για το περιβάλλον. Ήρθε να καλύψει την σύγχυση αρμοδιοτήτων και την πολυδιάσπαση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας προωθώντας τον οριζόντιο συνδυασμό των αρμόδιων υπουργείων και άλλων εμπλεκόμενων φορέων του κεντρικού κράτους, ενισχύοντας παράλληλα την αποκέντρωση (Γ. Τσιλιμίγκας, 1998).

Ο Ν.1650/1986 περιέχει σημαντικές ρυθμίσεις για την προστασία της φύσης και του τοπίου, όπως εξειδικεύονται στα άρθρα 18-22 του νομοθετήματος. Με τα άρθρα αυτά επιτυγχάνεται η εισαγωγή ριζικών αλλαγών στην διοίκηση και διαχείριση προστατευόμενων περιοχών, καθώς και η κατηγοριοποίηση των προστατευόμενων περιοχών σε πέντε νέες επιμέρους κατηγορίες (1. **Περιοχές Απολύτης Προστασίας της Φύσης**, 2. **Περιοχές Προστασίας της Φύσης**, 3. **Εθνικά Πάρκα**, 4. **Προστατευόμενοι Φυσικοί Σχηματισμοί – Προστατευόμενα Τοπία και Στοιχεία του Τοπίου**, και 5. **Περιοχές Οικοανάπτυξης**).

Αναλυτικότερα σύμφωνα με το Άρθρο 18 τα αντικείμενα που βρίσκονται υπό προστασία και διατήρηση είναι:

- η φύση και το τοπίο, ώστε να διασφαλίζονται οι φυσικές διεργασίες, η αποδοτικότητα των φυσικών πόρων, η ισορροπία και η εξέλιξη των οικοσυστημάτων καθώς και η ποικιλομορφία, η ιδιαιτερότητα ή η μοναδικότητά τους,
- χερσαίες, υδάτινες ή μικτού χαρακτήρα περιοχές, μεμονωμένα στοιχεία ή σύνολα της φύσης και του τοπίου, εφόσον έχουν οικολογική, γεωμορφολογική, βιολογική, επιστημονική ή αισθητική σημασία,
- τα είδη της αυτοφυούς χλωρίδας και πανίδας, με την έννοια που προστατεύονται η φύση και το τοπίο.

Στο Άρθρο 19 καθορίζονται τα κριτήρια χαρακτηρισμού και οι αρχές προστασίας των νέων κατηγοριών προστατευόμενων περιοχών. Συγκεκριμένα για κάθε κατηγορία ορίζονται ως:

«Περιοχές Απολύτου Προστασίας, περιοχές με εξαιρετικά ευαίσθητα οικοσυστήματα, βιότοποι ή οικότοποι, σπάνιων ή απειλούμενων με εξαφάνιση ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας ή της άγριας πανίδας ή εκτάσεις που έχουν αποφασιστική θέση στον κύκλο ζωής σπάνιων ή απειλούμενων ειδών της άγριας πανίδας. Στις περιοχές αυτές απαγορεύεται κάθε δραστηριότητα, πλην των επιστημονικών ερευνών.

Περιοχές Προστασίας της Φύσης, περιοχές με μεγάλη οικολογική ή βιολογική αξία, στις οποίες απαγορεύεται κάθε δραστηριότητα ή επέμβαση που είναι δυνατό να μεταβάλλει ή αλλοιώσει την φυσική κατάσταση, σύνθεση ή εξέλιξη. Επιτρέπονται μόνο δραστηριότητες που δεν έρχονται σε αντίθεση με τους σκοπούς προστασίας των περιοχών αυτών.

*Εθνικά Πάρκα*¹¹, εκτεταμένες χερσαίες υδάτινες ή μικτού χαρακτήρα περιοχές οι οποίες παραμένουν ανεπηρέαστες ή έχουν επηρεαστεί ελάχιστα από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και διατηρούν μεγάλο αριθμό και ποικιλία αξιόλογων βιολογικών, οικολογικών, γεωμορφολογικών στοιχείων.

Προστατευόμενοι Φυσικοί Σχηματισμοί, προστατευόμενα τοπία και στοιχεία του τοπίου, λειτουργικά τμήματα της φύσης ή μεμονωμένα δημιουργήματά της, που έχουν ιδιαίτερη επιστημονική οικολογική και αισθητική αξία ή συμβάλλουν στην διατήρηση των φυσικών πόρων. Προστατευόμενα τοπία είναι περιοχές με μεγάλη αισθητική ή πολιτιστική αξία ή είναι ιδιαίτερα πρόσφορες στην αναψυχή του κοινού, ενώ τέλος τα προστατευόμενα «στοιχεία του τοπίου» είναι συγκεκριμένα συστατικά του τοπίου με ιδιαίτερη αισθητική ή πολιτιστική αξία.

Περιοχές Οικοανάπτυξης, εκτεταμένες περιοχές που μπορούν να περιλαμβάνουν χωριά ή οικισμούς με ιδιαίτερα φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά, στους οποίους είναι δυνατή η ανάπτυξη δραστηριοτήτων που εναρμονίζονται με την προστασία του τοπίου και της φύσης.»

Η χαρακτηρισμός των παραπάνω περιοχών γίνεται με έκδοση Π.Δ., κατόπιν πρωτοβουλίας των Υπουργείων Γεωργίας, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας, στα οποία καθορίζονται οι υπεύθυνες για την διαχείριση των περιοχών αυτών αρχές, τα απαραίτητα μέτρα και μέσα για την προστασία τους και οι οικονομικές ρυθμίσεις για τη λειτουργία τους. Σε κάθε περίπτωση απαιτείται η σύνταξη Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης. Ενώ οι περιοχές αυτές που περιλαμβάνονται σε Ζ.Ο.Ε. χαρακτηρίζονται και οριοθετούνται με την πράξη καθορισμού της Ζ.Ο.Ε. (Ν.1337/1983). (Δ. Οικονόμου, 1997)

Σημαντική επίσης ρύθμιση προβλέπει ο Νόμος για την «προστασία και διατήρηση των ειδών της αυτοφρούς χλωρίδας και πανίδας» στο Άρθρο 20, σύμφωνα με το οποίο «προστατεύονται και διατηρούνται μαζί με τη βιοκοινότητα και το βιότοπο ή οικότοπό τους, ως βιογενετικά αποθέματα και ως συστατικά στοιχεία των οικοσυστημάτων τους». Με Κ.Υ.Α. καθορίζονται οι περιορισμοί, απαγορεύσεις, όροι και μέτρα για την προστασία τους, μέσα σε δύο χρόνια από την έναρξη ισχύος του παρόντος Νόμου. Η προθεσμία όμως

¹¹ Τα Εθνικά Πάρκα ανάλογα με τη φύση τους μπορούν να χαρακτηρισθούν «Θαλάσσια Πάρκα» ή «Εθνικοί Δρυμοί» αντίστοιχα. Στα Εθνικά Πάρκα μπορούν να εκτελούνται έργα, έρευνες και δραστηριότητες που δεν αντιβαίνουν στους σκοπούς ίδρυσής του και καθορίζονται από τους κανονισμούς λειτουργίας τους. Στα Εθνικά Πάρκα μπορούν να περιλαμβάνονται και περιοχές των δύο προηγούμενων κατηγοριών.

αυτή παρήλθε χωρίς να υλοποιηθεί η διάταξη αυτή και τα σχετικά ζητήματα ρυθμίζονται στα πλαίσια των διατάξεων του Δασικού Κώδικα.

Στα πλαίσια του Ν.1650/1986 και κατόπιν εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας με το κοινοτικό δίκαιο (Οδηγίες 84/360/ΕΟΚ και 85/337/ΕΟΚ), ψηφίστηκε η Κ.Υ.Α. 69269/5387/1990 σχετικά με την «Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, περιεχόμενο Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και καθορισμός περιεχομένου Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών». Εκτός από τις προδιαγραφές για τη σύνταξη Μ.Π.Ε. από την εκτέλεση διαφόρων έργων, το κεφάλαιο Ε' αναφέρεται ειδικά στις προστατευόμενες περιοχές καθορίζοντας το περιεχόμενο των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών ως προϋπόθεση¹² για την ίδρυση νέων περιοχών σύμφωνα με τις κατηγορίες του Ν.1650/1986 και τη σκοπιμότητα των προτεινόμενων μέτρων προστασίας. Με τη συγκεκριμένη απόφαση καθορίζονται επίσης οι φορείς και διαδικασία ανάθεσης των σχετικών μελετών, καθώς και η έγκριση που γίνεται μόνο με απόφαση του Υπουργού Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε.

Ο Νόμος 1650/1986 δεκαπέντε χρόνια μετά την ψήφισή του παραμένει, κατά το μεγαλύτερο μέρος του, ανεφάρμοστος και ανενεργός αφού δεν προωθήθηκαν οι προβλεπόμενες εξουσιοδοτήσεις για την έκδοση των σχετικών Π.Δ. και Υ.Α., αλλά κυρίως λόγω έλλειψης των κατάλληλων διοικητικών δομών, τόσο αυτών που προβλέπει ο ίδιος ο νόμος όσο και εκείνων που προβλέπει το θεσμικό πλαίσιο για τη γενικότερη διοικητική αναδιάρθρωση της χώρας (Η. Μπεριάτος, 1999).

Όσον αφορά στην προστασία της φύσης σε πρακτικό επίπεδο, η πορεία εφαρμογής του Ν.1650/1986 δεν υπήρξε επιτυχής. Μόνο μία περιοχή, αυτή του Θαλασσίου Πάρκου Βορείων Σποράδων, κηρύχθηκε ως προστατευόμενη σύμφωνα με τις διατάξεις του συγκεκριμένου νόμου, χωρίς όμως να καθοριστεί η διαδικασία και οι φορείς διαχείρισής της στην πράξη. Ακόμη σε ορισμένες περιοχές με ιδιαίτερη οικολογική αξία, αντί της κήρυξης ως προστατευόμενες σύμφωνα με τις κατηγορίες του Άρθρου 18, χρησιμοποιήθηκε η διαδικασία των «μέτρων προδιασφάλισης» του Άρθρου 21 παρ.6, δηλαδή της έκδοσης κοινών υπουργικών αποφάσεων, που ισχύουν για δυο χρόνια και αποσκοπούν στη θέσπιση μέτρων για την αποφυγή υποβάθμισης των ιδιαίτερων αξιών των

¹² Όπως ορίζει το Άρθρο 21 παρ. 1 του Ν.1650/1986.

περιοχών αυτών, για τις οποίες υποτίθεται ότι έχει αρχίσει η διαδικασία χαρακτηρισμού τους ως προστατευόμενων.

Ο Ν.1650/1986, αν και σε ορισμένα σημεία εκσυγχρονίζει το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο, δεν καταργεί τη νομοθεσία σύμφωνα με την οποία κηρύσσονται οι προστατευόμενες περιοχές (Ν.Δ. 996/1971) που εξακολουθεί να ισχύει για την κήρυξη νέων περιοχών, την τροποποίηση των ορίων και τη διαχείρισή τους. Με την παρ. 9 του Άρθρου 31 προβλέπεται ότι οι περιοχές που έχουν κηρυχθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.Δ. 996/1971 και του Ν.1469/1950, εντάσσονται με Π.Δ. στις κατηγορίες του Άρθρου 18. Τέτοιο Π.Δ. δεν έχει εκδοθεί μέχρι σήμερα, με αποτέλεσμα να δημιουργείται σύγχυση σε πολλές περιπτώσεις, από τη στιγμή που δεν ξεκαθαρίζεται με σαφήνεια ο τρόπος που εφαρμόζονται οι νέες ρυθμίσεις σε σχέση με τις υφιστάμενες διατάξεις. Στην πραγματικότητα δηλαδή υπάρχουν δύο θεσμικά πλαίσια, που ισχύουν παράλληλα, για τη ρύθμιση θεμάτων σχετικά με τις προστατευόμενες περιοχές στη χώρα μας.

Ουσιαστικά ο Νόμος-Πλαίσιο «για την προστασία του περιβάλλοντος» διευκολύνει τη δυνατότητα μελέτης θεμάτων σχετικά με τις προστατευόμενες και άλλες ευαίσθητες περιοχές ορίζοντας με σαφήνεια για το “τι πρέπει να γίνει”, σχετικά με τα μέτρα, τις δράσεις και τους τρόπους υπάρχει αρκετή ασάφεια και σύγχυση. Κι αυτό οφείλεται στο ότι δεν υπάρχει ακόμα στην Ελλάδα ένα αποτελεσματικό σύστημα οργάνωσης και διαχείρισης του φυσικού πλούτου. (Προτάσεις για μια Σύγχρονη Πολιτική για τα Δάση και το Φυσικό Περιβάλλον, 1998)

2.4 Εμπλεκόμενοι Φορείς στη Διαχείριση Προστατευόμενων Περιοχών

Οι καθ' ύλη αρμόδιοι φορείς σε κεντρικό επίπεδο για τη ρύθμιση θεμάτων σχετικά με τις προστατευόμενες περιοχές σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, είναι η Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος (Δασική Υπηρεσία) και η Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος-Διεύθυνση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ.

Η Δασική Υπηρεσία έχει αναλάβει την πλήρη αρμοδιότητα προστασίας, διαχείρισης και αναβάθμισης όλων των εκτάσεων στις οποίες αναφέρεται το φυσικό περιβάλλον, δηλαδή: δάση, θαμνότοποι, λιβάδια, άγονες εκτάσεις κλπ., καθώς και την αρμοδιότητα και ευθύνη χειρισμού θεμάτων προστασίας και διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος. Ειδικότερα

ως αρμοδιότητα έχει την επιλογή, κήρυξη, προστασία και διαχείριση των Εθνικών Δρυμών, των Αισθητικών Δασών, των Διατηρητέων Μνημείων της Φύσης, σύμφωνα με το Ν.Δ. 996/1971, καθώς επίσης την ίδρυση και διαχείριση καταφυγίων θηραμάτων, εκτροφείων θηραμάτων και ελεγχόμενων κυνηγετικών περιοχών και γενικά στην εφαρμογή γενικά της νομοθεσίας περί θήρας. Η Δασική Υπηρεσία σε κεντρικό επίπεδο αποτελείται από έξι Διευθύνσεις, εκ των οποίων για τη διοίκηση και διαχείριση θεμάτων σχετικών του φυσικού περιβάλλοντος έχει η Δ/ση Αισθητικών Δασών, Δρυμών και Θήρας σε συνεργασία με τη Δ.νση Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος. Σε περιφερειακό επίπεδο η ουσιαστική ευθύνη εφαρμογής της αντίστοιχης πολιτικής και της σχετικής νομοθεσίας για το φυσικό περιβάλλον, ανήκει στην αρμοδιότητα των Διευθύνσεων Δασών που έχουν συσταθεί στις 13 περιφέρειες της χώρας. Τέλος οι Διευθύνσεις Δασών στους νομούς και τα Δασαρχεία έχουν την ευθύνη και τοπική αρμοδιότητα της εκτέλεσης της δασικής πολιτικής.

Το Υπουργείο Πολιτισμού το καθ' ύλη αρμόδιο για τις αρχαιότητες και την πολιτιστική κληρονομιά είχε την αρμοδιότητα για την κήρυξη και διοίκηση των «Τοπίων Φυσικού Κάλλους» μέχρι το 1984, όπου η αρμοδιότητα αυτή μεταβιβάστηκε στο Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. σύμφωνα με το Π.Δ. 161/1984.

Το 1980 η σύσταση του Υπουργείου Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος (μετέπειτα Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ.) με το Ν.1032/1980, σηματοδότησε μια νέα περίοδο προσπαθειών και προβληματισμού για διοικητικό εκσυγχρονισμό, αφού το περιβάλλον και ο φυσικός σχεδιασμός αποκτούν δικό τους φορέα σε κυβερνητικό επίπεδο (Η. Μπεριάτος, 1999). Στο νέο αυτό Υπουργείο ανατίθενται αρμοδιότητες *«για τη χάραξη και έκφραση της γενικής πολιτικής σχετικά με τη χωροταξία και την προστασία του περιβάλλοντος, την κατάρτιση σχεδίων και προγραμμάτων για τον έλεγχο της εφαρμογής και το συντονισμό των ειδικών προγραμμάτων προστασίας του περιβάλλοντος των επί μέρους φορέων, καθώς και την κάλυψη θεμάτων περιβάλλοντος που δεν περιλαμβάνονται στις αρμοδιότητες άλλου φορέα»*. Είναι φανερό ότι στο Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. ανατέθηκαν κυρίως συντονιστικές και επιτελικές αρμοδιότητες και την ευθύνη καθορισμού της γενικής πολιτικής, ενώ δεν μπορεί να ασκεί εκτελεστικές αρμοδιότητες, στα θέματα φυσικού περιβάλλοντος, τα οποία ρυθμίζονται από τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας. Ειδικά σε θέματα προστασίας της φύσης το Κεφάλαιο Δ' του Ν.1650/1986, προβλέπει συναρμοδιότητα των Υπουργών Γεωργίας και ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. για την έκδοση κανονιστικών πράξεων που αναφέρονται στα θέματα αυτά. Τα

τελευταία χρόνια επίσης παρατηρείται από το συγκεκριμένο Υπουργείο μια επέκταση αρμοδιοτήτων, που έχουν σχέση με την εφαρμογή Διεθνών Συμβάσεων και Οδηγιών, και άπτονται της προστασίας του περιβάλλοντος (Σύμβαση Ραμσάρ, Βαρκελώνης κλπ., Οδηγία 92/43/ΕΟΚ κ.α.). Σε κεντρικό επίπεδο η αρμοδιότητα για τα θέματα του φυσικού περιβάλλοντος ανήκει στη Δ/ση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού και ιδίως στο Τμήμα Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος, ενώ σε περιφερειακό τα θέματα αυτά τα διαχειρίζονται τα Τμήματα Περιβάλλοντος και σε νομαρχιακό τα Γραφεία Περιβάλλοντος στις Δ/σεις Πολεοδομίας.

Η διεύρυνση αυτή των φορέων που ασχολούνται με την προστασία της φύσης ιδίως όσον αφορά στην έκδοση κανονιστικών πράξεων, στην πράξη έχει δημιουργήσει πολλά προβλήματα και σύγχυση αρμοδιοτήτων, με αποτέλεσμα το γεγονός αυτό να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την ολοκληρωμένη και συντονισμένη διαχείριση των Προστατευόμενων Περιοχών, και αίτιο ανεπαρκούς προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος.

Σημαντική προσπάθεια όσον αφορά στους φορείς που εμπλέκονται στη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, συνέβαλλε ο Ν.2742/1999 για τον «Χωροταξικό Σχεδιασμό και την Αειφόρο Ανάπτυξη». Ο Νόμος στο Άρθρο 15 προβλέπει την σύσταση φορέων διαχείρισης για την προστασία και διαχείριση προστατευόμενων περιοχών με την έκδοση Π.Δ. όπως προβλέπεται από το Άρθρο 21 του Ν.1650.1986. Η διαχείριση μπορεί να ανατίθεται σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, σε υφιστάμενες δημόσιες υπηρεσίες, σε ειδικές υπηρεσίες, σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, σε ερευνητικά ιδρύματα κ.α. Η αρμοδιότητα των φορέων διαχείρισης έχει να κάνει με την κατάρτιση και την ευθύνη εφαρμογής των κανονισμών διοίκησης και λειτουργίας των προστατευόμενων αντικείμενων, την παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής των κανονιστικών όρων και περιορισμών, την παροχή γνωμοδοτήσεων πριν από την προέγκριση χωροθέτησης και την έγκριση περιβαλλοντικών όρων των έργων και δραστηριοτήτων που εμπíπτουν στην περιοχή ευθύνης τους, στην κατάρτιση μελετών και ερευνών, στην εκπόνηση και εκτέλεση ευρωπαϊκών προγραμμάτων, στην ενημέρωση του κοινού για θέματα προστασίας των περιοχών ευθύνης τους, στην προώθηση, υποστήριξη, οργάνωση και εφαρμογή οικοτουριστικών προγραμμάτων και τέλος στη διαχείριση δημόσιων εκτάσεων.

Παράλληλα η Επιτροπή «Φύση 2000» της οποίας η σύσταση έγινε με την Κ.Υ.Α. 33318/3028/1998 για την κύρωση της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ στην ελληνική νομοθεσία, ενεργεί και ως φορέας δευτέρου επιπέδου κάτω από την εποπτεία του ΥΠΕΧΩΔΕ, ως Επιτροπή Συστήματος Διοίκησης και Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών. Οι αρμοδιότητες της Επιτροπής άπτονται της παρακολούθησης και αξιολόγησης των προγραμμάτων, των δράσεων και ενεργειών όλων των αρμόδιων Υπουργείων και υπηρεσιών που αφορούν τις προστατευόμενες περιοχές, της καταγραφής, ταξινόμησης και αξιολόγησης των προαναφερθέντων φορέων διαχείρισης και της επεξεργασίας προτύπων για την κατάρτιση των κανονισμών διοίκησης και λειτουργίας και των σχεδίων διαχείρισης των περιοχών αυτών.

Η δημιουργία των νέων διοικητικών δομών, αν και αποτελεί σημαντική εξέλιξη στην λειτουργία, διοίκηση και διαχείριση του συστήματος των προστατευόμενων περιοχών στη χώρα μας, η εφαρμογή του μένει να αποδειχτεί στην πράξη. Η σχετική εμπειρία από την πορεία εφαρμογής του Νόμου για την «Προστασία του Περιβάλλοντος», όπως έχει ήδη αναλυθεί, δεν αποτελεί αισιόδοξο μήνυμα για την εφαρμογή των σχετικών ρυθμίσεων που προβλέπει ο Ν.2742/1999. Η έκδοση, και σε αυτή την περίπτωση, των σχετικών Π.Δ. αποτελεί το κομβικό σημείο, όσον αφορά στην σύσταση των φορέων διαχείρισης και την ουσιαστική άσκηση πολιτικής για την προστασία της φύσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο
Γεωγραφία του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας

3. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΡΥΜΟΥ ΠΑΡΝΗΘΑΣ

3.1 Γενικά στοιχεία

Με την ευρεία έννοια του όρου Πάρνηθα νοείται η ορεινή περιοχή που εκτείνεται μεταξύ του όρους της Πεντέλης ανατολικά και του αντίστοιχου όρους Πάστρας δυτικά. Η Πάρνηθα είναι ένα από τα τέσσερα βουνά που περιβάλλουν το λεκανοπέδιο της Αττικής, αποτελεί το βόρειο όριο του και χωρίζει την Αττική από τη Βοιωτία. Διοικητικά υπάγεται σε πέντε δήμους και μία κοινότητα, με τη μεγαλύτερη έκταση να ανήκει στο Δήμο Αχαρνών, ακολουθεί ο Δήμος Φυλής, τρίτη η κοινότητα Κρυονερίου, στα διοικητικά όρια της οποίας υπάγεται το δάσος Τατοίου, ακολουθεί ο Δήμος Λιοσίων και ο Δήμος Αυλώνα στον οποίο υπάγεται το δημόσιο δάσος Βουτήματος.

Η Πάρνηθα βρίσκεται σε απόσταση μόλις 30Κm από τη Αθήνα και ο κύριος ορεινός όγκος του καταλαμβάνει έκταση 300.000 στρ. Το μέγιστο μήκος από Α-Δ είναι 32Κm και το μέγιστο πλάτος του από Β-Ν είναι 19Κm. Το ανάγλυφο είναι έντονο με βαθιά ρέματα και χαράδρες με πλήθος κορυφοσειρών και απόκρημνων βραχωδών συγκροτημάτων, με επίπεδα φυσικά λιβάδια και εκτεταμένα δάση, χωρίς ιδιαίτερη ανθρώπινη παρέμβαση.

Ως Εθνικός Δρυμός η Πάρνηθα κηρύχθηκε με το ΒΔ 644/1961, όπου ορίστηκε ο πυρήνας του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας έκτασης 38.000 στρ., χωρίς όμως να προσδιορίζεται περιφερειακή ζώνη γύρω από αυτόν. Από τον πυρήνα του δρυμού εξαιρέθηκαν οι υπάρχουσες στρατιωτικές εγκαταστάσεις, τα ορειβατικά καταφύγια, το σανατόριο (Ξενία), το καζίνο (Mont Parnes) και η πηγή Κανταλίδι. Η οριοθέτηση αυτή, δεν έγινε με βάση τις πραγματικές ανάγκες του ορεινού οικοσυστήματος της Πάρνηθας που χρειάζεται προστασία και διατήρηση, αλλά σύμφωνα με το ιδιοκτησιακό καθεστώς των επί μέρους εκτάσεων που ίσχυε τότε και εξακολουθεί να ισχύει και σήμερα. Περιελήφθησαν στον πυρήνα μόνο καθαρά δημόσιες εκτάσεις και λόγω ότι οι εκτάσεις αυτές ήταν λίγες, έγινε αναγκαστική απαλλοτρίωση 10.270 στρ. από τον ΟΔΕΠ ώστε η τελική έκταση του πυρήνα να ανέλθει τελικά σε 38.000 στρ. Αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρχαν εκτάσεις, όπως τα δάση Λοιμικού, Σαλονίκης, Μήλεσι-Τσαπόχθι καθώς και τμήμα του δάσους Τατοίου, που θα μπορούσαν να ενταχθούν στον πυρήνα του δρυμού, έχοντας περισσότερες προϋποθέσεις

από τις εκτάσεις που περιελήφθησαν σε αυτόν. Δεν εντάχθηκαν όμως για λόγους ιδιοκτησιακού καθεστώτος. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι η υψομετρική καμπύλη των 500 μ. που είναι σχεδόν το νότιο όριο του δρυμού μετατοπίστηκε στα 700 μ. προκειμένου να εξαιρεθούν του πυρήνα ο οικισμός Θρακομακεδόνων που ιδρύθηκε το 1953 και το ιδιωτικό δάσος Κονιστή-Παράσχη. Η κήρυξη του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας παρά τα σοβαρά μειονεκτήματά της, αφού δεν κατόρθωσε να περιλάβει στον πυρήνα του δρυμού το σύνολο του ορεινού όγκου, προσέφερε τα μέγιστα στην διατήρηση της Πάρνηθας, που παραμένει σήμερα ως ο σημαντικότερος βιότοπος της Αττικής, αποφεύγοντας φαινόμενα τύπου Πεντέλης (λατομεία, οικιστική ανάπτυξη, πυκνό οδικό δίκτυο κλπ.), τα οποία άλλαξαν τελείως την οικολογική ισορροπία της περιοχής.

Εκτός από την κήρυξη της η Πάρνηθα ως εθνικός δρυμός, κηρύχθηκε και ως τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους σύμφωνα με την 25638/1969 απόφαση του Υπουργείου Γεωργίας. Επιπλέον για λόγους προστασίας της άγριας πανίδας, οι όμορες του δρυμού εκτάσεις στο σύνολό τους σχεδόν, πλην ενός τμήματος στη δυτική Πάρνηθα, εντάχθηκαν σε καταφύγια θηραμάτων που αποτέλεσαν ένα προστατευτικό δακτύλιο πλάτους 5-10 km συνολικής έκτασης 76.000 στρ. Η ίδρυση των καταφυγίων αυτών βοήθησε σε σημαντικό βαθμό στη διατήρηση της πανίδας της Πάρνηθας σε ικανοποιητικό βαθμό. Τέλος στα πλαίσια των διεθνών υποχρεώσεων της η χώρα μας, συμπεριέλαβε τον πυρήνα του εθνικού δρυμού στις «Ζώνες Ειδικής Προστασίας», όπως αυτές ορίζονται από την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ για τη διατήρηση των άγριων πουλιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σημαντική προσπάθεια για την ουσιαστική διαχείριση της Πάρνηθας αποτελεί η σύνταξη του «Σχεδίου Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας» το 1997, όπου εκτός των άλλων, επιχειρείται η επέκταση του πυρήνα του Εθνικού Δρυμού και η δημιουργία περιφερειακών ζωνών με διαφορετικά καθεστώτα διαχείρισης. Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με το νέο διαχειριστικό προτείνονται, ζώνες απόλυτου προστασίας στις οποίες θα απαγορευτεί κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα, ζώνες προστασίας της φύσης στις οποίες θα επιτρέπονται ορισμένες μόνο ανθρώπινες δραστηριότητες, που δεν επηρεάζουν την εξέλιξη των οικοσυστημάτων και ζώνες στις οποίες θα επιτρέπονται σημαντικές ανθρώπινες δραστηριότητες. Με αυτές τις ρυθμίσεις δεν αναιρείται η διάκριση μεταξύ πυρήνα και περιφερειακής ζώνης, αλλά η ζωνοποίηση χρησιμοποιείται ως πρόσθετη ρύθμιση για την ολοκληρωμένη διαχείριση δρυμού. Με αυτόν τον τρόπο το σύνολο της έκτασης του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας ανέρχεται σε 179.760 στρ., από τα οποία τα 85.353 στρ.

συνιστούν τον πυρήνα και τα υπόλοιπα 91.404 στρ. την περιφερειακή του ζώνη. Για την κατοχύρωση των νέων ορίων θα πρέπει να εκδοθεί το σχετικό Π.Δ. όπως προβλέπεται από το Άρθρο 4 του Ν.Δ. 996/1971 το οποίο από όσο γνωρίζουμε βρίσκεται στο στάδιο της υπογραφής. Επιπλέον στα πλαίσια της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, η Πάρνηθα περιελήφθη στις επιλεγμένες περιοχές για τη δημιουργία του ευρωπαϊκού δικτύου Natura 2000, με όρια τα οποία σε μικρό βαθμό διαφέρουν από τα όρια που προτείνει το παρόν σχέδιο διαχείρισης.

Η πιο πάνω ανάλυση έγινε για να διευκρινιστεί ότι στην περιγραφή που θα ακολουθήσει, ως Εθνικός Δρυμός Πάρνηθας θα νοείται το όριο των 179.760 στρ. από τη στιγμή που αυτά τα όρια μπορούν να θεωρηθούν οριστικά, εφόσον πρόκειται να κατοχυρωθούν μέσω της εθνικής αλλά και της ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

3.2 Ιδιοκτησιακό Καθεστώς

Το ιδιοκτησιακό και νομικό καθεστώς είναι ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας, με αποτέλεσμα να αποτελεί την κύρια αιτία αδυναμίας για την ενιαία διαχείρισή του. Εντάσσεται στο ευρύτερο ιδιοκτησιακό πρόβλημα των δασών και δασικών εκτάσεων της Αττικής και της χώρας γενικότερα, που ταλανίζει το Ελληνικό κράτος από την ίδρυσή του.

Στα όρια του Δασαρχείου Πάρνηθας υπάρχουν συνολικά 10 περιοχές με διαφορετικά ιδιοκτησιακά καθεστάτα η κάθε μία, (δημόσια, μοναστηριακά, ιδιωτικά, διακατεχόμενα) για τα δάση και τις δασικές εκτάσεις. Μόνο για 4 περιοχές από αυτές το ιδιοκτησιακό καθεστώς έχει επιλυθεί οριστικά έναντι του Δημοσίου. Με την νέα ενιαία διαχείριση που επιχειρείται στο νέο διαχειριστικό σχέδιο του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας περιελήφθησαν μόνο οι εκτάσεις με ιδιαίτερα τοπικά και οικολογικά χαρακτηριστικά που ως αποτέλεσμα είχε, τον περιορισμό των εκτάσεων με πολύπλοκο ιδιοκτησιακό καθεστώς.

Πιο συγκεκριμένα τα ιδιοκτησιακά καθεστάτα των εκτάσεων αυτών έχει ως εξής:

1. Ο πυρήνας του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας έκτασης 38.320 στρ. είναι σήμερα δημόσιο δάσος, εκ των οποίων τα 10.000 στρ. προέρχονται από αναγκαστική απαλλοτρίωση εκκλησιαστικής περιουσίας (ΟΔΕΠ). Απαλλοτριώθηκαν επίσης αναγκαστικά τα δικαιώματα βοσκής και ξύλευσης του Δήμου Αχαρνών επί των 15.000 στρ. των εκτάσεων αυτών με την ίδρυση του εθνικού δρυμού.

2. Το δημόσιο δάσος Άνω Λιοσίων έκτασης 13.496 στρ., που στο μεγαλύτερο τμήμα του συνίσταται από πευκοδάσος, ανήκει εκ ολοκλήρου κατά πλήρη κυριότητα, νομή και κατοχή στο Ελληνικό Δημόσιο. Στο δάσος αυτό δεν υφίσταται κανενός είδος δουλεία, ενώ τα 7.100 στρ. αυτού περιλαμβάνονται στον πυρήνα του εθνικού δρυμού.
3. Το δημόσιο δάσος Φυλής, εκτάσεως 39.782 στρ. ανήκει επίσης κατά πλήρη κυριότητα, νομή και κατοχή στο Ελληνικό Δημόσιο. Στο δάσος αυτό σύμφωνα με την 1007/1919 απόφαση του Ειρηνοδικείου Αχαρνών υφίσταται αναγνωρισμένη δουλεία ρητινοσυλλογής στους κατοίκους του Δήμου Φυλής, που όμως απαλλοτριώθηκε αναγκαστικά για τις εκτάσεις του δάσους που εντάχθηκαν στον πυρήνα του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας. Οι κάτοικοι αυτοί το έχουν διανείμει άτυπα σε διάφορα μερίδια και συντάσσουν συμβόλαια για πλήρη δικαιώματα νομής και κατοχής τα οποία όμως δεν αναγνωρίζει το Ελληνικό Δημόσιο.
4. Το μοναστηριακό δάσος της Ι. Μονής Κλειστών (ΟΔΕΠ) συνολικής έκτασης 1.651 στρ. περιήλθε στην κυριότητα του δημοσίου σύμφωνα με το Ν. 1811/1988, αλλά έως σήμερα εκκρεμεί η υπογραφή των Π.Δ. και των πρωτοκόλλων παράδοσης και παραλαβής που προέβλεπε ο παραπάνω νόμος.
5. Το δημόσιο δάσος Βουτήματος συνολικής έκτασης 13.872 στρ., ανήκει κατά πλήρη κυριότητα, νομή και κατοχή στο Ελληνικό Δημόσιο. Με διάφορα παραχωρητήρια του Υπ. Οικονομικών παραχωρήθηκαν από το 1908 έως το 1930 2.500 στρ. περίπου για γεωργική και δενδροκομική καλλιέργεια. Το μεγαλύτερο μέρος των παραχωρητηρίων αυτών σήμερα καλλιεργείται εντατικά από τους ιδιοκτήτες του αποτελώντας τη μεγαλύτερη ενότητα γεωργικών εκτάσεων εντός των ορίων του δρυμού.
6. Τα δάση Λοιμικού-Σαλωνίκης συνολικής έκτασης 27.080 στρ., χαρακτηρίστηκαν ως δημόσια διακατεχόμενα με αναγνωρισμένη διακατοχή στους κατοίκους των Αχαρνών με αποφάσεις του Πρωτοδικείου Αθηνών, του Εφετείου Αθηνών και του Αρείου Πάγου. Κατά του χαρακτηρισμού αυτού ασκήθηκαν αντιρρήσεις από τους διακατόχους που δεν έχουν ακόμη τελεσιδικήσει.
7. Το δάσος Μήλεσι-Γσαπόχθι εκτάσεως 6.438 στρ. προέρχεται από το αρχικό δάσος «Σαλονίκη», κρίθηκε ως διακατεχόμενο σύμφωνα με αποφάσεις του Πρωτοδικείου Αθηνών, του Εφετείου Αθηνών και του Αρείου Πάγου, και χαρακτηρίστηκε ως δημόσια διακατεχόμενη έκταση με την κτηματογράφηση που έγινε στα πλαίσια εφαρμογής του Ν. 246/1976.
8. Το δάσος Ε.Ο.Τ. Πάρνηθας συνολικής έκτασης 2.812 στρ. χαρακτηρίζεται ως ιδιωτικό καθότι ανήκει κατά πλήρη νομή και κατοχή στον Ε.Ο.Τ. στον οποίο περιήλθε το 1958

μαζί με το τέως Σανατόριο Πάρνηθας που μεταρρυθμίστηκε σε ξενοδοχείο. Από το 1961 εντάχθηκε στον πυρήνα του εθνικού δρυμού και διαχειρίζεται ανάλογα.

9. Το δάσος Τατοίου εκτάσεως 42.612 στρ. ανήκε στους τέως βασιλείς των Ελλήνων. Από τη συνολική του έκταση τα 14.000 στρ. είχαν παραχωρηθεί με νόμο από το Ελληνικό Δημόσιο στον βασιλέα των Ελλήνων το 1877, ενώ τα υπόλοιπα αγοράστηκαν σταδιακά από τους βασιλείς με διάφορα συμβόλαια.

Το ιδιοκτησιακό καθεστώς του δάσους ακολούθησε την τύχη του θεσμού της βασιλείας στην Ελλάδα. Το 1924 με την ανακήρυξη της Α' Ελληνικής δημοκρατίας το δασόκτημα Τατοίου απαλλοτριώνεται αναγκαστικά υπέρ του δημοσίου (Ν. 3213/1924) για να επανέλθει και πάλι στην κυριότητα της βασιλικής οικογένειας μετά την παλινόρθωση του θεσμού της βασιλείας το 1936, εκτός από ένα τμήμα 3.785 στρ. στο οποίο είχαν εγκατασταθεί πρόσφυγες από τη Μ. Ασία και ίδρυσαν την σημερινή κοινότητα Κρυνερίου.

Το 1973 με το Ν. 225/1973 με την κατάργηση του θεσμού της βασιλείας απαλλοτριώνεται εκ νέου υπέρ του δημοσίου. Στη συνέχεια με το ΝΔ. 72/1974 τίθεται σε ειδική διαχείριση μέχρις της οριστικής ρυθμίσεως του πολιτειακού. Με το Ν.2086/1992 γίνονται διάφορες ρυθμίσεις που αφορούν το ιδιοκτησιακό καθεστώς, μαζί με φορολογικά θέματα της τέως βασιλικής οικογένειας και ιδρύεται φορέας διαχείρισης του δασοκτήματος Τατοίου με τη επωνυμία "Εθνικός Δρυμός Τατοίου" στην αρμοδιότητα του οποίου υπήχθη το μεγαλύτερο τμήμα του δάσους πλην 4.000 στρ. που παρέμειναν στην πλήρη κατοχή των τέως ιδιοκτητών και 200 και 500 στρ. που δωρίθηκαν αντίστοιχα, στο Ελληνικό Δημόσιο και στο Ελληνικό Ίδρυμα Επιμέλειας Παιδιού. Τέλος με το Ν. 2215/1994 καταργήθηκε ο Ν. 2086/1992 και όλες οι ρυθμίσεις του και ολόκληρη η τέως βασιλική περιουσία περιέρχεται στο δημόσιο. Κατά των ρυθμίσεων του Ν. 2215/1994 έγιναν προσφυγές από τους τέως ιδιοκτήτες ενώπιον του Αρείου Πάγου και του Σ.τ.Ε. που εξέδωσαν αντικρουόμενες αποφάσεις και την οριστική λύση θα δώσει πλέον το ειδικό δικαστήριο.

10. Το δάσος Γκούρα εκτάσεως 1.200 στρ., ανήκει κατά πλήρη νομή, κατοχή και κυριότητα στους κληρονόμους της οικογένειας Σούτσου. Η διαχείριση του δεν διαφέρει από την διαχείριση του δρυμού, καθότι βρίσκεται στην Β.Α. πλευρά της Πάρνηθας, σε επαφή με τον πυρήνα του εθνικού δρυμού.

3.3 Ιδιαίτερες Αξίες της Περιοχής

3.3.1 Χλωρίδα

Η βλάστηση στην Πάρνηθα είναι πολύμορφη και αποτελείται από ξυλώδεις και ποώδεις διαπλάσεις. Η διαφοροποίηση και ποικιλία της προέκυψε από την επίδραση πολλών παραγόντων όπως κλιματολογικών, ορεογραφικών, ανθρωπολογικών κτλ. Έτσι στα μεγάλα υψόμετρα (900-1400 μ.) επικρατεί η Κεφαλληνιακή Ελάτη και το *Juniperus oxycedrus* (θαμνώδεις) και στα μέσα και κατώτερα υψόμετρα η Χαλέπιος Πεύκη και τα αείφυλλα πλατύφυλλα. Η λιβαδική βλάστηση στο δρυμό να και δεν αντιπροσωπεύει μεγάλη έκταση είναι πάρα πολύ σπουδαία για την επιβίωση της άγριας πανίδας και κυρίως του πληθυσμού του *Cervus elaphus* (ελάφι).

Το δάσος της ελάτης στην Πάρνηθα έχει συνολική έκταση 34.800 στρ., εκ των οποίων τα 29.400 στρ. είναι δημόσιες εκτάσεις, τα 4.900 στρ. είναι δημόσιες διακατεχόμενες, και τα 500 στρ. ιδιωτικές εκτάσεις. Σημαντικό τμήμα των δασών της (29.300 στρ.) με την ίδρυση του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας το 1961 εντάχθηκε στον πυρήνα του και ετέθη υπό αυστηρό καθεστώς προστασίας.

Στην Πάρνηθα ευδοκμεί το 1/7 περίπου του συνολικού αριθμού των φυτών της Ελλάδας, πολλά από τα οποία είναι ενδημικά και σπάνια και προστατεύονται από την εθνική και διεθνή νομοθεσία.

Ο πλούτος αυτός είναι αποτέλεσμα της έκτασης του βουνού και της σημαντικής ποικιλίας των βιοτόπων που χρησιμεύουν σαν καταφύγιο για φυτά με πολύ διαφορετικές απαιτήσεις. Κατά τη δεκαετία του '50 καταγράφηκαν 818 είδη φυτών, αν και πιστεύεται ότι αυτός ο αριθμός ξεπερνάει τα 1.000. Η συγκέντρωση ενός τόσο μεγάλου αριθμού φυτών σε μία μικρή σχετικά έκταση προσδίδει στην Πάρνηθα αξία σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Το πιο σπάνιο είδος φυτού που προστατεύεται από τη διεθνή νομοθεσία και κατά συνέπεια η αξία του μπορεί να θεωρηθεί διεθνής, είναι το *Vebrascum delficum*. Επίσης είδη φυτών με διεθνή σημασία που βρέθηκαν μόνο στην Ελλάδα και σε κάποιες γειτονικές χώρες είναι 1) το *Astragalus turacicus*, το οποίο εκτός από τον ελλαδικό χώρο βρίσκεται μόνο στη Δυτική Μικρά Ασία, 2) το *Brassica cretica*, που εκτός Ελλάδος βρέθηκε μόνο στη Νοτιοδυτική Μικρά Ασία, 3) το *Dianthus serratifolius*, που εξαπλώνεται μόνο στην Αττική

και τη Λιβύη, 4) τα *Convolvulus boisiezi Parnasicus*, *Crataegus heldreichii*, που είναι είδη ενδημικά της Βαλκανικής Χερσονήσου και 5) το είδος *Anthemis creticasse cretica*, που περιλαμβάνεται στον διεθνή κατάλογο επαπειλούμενων σπάνιων φυτών και προστατεύεται και από την ελληνική νομοθεσία (Π.Δ. 67/81).

Τα σπανιότερα φυτά της Πάρνηθας σε εθνικό επίπεδο και άρα με αντίστοιχη αξία είναι το *Himantoglossum hircinum*, το *Orchis simia*, το *Orchis laxiflorus*, το *Gladiolus illericus*, το *Comaudra eleagnus* και το *Colchicum trihulum*.

3.3.2 Πανίδα

Η πανίδα στην Πάρνηθα σε αντίθεση με τα υπόλοιπα βουνά της Αττικής, αλλά και της νότιας Ελλάδας, ήταν και παραμένει πλούσια. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην σημαντική έκταση της, την πλούσια χλωρίδα της, στα ψηλά δάση της, στο έντονο ανάγλυφο της και κυρίως στην υψηλή προστασία που απολαμβάνει λόγω του καθεστώτος του Εθνικού Δρυμού. Παρόλα αυτά πολλά από τα είδη αυτά κινδυνεύουν να εξαφανιστούν, άλλα είναι σπάνια ή τρωτά και για το λόγο αυτό απαιτούνται ειδικά μέτρα προστασίας.

Ο αριθμός των ειδών της άγριας πανίδας (θηλαστικά, πτηνά, ερπετά και αμφίβια) που περιελήφθησαν στους καταλόγους της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ είναι πολύ μικρότερος από αυτόν που είναι εξακριβωμένος ότι υπάρχει στην Πάρνηθα. Στο παράρτημα I της Οδηγίας έχουν περιληφθεί μόνο 14 είδη πουλιών που διακρίνονται σε 6 μόνιμους κατοίκους, 5 καλοκαιρινούς επισκέπτες, και 3 περαστικούς κατά την μετανάστευση, και στο παράρτημα II δύο είδη θηλαστικών χειρόπτερων (πυρρομωτίδα, τρανομωτίδα) καθώς και 4 είδη ερπετών (μεσογειακή και κρασπεδωτή χελώνα, σπιτόφιδο και λαφίτης).

Στην Πάρνηθα αναμένεται η παρουσία 45 ειδών θηλαστικών¹³. Από αυτά τα 8 έχουν είδη παρατηρηθεί σε συγκεκριμένους βιότοπους, 17 ειδών αναφέρεται η παρουσία τους από την βιβλιογραφία, 13 είδη αναμένονται με βάση τον βιότοπο και 7 ειδών η παρουσία θεωρείται αβέβαιη.

¹³ Από το σύνολο των 45 αυτών ειδών, μόλις τα 18 προστατεύονται από τη Σύμβαση της Βέρνης, τα 15 από αυτά χαρακτηρίζονται κινδυνεύοντα, 6 είδη τρωτά και ένα είδος ανεπαρκώς γνωστό.

Το κυρίαρχο είδος θηλαστικού στην Πάρνηθα είναι το ελάφι (*Cervus elafus*). Το ελάφι έχει μεγάλη αξία σε εθνική κλίμακα γιατί είναι η μόνη περιοχή της Ελλάδας που βρίσκεται σε σχετικά ικανοποιητικούς αριθμούς (80-100 άτομα) και πρέπει να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για να μην εξαφανιστεί. Επίσης μεταξύ των θηλαστικών που απαντώνται στην Πάρνηθα είναι ο λαγός, η αλεπού, ο ασβός, το κουνάβι, το τσακάλι κ.α.

Στην Πάρνηθα επίσης διαπιστώθηκε η παρουσία 132 είδη πτηνών, εκ των οποίων τα 23 έχουν χαρακτηριστεί ως «Αυστηρά Προστατευόμενο Είδος», σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ. Από αυτά 43 είδη είναι παρόντα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, 28 είναι παρόντα μόνο το χειμώνα, 41 είδη κατά την μετανάστευσή τους και 10 έχουν ακανόνιστη παρουσία εκτός μεταναστευτικής περιόδου. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι γύπες, γεράκια, φιδαιοί, χρυσαετοί, μπούφοι, κουκουβάγιες κ.α.

Επίσης στην Πάρνηθα αναμένεται η παρουσία 30 ειδών ερπετών και αμφιβίων, εκ των οποίων τα 7 έχουν παρατηρηθεί, 11 αναφέρονται στην βιβλιογραφία, και 12 αναμένονται με κριτήρια τους βιοτόπους της περιοχής. Από αυτά μόνο τα 12 έχουν «Ευρωπαϊκή Αξία» και προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης.

3.3.3 Αρχαιολογικά-Πολιτιστικά Στοιχεία

Η Πάρνηθα εκτός από το ενδιαφέρον που παρουσιάζει σαν ορεινό οικοσύστημα, έχει και ευρύτερο ενδιαφέρον, λόγω της ύπαρξης μιας σειράς αρχαιολογικών χώρων διάσπαρτες στην περιοχή, που υποδηλώνουν τη σπουδαιότητα της περιοχής ανά τους αιώνες. Η ύπαρξη των αρχαιολογικών χώρων αποτέλεσε σημείο τριβής μεταξύ της πολιτείας και των νόμιμων και αυθαίρετων οικιστών. Σε περιόδους που η προστασία και επίβλεψη της πολιτείας ήταν ελλιπής, παρατηρήθηκαν περιπτώσεις αυθαίρετης δόμησης σε αρχαιολογικούς χώρους, ακόμα και καταστροφές μνημείων.

Όσον αφορά στα πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής, η προσοχή εστιάζεται στο συγκρότημα των πρώην ανακτόρων Τατοίου, και στις Μονές και Εκκλησίες που απαντώνται στην περιοχή.

3.4 Δραστηριότητες Εντός του Εθνικού Δρυμού

Η ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει ο Εθνικός Δρυμός Πάρνηθας σε σχέση με τους υπόλοιπους δρυμούς της χώρας, έγκειται στο γεγονός ότι εφάπτεται του πολεοδομικού συγκροτήματος πρωτεύουσας, και οι δραστηριότητες σ' αυτόν δεν ασκούνται μόνο από τον τοπικό πληθυσμό αλλά και από όλο τον πληθυσμό του λεκανοπεδίου Αττικής (αναψυχή, καζίνο κ.α.). Εντός των νέων ορίων του εθνικού δρυμού, δεν περιλαμβάνεται κανένας οικισμός και δεν ασκείται καμιά βιοτεχνική ή βιομηχανική δραστηριότητα. Σε μικρή όμως απόσταση από τα όρια του δρυμού έχουν χωροθετηθεί οι βιομηχανικές ζώνες των Αχαρνών, του Κρυονερίου και της Μαλακάσας-Σχηματαρίου, στις οποίες ασκείται έντονη βιοτεχνική και βιομηχανική δραστηριότητα. Οι οικονομικές δραστηριότητες που ασκούνται εντός των ορίων του δρυμού, αν εξαιρεθεί η λειτουργία του Καζίνο της Πάρνηθας είναι μικρής σημασίας και περιορίζονται στον πρωτογενή κυρίως τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, δασοπονία) και την αναψυχή.

3.4.1 Πρωτογενής Τομέας (Γεωργία – Κτηνοτροφία – Δασοπονία)

Οι γεωργικές εκτάσεις εντός των νέων ορίων του εθνικού δρυμού ανέρχονται σε 1.815 στρ., από τα οποία το 66,5% (1207 στρ.) βρίσκεται στη θέση Βούτημα και ανήκουν στον Δήμο Αυλώνα προερχόμενα από παραχωρητήρια, το 25% (458 στρ.) βρίσκεται στο Τατόι, το 2% (36 στρ.) ανήκει στο Δήμο Φυλής και τέλος το 6% (113 στρ.) βρίσκεται στη θέση Ντάρδιζα και ανήκει στο Δήμο Άνω Λιοσίων. Οι εκτάσεις αυτές καλλιεργούνται κυρίως με σιτηρά (Βούτημα, Φυλή) και με οπωροκηπευτικά (Τατόι), ενώ τα άτομα που απασχολούνται σε αυτές τις εκμεταλλεύσεις, βάσει απογραφικών στοιχείων ανέρχονται 120 περίπου. Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι η γεωργική εκμετάλλευση στο δρυμό είναι ελάχιστη και μάλλον οριακής απόδοσης στο μεγαλύτερο ποσοστό.

Όσον αφορά στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των γεωργικών εκτάσεων, σε ορισμένες περιπτώσεις είναι αποτέλεσμα διανομής (Βούτημα-Βίλια Βαρυμπόμπης) που έγινε στο παρελθόν, ενώ άλλες αποτελούσαν ιδιοκτησία της τέως βασιλικής οικογένειας (Τατόι). Εκτός από τις γεωργικές εκτάσεις στο Βούτημα που καλλιεργούνται συστηματικά, οι υπόλοιπες είτε έχουν εγκαταλειφθεί και δασωθεί, είτε λόγω της μηδενικής παραγωγικής τους αξίας ενδιαφέρουν τους ιδιοκτήτες μόνο για οικιστική χρήση. Η τελευταία περίπτωση

αν και μεμονωμένη¹⁴, εγκυμονεί κινδύνους στη διατάραξη του οικοσυστήματος εντός του εθνικού δρυμού.

Η κτηνοτροφία στον εθνικό δρυμό απασχολεί σχετικά λίγα άτομα, διακρίνεται για το μεγάλο ζωικό κεφαλαίο της (10.000 ζώα) και ασκείται στο σύνολο της έκτασης του εθνικού δρυμού πλην του υφιστάμενου πυρήνα (38.000 στρ.) και του δάσους Τατοίου (39.000 στρ.). Η έκταση των βοσκοτόπων είναι μόλις το 1,5% της συνολικής εκτάσεως του δρυμού, σε αντίθεση με τις βοσκόμενες εκτάσεις που είναι πολύ περισσότερες, καθότι εκτός του πυρήνα του δρυμού και του δάσους Τατοίου, τα υπόλοιπα δάση και οι δασικές εκτάσεις βοσκόνται εποχικά.

Η κτηνοτροφία στον δρυμό ασκείται με τον παραδοσιακό τρόπο και κατά το μεγαλύτερο μέρος της είναι μετακινούμενη. Σύγχρονες μόνιμες εγκαταστάσεις δεν υπάρχουν, ενώ η μόνη εγκατάσταση παραδοσιακού τύπου που υφίσταται αφορά στην εκτροφή 150 προβάτων.

Ο έλεγχος της κτηνοτροφίας στον εθνικό δρυμό αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην ορθή διαχείρισή του. Φαινόμενα όπως η μη κανονική κατανομή της στο χώρο και η υπερβόσκηση σε καμένες εκτάσεις και αναδασωτέες, θέτουν σε κίνδυνο τις ιδιαίτερες αξίες της περιοχής και τη συνεχή υποβάθμιση του οικοσυστήματος.

Τέλος όσον αφορά στη δασοπονία, αν και η δασικές εκτάσεις στον εθνικό δρυμό καταλαμβάνουν το 97,6% της έκτασής του, ασκείται σε περιορισμένο βαθμό. Αυτό οφείλεται κυρίως λόγω του πολύπλοκου ιδιοκτησιακού καθεστώτος που διέπει τα περισσότερα δάση του δρυμού μη επιτρέποντας τη συστηματική διαχείρισή τους, αλλά και την ύπαρξη του πυρήνα του εθνικού δρυμού, όπου δεν επιτρέπεται κανενός είδους οικονομική δραστηριότητα. Παράλληλα η τριτογενοποίηση της οικονομίας και η στροφή σε άλλου είδους δραστηριότητες με κύρια την αναψυχή, η απουσία εργατικού δυναμικού αλλά και το πολύ χαμηλό εισόδημα που προκύπτει από την εκμετάλλευση των δασών της περιοχής, οδήγησαν τη δασοπονία σε σταδιακή εγκατάλειψη.

¹⁴ Αυτή η περίπτωση εντοπίζεται μόνο στη ΝΑ πλευρά του σημερινού πυρήνα του δρυμού, όπου σε γεωργική έκταση 20 στρ. έχουν ανεγερθεί παράνομα 20 κατοικίες.

3.4.2 Δευτερογενής Τομέας (Βιομηχανία – Βιοτεχνία – Μεταποίηση)

Όπως ήδη αναφέρθηκε, εντός των ορίων του εθνικού δρυμού δεν είναι εγκατεστημένη καμία βιομηχανική, βιοτεχνική ή μεταποιητική μονάδα. Γεγονός που οφείλεται στο ορεινό έδαφος, την έλλειψη παραγωγής πρώτων υλών, την απουσία κάθε υποδομής, αλλά και στο αυστηρό καθεστώς προστασίας των εκτάσεων του δρυμού.

Στα Ν. Ν.Α και Ν.Δ. όρια του δρυμού, που εφάπτονται του πολεοδομικού ιστού της Αθήνας, έχουν χωροθετηθεί οι βιομηχανικές ζώνες των Αχαρνών και του Κρυονερίου, παρουσιάζοντας αξιόλογη βιομηχανική και βιοτεχνική δραστηριότητα, όπως επίσης και εκτός των χωροθετημένων ζωνών στους Δήμους Αχαρνών και Α. Λιοσίων όπου παρατηρείται έντονη βιοτεχνική και μεταποιητική δραστηριότητα.

Επίσης το ποσοστό του ενεργά οικονομικού πληθυσμού των όμορων του δρυμού δήμων, που απασχολείται στον δευτερογενή τομέα σύμφωνα με την απογραφή του '91 είναι μεγάλο και ανέρχεται για το Δήμο Αχαρνών στο 22,46%, για το Δήμο Α. Λιοσίων στο 19,16%, για το Δήμο Φυλής στο 9,98% και για το Δήμο Αυλώνα στο 18,77%., υποδηλώνοντας τη σημασία του δευτερογενή τομέα στην οικονομική δραστηριότητα της περιοχής.

Η επιλογή πάντως των Αχαρνών και ιδιαίτερα του Κρυονερίου για την χωροθέτηση βιομηχανικής ζώνης, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί επιτυχής, για το λόγο ότι αυτές οι περιοχές εξαιτίας της γειτνιάσής τους με το πολεοδομικό συγκρότημα Αθηνών, επιβαρύνουν με αέριους ρύπους τον ήδη επιβαρημένο αέρα του λεκανοπεδίου.

3.4.3 Τριτογενής Τομέας (Τουρισμός – Αναψυχή)

Ο Εθνικός Δρυμός Πάρνηθας αν και διαθέτει τοπία εξαιρετικής ομορφιάς, αξιόλογους γεωμορφολογικούς σχηματισμούς, μεγάλη ποικιλία βλάστησης, σπάνια είδη φυτών και ζώων και ενδιαφέροντα αρχαιολογικά μνημεία, λόγω της γειτνιάσής του με την Αθήνα στερείται κάθε δυνατότητα προσέλκυσης τουριστών.

Οι αρχαιολογικοί χώροι της περιοχής του δρυμού, που έχουν τη δυνατότητα να προσελκύσουν κάποιο αριθμό τουριστών, στερούνται κάθε προβολής και προστασίας και η επίσκεψη σε πολλά από αυτά είναι δυσχερέστατη μετά το κλείσιμο των προσβάσεων

από την οργιώδη βλάστηση. Η εικόνα της εγκατάλειψης και της φθοράς των μνημείων είναι εμφανής, καμία περίφραξη των χώρων αυτών δεν υπάρχει, κανένας φύλακας δεν τα φυλάει και κανένα ενημερωτικό φυλλάδιο δεν υπάρχει προς διάθεση στους σπάνιους επισκέπτες τους.

Η μόνη ξενοδοχειακή υποδομή για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής είναι το συγκρότημα Μοντ Παρνές, που χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά από τους επισκέπτες - παίχτες του καζίνο, καθώς επίσης και ορισμένες κλίνες στο καταφύγιο Μπάφι που βρίσκεται στην ομώνυμη θέση του πυρήνα του εθνικού δρυμού.

Σε αντίθεση με τον ρόλο της Πάρνηθας ως χώρος προσέλκυσης τουριστών, ο ρόλος της ως χώρος αναψυχής έχει ιδιαίτερη σημασία. Σε αυτό συντέινε το γεγονός, η γειτνίαση του εθνικού δρυμού με το πολεοδομικό συγκρότημα πρωτεύουσας, η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της Αθήνας μεταπολεμικά και η σταδιακή επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης σ' αυτήν, καθιστώντας την Πάρνηθα μοναδικό τόπο διαφυγής προς την ύπαιθρο.

Ήδη από τη δεκαετία του '60 παρατηρήθηκε σημαντική τάση αύξησης του αριθμού των επισκεπτών που ενισχύθηκε με την ολοκλήρωση του περιφερειακού δρόμου, την λειτουργία του καζίνο και των καταφυγίων Μπάφι και Φλαμπουρίου. Το γεγονός αυτό οδήγησε τη δασική υπηρεσία κατά το χρονικό διάστημα 1983-1985, να προβεί στη δημιουργία 3 κύριων χώρων αναψυχής, προκειμένου οι επισκέπτες να διοχετεύονται ομαλά προς αυτούς και να μην διαχέονται σ' ολόκληρη την περιοχή, στην οποία δεν υπήρχε καμία υποδομή. Τα έργα αυτά όμως, λόγω της απουσίας έρευνας ζήτησης της αναψυχής, εκ των υστέρων διαπιστώθηκε ότι οδήγησαν στον κορεσμό των θέσεων αυτών, με άμεσο κίνδυνο την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Στα πλαίσια σύνταξης του νέου διαχειριστικού σχεδίου του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας διεξήχθη έρευνα ζήτησης της αναψυχής, που ως σκοπό είχε τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τον ακριβή υπολογισμό των επισκεπτών, τον χρόνο παραμονής τους στο δρυμό, τους χώρους επίσκεψης κ.τ.λ. Υπολογίστηκε λοιπόν, ότι κατά μέσο όρο το χρόνο η Πάρνηθα δέχεται 900.000 επισκέψεις, από τις οποίες οι 250.000 αφορούν επισκέπτες με σκοπό την αναψυχή, 900 εργαζόμενοι στις διάφορες εγκαταστάσεις που ανεβαίνουν

καθημερινά, αλλά και 800-900 άτομα που επισκέπτονται ημερησίως την Πάρνηθα λόγω της λειτουργίας του καζίνο.

Από τον αριθμό και μόνο των επισκεπτών που δέχεται κάθε χρόνο η Πάρνηθα, συμπεραίνουμε ότι η αναψυχή αποτελεί ίσως τη σημαντικότερη δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα εντός του δρυμού. Η ορθολογική διαχείριση του δρυμού όπως φαίνεται, είναι άρρηκτα συνυφασμένη με τον έλεγχο της αναψυχής, αλλά και με τη δημιουργία υποστηρικτικών υποδομών που ως σκοπό θα έχουν παράλληλα με τη διαφαινόμενη τάση των κατοίκων για επαφή με τη φύση, την προστασία των πολύτιμων στοιχείων του οικοσυστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΡΥΜΟΥ ΠΑΡΝΗΘΑΣ

4. Προοπτικές Αποτελεσματικής Διαχείρισης του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας

4.1 Μεθοδολογικό Πλαίσιο

Στη συγκεκριμένη παράγραφο κρίνεται απαραίτητη η παράθεση του γενικού μεθοδολογικού πλαισίου που ακολουθήθηκε κατά την έρευνα πεδίου, τα ζητήματα που εξετάστηκαν αλλά και τα προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν σε αυτή τη φάση εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής.

Εξαιτίας της συγκεκριμένης φύσης του προβλήματος, δηλαδή για να μπορέσει να γίνει μια εις βάθος αποτίμηση των παραγόντων εκείνων που συμβάλλουν στην αποτελεσματική διαχείριση μιας προστατευόμενης περιοχής, στη συγκεκριμένη περίπτωση η Πάρνηθα, απαιτείται βαθιά γνώση με το προς μελέτη αντικείμενο. Η γνώση αυτή στην συγκεκριμένη περίπτωση αποκτήθηκε, με τη επίσκεψη στην περιοχή μελέτης και μέσω κατ' ιδίαν συζητήσεων με τη χρήση ανοιχτού ερωτηματολογίου με το προσωπικό του Δασαρχείου.

Διάγραμμα 2: Μεθοδολογικό πλαίσιο που ακολουθήθηκε

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Η επιλογή ενός Εθνικού Δρυμού έγινε με βασικό κριτήριο, τη σπουδαιότητά του στο σύστημα προστατευόμενων περιοχών της χώρας. Δεν θα πρέπει όμως να δοθεί η εντύπωση ότι οι άλλες προστατευόμενες περιοχές είναι μικρότερης σημασίας, απλά η περίπτωση ενός δρυμού, όσον αφορά στο ρόλο του έχει πολλαπλή σημασία

Οι παράγοντες που προέκυψαν, ότι συμβάλουν αποφασιστικά στην αποτελεσματική διαχείριση του δρυμού κατά την έρευνα πεδίου, είναι:

- Το διαχειριστικό σχέδιο της περιοχής, εξετάστηκε δηλαδή το κατά πόσο αποτελεσματικά έχει εφαρμοστεί το σχέδιο και την επίδραση του στην διαχείριση της περιοχής
- Ο σχεδιασμός της προστατευόμενης περιοχής, ως μέσο για την διαφύλαξη των ιδιαίτερων αξιών του προστατευτέου αντικείμενου
- Η λειτουργική οργάνωση του δρυμού, η οποία εξασφαλίζει τα απαραίτητα μέσα στον φορέα διαχείρισης για την υλοποίηση δράσεων και κατοχυρώνει την αποτελεσματικότητά του
- Η προστασία των οικολογικών αξιών, ως τον κύριο σκοπό κήρυξη προστατευόμενων περιοχών
- Η οργάνωση του δρυμού για την εξυπηρέτηση επισκεπτών, με την οποία διασφαλίζεται παράλληλα με τον οικολογικό, και ο κοινωνικός ρόλος του
- Η ένταξη των τοπικών κοινωνιών στη διαδικασία της διαχείρισης, ως μέτρο για την ενσωμάτωση με την περιφέρεια και την ένταξη της περιοχής στις οικονομικές και κοινωνικές διεργασίες.

4.2 Παράγοντες που Καθορίζουν την Αποτελεσματική Διαχείριση

4.2.1 Διαχειριστικό Σχέδιο

Όπως έχει ήδη αναφερθεί με την κήρυξη μιας περιοχής ως προστατευόμενης επιχειρείται η εξυπηρέτηση συγκεκριμένων σκοπών, που έχουν σχέση με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις λειτουργίες της. Η αναγκαιότητα του διαχειριστικού σχεδίου στην επίτευξη αυτών των σκοπών θεωρείται επιβεβλημένη και ζωτικής σημασίας, από τη στιγμή που αποτελεί τον «καταστατικό χάρτη», βάσει του οποίου εξειδικεύονται όλα τα μέτρα και οι διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν για την επιτυχημένη διαχείριση της περιοχής. Συνεπώς μέσα από το σχέδιο διαχείρισης, αναλύονται και κατοχυρώνονται τα μέτρα, οι ενέργειες και οι αντίστοιχες διαδικασίες για την ολοκληρωμένη και αειφορική διαχείριση όλων των αξιών και λειτουργιών του προστατευτέου αντικείμενου και αποτελεί η ύπαρξή του το πρωταρχικό μέλημα για την υπόσταση του θεσμού των προστατευόμενων περιοχών. Το ρόλο για την επιτυχή πραγμάτωσή του στην πράξη έχουν αναντίρρητα οι εκάστοτε φορείς, που έχουν αναλάβει την αρμοδιότητα και την ευθύνη για την προστασία και αξιοποίηση της περιοχής, σύμφωνα με τους σκοπούς κηρύξεώς της. (Κ. Κασιούμης, 1993)

Είναι επίσης απαραίτητη για την εφαρμογή της διαχειριστική μελέτης στην πράξη, η ευρύτερη αποδοχή από τους εμπλεκόμενους φορείς σε τοπικό, νομαρχιακό και ευρύτερο επίπεδο. Η σύνταξή της πρέπει να είναι σύμφωνη με τα πρότυπα διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών σε διεθνές επίπεδο ώστε να είναι αποδεκτή και από τους διεθνείς οργανισμούς που ασχολούνται με την προστασία της φύσης. Είναι κατά συνέπεια απαραίτητο το σχέδιο να είναι περιεκτικό, κατανοητό από τους εφαρμοστές του και να παρουσιάζει με σαφήνεια τις δράσεις σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων. Οι σκοποί και οι στόχοι που τίθενται να είναι ρεαλιστικοί, υλοποιήσιμοι και αυστηρά χρονικά προσδιορισμένοι.

Το πρόβλημα σύνταξης διαχειριστικού σχεδίου για την Πάρνηθα είναι σχετικά παλιό, δεδομένου ότι ως Εθνικός Δρυμός κηρύχθηκε το 1961 και η πρώτη μελέτη που συντάχθηκε για τη διαχείρισή της ήταν μόλις το 1983. Η μελέτη αυτή αν και για την εποχή της ήταν σχετικά πλήρης, δεν εφαρμόστηκε παρά μόνο σε ότι αφορούσε την υλοτομία του ξηραϊνόμενου ξυλώδους όγκου. Κατά τα έτη 1983 έως 1985 έγιναν σοβαρές επεμβάσεις

στον πυρήνα του δρυμού με τη δημιουργία χώρων αναψυχής, χωρίς να υφίσταται γενικό σχέδιο διαχείρισης, σε μια προσπάθεια να διοχετευτούν σε ορισμένα σημεία της περιοχής οι χιλιάδες επισκέπτες του. Προκειμένου να καλυφθεί το κενό της έλλειψης διαχειριστικής μελέτης το Υπουργείο Γεωργίας συγκρότησε μια ομάδα εργασίας από επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων στην οποία ανατέθηκε η εκπόνηση της σχετικής μελέτης. Η ομάδα όμως αυτής λόγω άγνοιας του υπό μελέτη χώρου, έλλειψης εμπειρίας στη σύνταξη παρόμοιων μελετών, ως και έλλειψη των απαραίτητων ειδικών γνώσεων, δεν κατάφερε να φέρει σε πέρας την αποστολή της. Συνεπώς επί 30 χρόνια αφότου η Πάρνηθα κηρύχθηκε Εθνικός Δρυμός, στερούνταν ουσιαστικής διαχείρισης λόγω έλλειψης ενός διαχειριστικού σχεδίου, που θα καθορίζει τους άξονες και της επιμέρους δράσεις για την προστασία της.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες και με το σκεπτικό ότι το μοναδικό οικοσύστημα της Αττικής αντιμετωπίζει τον κίνδυνο υποβάθμισης, ανατέθηκε από το Υπουργείο Γεωργίας σε νέα επιστημονική ομάδα η αρμοδιότητα της σύνταξη ενός σχεδίου ως προϋπόθεση για την ουσιαστική διαχείριση και αξιοποίησή της.

Το νέο διαχειριστικό σχέδιο, που τέθηκε σε εφαρμογή το 1997, επιδίωκε την ενιαία διαχείριση του ορεινού όγκου Πάρνηθας, με κύριους σκοπούς την προστασία των εκτάσεων με εξαιρετικά ευαίσθητα οικοσυστήματα, τη διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς και τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας, με παράλληλη παροχή στο κοινό δυνατοτήτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και φυσιολατρικών δραστηριοτήτων, καθώς και την ικανοποίηση στο μέτρο του δυνατού των αναγκών αναψυχής του πληθυσμού τη πρωτεύουσας με την παράλληλη αποφυγή του κίνδυνου υποβάθμισης και καταστροφής του περιβάλλοντος. Ως προς τους στόχους του κρίνεται ως ένα σχετικά άρτιο κείμενο, καθότι προσπαθεί να καλύψει το κενό της διαχείρισης εντάσσοντας στη φιλοσοφία του νέες αντιλήψεις παγκοσμίως αποδεκτές για τον σχεδιασμό τέτοιων περιοχών.

Σε γενικές γραμμές με το υφιστάμενο διαχειριστικό σχέδιο γίνεται αναλυτική περιγραφή των στόχων διαχείρισης του δρυμού και συγκεκριμενοποιούνται όλα τα προγράμματα που είναι απαραίτητα για την εκπλήρωση των στόχων που έχουν τεθεί. Επιπλέον ορίζονται ζώνες προστασίας και προτείνονται συγκεκριμένα μέτρα και περιορισμοί για την ενάσκηση των διάφορων δραστηριοτήτων. Συγκεκριμενοποιείται ο φορέας υλοποίησης

του σχεδίου, καθορίζεται η σειρά προτεραιοτήτων υλοποίησής του , ενώ παράλληλα γίνεται σαφής προσδιορισμός των αναγκαίων εξειδικευμένων μελετών και ερευνών.

Είναι σαφές ότι για την υλοποίηση του σχεδίου διαχείρισης είναι απαραίτητη η δημιουργία του φορέα διαχείρισης του δρυμού. Η αρμοδιότητα αυτή ανήκει στο Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. και στο Υπουργείο Γεωργίας, που όμως δεν έχουν καταλήξει ακόμη στο ποιος θα είναι ο φορέας διαχείρισης. Από το διαχειριστικό σχέδιο προτείνεται ως φορέα διαχείρισης το Δασαρχείο Πάρνηθας, το οποίο όμως αποτελεί απλά μια πρόταση της οποίας η υλοποίηση άπτεται πολιτικής απόφασης.

Το παρόν διαχειριστικό λόγω της περιορισμένης εφαρμογής του, αποτελεί ουσιαστικά μια «άσκηση επί χάρτου». Πολλές από τις εξαγγελίες και τις δεσμεύσεις του μέχρι σήμερα, πέντε χρόνια από την έναρξη εφαρμογής του, δεν έχουν υλοποιηθεί. Αυτό οφείλεται στο ότι δεν έχουν εκδοθεί τα σχετικά Π.Δ., που θα καθορίζουν τα νέα όρια του δρυμού, τον φορέα διαχείρισης και τον κανονισμό λειτουργίας. Παράλληλα η έλλειψη χρηματοδότησης και η αδιαφορία της πολιτείας για την ουσιαστική προστασία της περιοχής, καθώς και η συνεχής αποστελέχωση του Δασαρχείου Πάρνηθας, που έχει αυτή τη στιγμή την αρμοδιότητα εφαρμογής του σχεδίου, προσδιορίζουν μια κατάσταση η οποία δεν φαίνεται να αλλάζει στο μέλλον.

4.2.2 Σχεδιασμός της Προστατευόμενης Περιοχής

Ο σχεδιασμός της προστατευόμενης περιοχής, αναφέρεται κυρίως στον έλεγχο των χρήσεων γης και το καθορισμό των ορίων του πυρήνα και περιφερειακής ζώνης. Οι δύο αυτές παράμετροι συμβάλουν στην θεσμική κατοχύρωση των σκοπών της διαχείρισης, και στην θέσπιση αυστηρότερων απαγορεύσεων και περιορισμών, προκειμένου να προστατευτούν οι ιδιαίτερες αξίες της περιοχής από πιθανή υποβάθμιση. Επιπλέον θα πρέπει να διασφαλίζεται ο έλεγχος των χρήσεων γης και της περιμετρικής ζώνης της περιοχής, με την εφαρμογή σχεδίων για την χωροταξική και οικιστική οργάνωση.

Το καθεστώς, σε ότι αφορά στο σχεδιασμό της περιοχής, προσδιορίζεται από το ΒΔ 644/1961 με το οποίο κηρύχθηκε η Πάρνηθα ως Εθνικός Δρυμός. Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, με το συγκεκριμένο ΒΔ προσδιορίστηκε ο πυρήνας του δρυμού έκτασης 38.000 στρ. εξαιρούμενων των εκτάσεων του καζίνο, των στρατιωτικών

εγκαταστάσεων και των καταφυγίων, χωρίς να προσδιοριστεί περιφερειακή ζώνη. Η έκταση του πυρήνα δεν συμπεριέλαβε εκτάσεις με ιδιόμορφο ιδιοκτησιακό καθεστώς, αλλά όλα τα δημόσια δάση της περιοχής.

Στο υπάρχον διαχειριστικό σχέδιο εγκαταλείπεται η έννοια του πυρήνα και της περιφερειακής ζώνης και υιοθετείται η ζωνοποίηση ως αρχή σχεδιασμού. Σκοπός της ζωνοποίησης είναι η εξειδίκευση κατά χώρο των αναγκαίων μέτρων και ρυθμίσεων, ώστε να αποφεύγονται τα προβλήματα που δημιουργούνται αναπόφευκτα από τη γενική χρήση απαγορευτικών μέτρων και να επιτυγχάνεται έτσι η καλύτερη προστασία στη διαχείριση στις επιμέρους εκτάσεις του δρυμού. Προτείνει λοιπόν τη διάκριση της περιοχής σε τέσσερις επιμέρους ζώνες, σύμφωνα με τις οποίες καθορίζεται ως:

- *Ζώνη Προστασίας της Φύσης*, περιοχή όπου διαφυλάσσεται μόνο για επιστημονικές έρευνες και παρατηρήσεις, ενώ απαγορεύεται η είσοδος οποιουδήποτε ατόμου χωρίς ειδική άδεια, κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα ακόμα και μετά από καταστροφές και κάθε εκμετάλλευση των φυσικών πόρων.
- *Ζώνη Προστασίας των Φυσικών και Πολιτιστικών Χαρακτηριστικών με Περιορισμένη Ανθρώπινη Χρήση*, στην οποία θα επιτρέπονται οι δασοκομικοί χειρισμοί, η πεζοπορία και αναρρίχηση, η συντήρηση και κατάλληλη σήμανση μονοπατιών, η κατασκευή παρατηρητηρίων και η μελισσοτροφία σε επιλεγμένες θέσεις κατόπιν άδειας, ενώ απαγορεύονται κυρίως η γεωργία και η κτηνοτροφία, η κίνηση οχημάτων κατά τη νύχτα, η διάνοιξη μονοπατιών και δρόμων, η κοπή δέντρων και γενικά κάθε φθορά της βλάστησης.
- *Ζώνη Ανθρώπινης Χρήσης με Μέριμνα στη Διατήρηση των Φυσικών και Πολιτιστικών Αξιών*, στην οποία επιτρέπονται η ενάσκηση της δασοπονίας, γεωργίας, κτηνοτροφίας και αναψυχής σε ήπιο βαθμό και σε κάποια υποζώνη η οργανωμένη αναψυχή κυρίως με τη δημιουργία χώρων υποδοχής με σεβασμό στο περιβάλλον. Απαγορεύεται η εντατικοποίηση της δασοπονίας και των παραγωγικών δραστηριοτήτων, η ανέγερση παντός είδους κτίσματος πλην πυροφυλακίων, καθώς και η φθορά της βλάστησης χωρίς την άδεια του φορέα διαχείρισης.
- *Ζώνη Ανθρώπινων Δραστηριοτήτων*, ουσιαστικά γίνεται ρύθμιση για όλες τις οχλούσες δραστηριότητες (καζίνο, κεραίες, στρατιωτικές εγκαταστάσεις) με προοπτική μετεγκατάστασής τους εντός πενταετίας από την έναρξη ισχύος του διαχειριστικού.

Ο λεπτομερής προσδιορισμός και η οριοθέτηση των ειδικών ζωνών διαχείρισης και ο καθορισμός των κανόνων και διαδικασιών χρήσης της προστατευόμενης περιοχής γίνεται μέσω θέσπισης «Ειδικού Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης». Ο υφιστάμενος κανονισμός για την Πάρνηθα που εκδόθηκε με την 20633/1276/85 Υ.Α., αν και θεσπίζει την απαγόρευση ορισμένων ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο δρυμό, δεν ρυθμίζει την λειτουργία και την οργάνωση διαχείρισης του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας όπως προβλέπεται από το Άρθρο 5 του Ν.Δ.996/1971. Συνεπώς δεν ανταποκρίνεται πλέον στις σύγχρονες αντιλήψεις για την προστασία των προστατευόμενων περιοχών, και ως εκ τούτου η τροποποίησή του κρίνεται επιβεβλημένη.

Ο νέος κανονισμός λειτουργίας για τον Εθνικό Δρυμό Πάρνηθας δεν έχει ακόμη θεσμοθετηθεί, αλλά βρίσκεται στη φάση υπογραφής Κ.Υ.Α από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. και το Υπουργείο Γεωργίας. Με την υλοποίηση της συγκεκριμένης δέσμευσης θα μπορέσουν εν τέλει να χαρακτηριστούν επί του εδάφους τα νέα όρια και οι επιτρεπόμενες χρήσεις στις ειδικές ζώνες διαχείρισης, και κατόπιν να προχωρήσουν οι αναγκαίες απαλλοτριώσεις υφιστάμενων δικαιωμάτων τρίτων επί των εκτάσεων του δρυμού.

Επιπλέον ο χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός μπορούν να αποτελέσουν ισχυρά εργαλεία στην άσκηση πολιτικής για την προστασία της βιολογικής ποικιλότητας και ποικιλότητας των τοπίων. Αν αναλογιστούμε ότι πολλά σημαντικά οικοσυστημάτα βρίσκονται σε παράκτιες περιοχές, όπου λόγω της θέσης τους και των χαρακτηριστικών τους, αποτελούν μόνιμους αποδέκτες έντονων οικιστικών πιέσεων το ζήτημα της ρύθμισης των χρήσεων γης αποτελεί το ουσιαστικότερο μέτρο στο σχεδιασμό των ευαίσθητων περιοχών (Η. Μπεριάτος, 1999). Βέβαια σ' αυτή τη διαδικασία θα πρέπει να περιλαμβάνονται και απομακρυσμένες περιοχές στα πλαίσια μιας ενιαίας θεώρησης για την ολοκληρωμένη διαχείριση του χώρου και του περιβάλλοντος.

Για την ουσιαστική διασφάλιση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Πάρνηθας υλοποιείται από τον Οργανισμό Αθήνας το Σχέδιο Προστασίας του Ορεινού Όγκου Πάρνηθας, όπου θα καθορίζονται όλες οι επιτρεπόμενες χρήσεις του ορεινού όγκου και θα γίνονται ρυθμίσεις για την χωροταξική και οικιστική οργάνωση της ευρύτερης περιοχής. Η μελέτη αυτή αφορά στην προστασία του δρυμού από την οικιστική πίεση που εμφανίζεται, είτε στα όριά του σαν παράνομη δόμηση (Αχαρνές, Λιόσια, Φυλή), είτε με την έγκριση

ρυμοτομικών σχεδίων σε καθαρά δασικές εκτάσεις του ορεινού όγκου (Ιπποκράτειος Πολιτεία), είτε με νόμιμη ανέγερση κτιρίων σε αγροτικές εκτάσεις εντός του δρυμού. Οι συγκεκριμένες πιέσεις εμφανίζονται σημειακά στην περιοχή και δεν πρέπει να δοθεί η εντύπωση ότι αποτελούν καίριο παράγοντα υποβάθμισης της περιοχής. Το οικοσύστημα της Πάρνηθας είχε διαφυλαχτεί με την κατασκευή περίφραξης στο νότια της περιοχής, προτού η οικιστική ανάπτυξη της ευρύτερης ζώνης αρχίσει να γίνεται έντονη. Η μόνη σημαντική οικιστική πίεση που μπορούμε να πούμε ότι δέχεται η Πάρνηθα είναι αυτή του οικισμού της Ιπποκράτειας Πολιτείας, για το λόγο ότι τα όριά της εφάπτονται ακόμη και του υφιστάμενου πυρήνα του δρυμού και ότι ο οικισμός έχει προβλεφθεί να στεγάσει 15000-20000 κατοίκους, με κίνδυνο για τη γενικότερη υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Επιπλέον θα πρέπει να κατανοηθεί, ότι για να είναι ο σχεδιασμός των προστατευόμενων περιοχών αποτελεσματικός, θα πρέπει να εξασφαλίζεται η μέγιστη κοινωνική συναίνεση και συμμετοχή μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων και των τοπικών κοινωνιών. Οι προστατευόμενες περιοχές δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται κάτω από το πρίσμα της απομόνωσης, αλλά με το σκεπτικό ότι έχουν άρρηκτες σχέσεις με την περιφέρειά τους, ώστε να εξετάζονται οι απαιτήσεις και χρήσεις της παραγωγικής βάσης στις γειτονικές περιοχές. Στην περίπτωση της Πάρνηθας στη φάση σχεδιασμού ελήφθησαν υπόψη όλες οι πιθανές εξαρτήσεις του τοπικού πληθυσμού από την περιοχή, χωρίς όμως να ακολουθηθούν οι απαραίτητες συμμετοχικές διαδικασίες. Μελλοντικά αυτό το ζήτημα ίσως να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην διαχείριση, λόγω των ενδεχόμενων διεκδικήσεων κατοίκων επί των εδαφών του δρυμού. Επιπλέον θα πρέπει να απομακρυνθούν από την περιοχή όλες οι οχλούσες δραστηριότητες (καζίνο, κεραιές, στρατιωτικές εγκαταστάσεις), που όμως μέχρι στιγμής δεν διαφαίνεται τέτοιου είδους προοπτική. Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων, θα πρέπει να επιλυθούν όλες οι θεσμικές δεσμεύσεις, ως σημαντικός παράγοντας για την προστασία του οικοσυστήματος.

4.2.3 Λειτουργική Οργάνωση του Δρυμού

Για την εξασφάλιση της ουσιαστικής λειτουργίας των προστατευόμενων περιοχών σύμφωνα με τους σκοπούς της ίδρυσής τους, τον καλύτερο προσδιορισμό του χαρακτήρα τους ως προστατευόμενες, τη βιωσιμότητα της λειτουργίας του φορέα διαχείρισης και τη βελτίωση των συνθηκών ελέγχου και προστασίας τους, είναι αναγκαία η πραγματοποίηση

στις περιοχές αυτές ειδικών έργων και κατάλληλων υποστηρικτικών δράσεων. Οι υποστηρικτικές δράσεις αναφέρονται κυρίως στη χρηματοδότηση ως απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων της διαχείρισης, την στελέχωση του φορέα διαχείρισης με κατάλληλο προσωπικό, ενώ στα έργα αναφέρεται κυρίως η κτιριακή υποδομή και ο αντίστοιχος εξοπλισμός της.

Η διασφάλιση οικονομικών πόρων του φορέα διαχείρισης της περιοχής, όπως αναφέρθηκε, αποτελεί τον ουσιαστικό παράγοντα βιωσιμότητάς του και το μέσο για την επίτευξη των σκοπών και δράσεών του, με επίκεντρο τη διατήρηση και διαχείριση της περιοχής, ως μέτρο για την επιτυχία του. Ο φορέας διαχείρισης δεν μπορεί να έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα αλλά να γίνεται εξασφάλιση σταθερών οικονομικών πόρων, παράλληλα με τη δυνατότητα αυτοχρηματοδότησης μέσω της παροχής ανταποδοτικών υπηρεσιών. Οι πηγές των εσόδων πρέπει να είναι συνδυασμός και να προέρχονται κυρίως από επιχορηγήσεις από τον τακτικό προϋπολογισμό, το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. και το ΕΤΕΡΠΣ, από επιχορηγήσεις άλλων υπουργείων και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, από κοινοτικούς και εθνικούς πόρους για την εκπόνηση προγραμμάτων, μελετών και ερευνών, και τέλος έσοδα από την πώληση υλικών, εκδόσεων και δεδομένων και από έσοδα που θα προέρχονται από την εκμετάλλευση και προβολή του προστατευόμενου αντικειμένου.(ΥΠΕΧΩΔΕ, 1999)

Η χρηματοδότηση στον Εθνικό Δρυμό Πάρνηθας μέχρι σήμερα χαρακτηρίζεται ανεπαρκής έως και ανύπαρκτη. Οι μόνες επενδύσεις που έχουν γίνει τα τελευταία δύο χρόνια είναι στα πλαίσια της αντιπυρικής προστασίας για την κατασκευή δεξαμενών (2) και φυλακίων (2), ενώ οι συνολικές δαπάνες που προβλέπονταν από το διαχειριστικό σχέδιο μέχρι σήμερα για το σύνολο της διαχείρισης ανέρχονται στα 2δισ. Επιπλέον για πολλές μελέτες που βρίσκονται στο στάδιο της σύνταξης αυτή την περίοδο, δεν έχει εξασφαλισθεί η απαραίτητη χρηματοδότηση ώστε να μπορέσουν να ολοκληρωθούν. Παρολ' αυτά, στα πλαίσια του προγράμματος LIFE-Περιβάλλον του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. χρηματοδοτούμενο από το 3^ο Κ.Π.Σ., προβλέπεται η χρηματοδότηση της Πάρνηθας με ένα κονδύλι ύψους 1^ος δισ. δρχ.

Για την αποτελεσματική λειτουργία του φορέα διαχείρισης είναι απαραίτητη η στελέχωσή του, με προσωπικό όλων των βαθμίδων και φυσικά με τον αναγκαίο εξοπλισμό και τα ανάλογα τεχνικά μέσα. Το διαχειριστικό σχέδιο προβλέπει ότι για την εξυπηρέτηση των

αναγκών της διαχείρισης, η υπηρεσία πρέπει να στελεχωθεί από 56 άτομα επιστημονικού και διοικητικού προσωπικού. Η πορεία στελέχωσης του Δασαρχείου Πάρνηθας τα τελευταία χρόνια έχει ακολουθήσει αντίθετη πορεία από την προβλεπόμενη. Το 1997, χρονιά σύνταξης του διαχειριστικού σχεδίου, στην υπηρεσία εργάζονταν 7 δασολόγοι και 7 δασοπόνοι, ενώ σήμερα απασχολούνται 3 δασολόγοι και 3 δασοπόνοι, που έχουν επιφορτιστεί το κύριο βάρος της διοικητικής δουλειάς του Δασαρχείου, παραμερίζοντας την ουσιαστική διαχείριση της περιοχής. Συνεπώς η υπηρεσία αντίθετα από τις προβλέψεις αντί να στελεχωθεί, αποστελεχώθηκε. Αντίστοιχη ήταν η τάση και με το δευτερεύον προσωπικό (φύλακες, εργάτες και συντηρητές), όπου σε συνδυασμό με το μεγάλο της ηλικίας τους, είναι βέβαιο ότι θα οδηγήσει μέσα στα επόμενα χρόνια στη μη υπάρξει ατόμων που να ασχολούνται με τη φύλαξη και συντήρηση του δρυμού.

Όσον αφορά στα μεταφορικά μέσα, υπάρχει μόνο ένα αυτοκίνητο που χρησιμεύει για περιπολίες στον εθνικό δρυμό, ενώ η παλιότερη αρμοδιότητα της Δασικής Υπηρεσίας αυτή των δασικών πυρκαγιών έχει ανατεθεί πλέον στην πυροσβεστική, με αποτέλεσμα το Δασαρχείο Πάρνηθας να βρίσκεται χωρίς πυροσβεστικά οχήματα.

Για την στέγαση των υπηρεσιών του δρυμού, αλλά και για την κατοχύρωση της υπόστασης του δρυμού θα πρέπει να δημιουργηθούν στην περιοχή μια σειρά από κτιριακές εγκαταστάσεις. Η σημαντικότερη από αυτές είναι το Διοικητήριο του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας, όπου θα στεγαστούν όλες οι διοικητικές υπηρεσίες του φορέα διαχείρισης. Ακόμη η ανέγερση ενός περιφερειακού γραφείου του κέντρου διοίκησης του δρυμού που θα συντονίζει τις δραστηριότητες και εργασίες που γίνονται στον κεντρικό ορεινό όγκο της Πάρνηθας, εξυπηρετώντας παράλληλα και τους επισκέπτες του δρυμού. Σημαντική είναι η κατασκευή στην κύρια είσοδο του δρυμού, ενός φυλακίου με σκοπό την ενημέρωση των επισκεπτών και τον έλεγχο γενικότερα της περιοχής. Και τέλος η δημιουργία μιας σειράς δασοφυλακίων που θα αναλάβουν την προστασία και ανάδειξη του δρυμού. Όλες αυτές οι εγκαταστάσεις θα πρέπει να εξοπλιστούν και να μηχανογραφηθούν κατάλληλα, με την παράλληλη χρήση νέων τεχνολογιών όπως τα γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών για την καταγραφή, ανάλυση και επεξεργασία δεδομένων, που θα μπορούν να χρησιμεύσουν σαν μία μορφή ηλεκτρονικού ιστορικού αρχείου της περιοχής με δυνατότητες διαρκούς ενημέρωσης. Όλες αυτές οι υποδομές δεν έχουν δημιουργηθεί μέχρι στιγμής, κι αυτό λόγω της απουσίας χρηματοδότησης στην περιοχή του εθνικού δρυμού.

4.2.4 Προστασία των Οικολογικών Αξιών

Ο κύριος σκοπός κήρυξης περιοχών ως προστατευόμενες, όπως έχει τονιστεί σε διεθνές επίπεδο, είναι η καταρχήν προστασία των ιδιαίτερων φυσικών και γεωμορφολογικών τους αξιών. Η προστασία αυτή προσδιορίζεται από τη διατήρηση των βιοτόπων και ιδιαίτερα των σπάνιων, απειλούμενων ενδημικών ειδών της πανίδας και χλωρίδας. Από τη θέσπιση οικολογικών πρωτίστως κριτηρίων στην διαχείριση των περιοχών, για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας τους, λαμβάνοντας υπόψη τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και αναπτυξιακές απαιτήσεις. Και από τις προβλέψεις της εθνικής νομοθεσίας και τις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας μας.

Για την εξασφάλιση των ιδιαίτερων οικολογικών αξιών των περιοχών αυτών, επιβάλλεται η απόκτηση σαφούς γνώσης των χαρακτηριστικών της και συνεχή παρακολούθηση των παραγόντων και των μεταβολών του οικοσυστήματος, με συστηματική οικολογική έρευνα και μελέτη(.Κασιούμης Κ,1993). Οι περιοχές αυτές αποτελούν προνομιακά πεδία και έρευνας και μελέτης, από τα οποία μπορούν να αντληθούν πολύτιμες πληροφορίες για την επιτυχή προστασία τους, αλλά και η αποκτηθείσα εμπειρία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα για άλλες περιοχές.

Η προστασία του εθνικού δρυμού υλοποιείται μέσω ερευνών και προγραμμάτων, που ως στόχο έχουν την αντιμετώπιση των διάφορων οικολογικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Πάρνηθα ως οικοσύστημα, είτε λόγω φυσικών αιτιών, είτε λόγω της επίδρασης του ανθρώπου πάνω σε αυτό.

Όπως αναφέρθηκε και στο περιγραφικό μέρος της παρούσας εργασίας, ο υφιστάμενος πυρήνας του εθνικού δρυμού στο μεγαλύτερο ποσοστό του αποτελείται από δάση της ελάτης το οποία λόγω της ιδιαίτερης οικολογικής τους αξίας χρίζουν ειδικής διαχείρισης. Στα εν λόγω δάση παρατηρείται, τα τελευταία κυρίως χρόνια, το φαινόμενο ξήρανσής τους, που πιθανότατα οφείλεται σε πληθώρα παραγόντων (έδαφος, κλίμα, κλπ.) και οδηγούν στη διαρκή φθίνουσα πορεία του. Για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου προβλήματος, το Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικών Ερευνών έχει αναλάβει τη διεξαγωγή σχετικής έρευνας, όπως και το Μπενάκειο Ινστιτούτο την εφαρμογή διάφορων προγραμμάτων. Επιπλέον πέραν της ξήρανσης το ελατοδάσος παρουσιάζει και

σοβαρότατο πρόβλημα αναγέννησης, με αποτέλεσμα να οδηγεί σε πλήρη ή μερική υποχώρησή του από πολλές θέσεις σε βαθμό που να απειλεί την ύπαρξη του μελλοντικά. Η κατάρτιση και εφαρμογή σχετικού ερευνητικού προγράμματος δεν έχει ανατεθεί ακόμη σε συγκεκριμένο φορέα υλοποίησης. Οι μόνες δράσεις που εφαρμόζονται για τη διαχείρισή του είναι από το Δασαρχείο Πάρνηθας και έχουν αποσπασματικό και περιορισμένης έκτασης χαρακτήρα, αφορώντας κυρίως σε περιορισμένες υλοτομίες ξερών και αναδασώσεις.

Όσον αφορά στα δάση χαλεπίου πεύκης, δεν υπάρχει καμιά συντονισμένη προσπάθεια για τη διαχείρισή τους. Οι μόνες ενέργειες που λαμβάνουν χώρα και έχουν σχέση με την προστασία τους, είναι και σε αυτή την περίπτωση κάποιοι καθαρισμοί περιορισμένης έκτασης, όπως και ρητινεύσεις μικρής κλίμακας στη Φυλή καθοριστικής σημασίας για την προστασία τους από τις φωτιές. Επιπλέον στα πλαίσια συγκέντρωσης όλων των απαραίτητων δεδομένων για την χλωρίδα της περιοχής, διενεργείται απογραφή με σκοπό τη σύνταξη ενός καταλόγου και την έκδοση σχετικού οδηγού το οποίο προχωράει σε ικανοποιητικό βαθμό.

Αντίστοιχη σύνταξη καταλόγου που να αφορά και στα είδη της πανίδας της περιοχής δεν έχει συνταχθεί ακόμη. Η σύνταξη του σχετικού καταλόγου είναι σημαντική λόγω των υποχρεώσεων της χώρας μας ως προς την εφαρμογή της Κοινοτικής Νομοθεσίας και των Διεθνών Συμβάσεων, βάσει του οποίου θα μπορέσει να χαρτογραφηθεί η κατανομή τους και να εντοπιστούν οι κίνδυνοι που απειλούν τους πληθυσμούς και τους βιοτόπους τους. Σημαντική επίσης δράση για την προστασία της πανίδας της περιοχής είναι η διατήρηση και βελτίωση των βιοτόπων τους, που όμως δεν έχει ασκηθεί κάποιο ειδικό μέτρο προς αυτή την κατεύθυνση.

Τέλος το ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε έχει αναλάβει την εφαρμογή ερευνητικού προγράμματος για την μέτρηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην Πάρνηθα. Το πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνει την εγκατάσταση μόνιμων σταθμών μέτρησης των κυριότερων ρύπων, καθώς και την επίδραση του κάθε ρύπου ξεχωριστά στα οικοσυστήματα. Η Πάρνηθα λόγω της γειτνιάσής της με την Αθήνα παρουσιάζει σημαντική συγκέντρωση αερίων ρύπων και κυρίως όζοντος, τα οποία επιδρούν αρνητικά στην ανάπτυξη των φυτών και γενικά στην εξέλιξη των φυσικών οικοσυστημάτων.

4.2.5 Οργάνωση του Δρυμού για την Εξυπηρέτηση Επισκεπτών

Όπως έχει ήδη διευκρινιστεί, ο σκοπός κήρυξης προστατευόμενων περιοχών δεν περιορίζεται μόνο στη διαφύλαξη των ιδιαίτερων οικολογικών τους χαρακτηριστικών αλλά, και στην εξυπηρέτηση σύγχρονων κοινωνικών αναγκών με κύρια την αναψυχή και των τουρισμό. Η οργάνωση και ο σχεδιασμός των περιοχών αυτών, λόγω του διαρκούς αυξανόμενου αριθμού επισκεπτών, απαιτεί την κατάλληλη χωροθέτηση δραστηριοτήτων και ευκολιών ώστε να μην υπάρχει κίνδυνος υποβάθμισης των ιδιαίτερων αξιών τους.

Ο Εθνικός Δρυμός Πάρνηθας λόγω της άμεσης γειτνίασης του με την Αθήνα και τη συνεχή υποβάθμιση του περιβάλλοντος στο λεκανοπέδιο Αττικής, αποτελεί μοναδικό τόπο έλξης χιλιάδων επισκεπτών. Για την εξυπηρέτησή τους απαιτείται η παροχή ευκολιών υποδοχής καθώς και κατάλληλη οργάνωση των δραστηριοτήτων, ώστε να εξασφαλίζεται η διατήρηση των αξιών και της φυσιογνωμίας του δρυμού, και να επιτυγχάνονται οι σκοποί κήρυξής του.

Η ανάγκη για την εξεύρεση χώρων για την προσέλκυση επισκεπτών, έχει διαπιστωθεί στην Πάρνηθα, λόγω του γεγονότος ότι οι ήδη υπάρχοντες έχουν κορεστεί με αποτέλεσμα να παρατηρούνται φαινόμενα υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Η δημιουργία νέων απαιτεί τη σύνταξη ειδικής μελέτης, όπου θα αναγνωρίζονται οι ανάγκες ζήτησης της αναψυχής και θα προσδιορίζονται με ακρίβεια κατάλληλοι χώροι υποδοχής της. Τέτοια όμως μελέτη για την Πάρνηθα δεν υπάρχει, με αποτέλεσμα την διαρκή υποβάθμιση του περιβάλλοντος από την υποδοχή επισκεπτών στις συγκεκριμένες θέσεις.

Επιπλέον στην περιοχή απαιτούνται έργα ερμηνείας του περιβάλλοντος, που όμως αυτή τη στιγμή δεν έχουν κατασκευαστεί, και ως σκοπό τους θα έχουν την ενημέρωση των επισκεπτών. Τη μόνη πληροφόρηση που έχουν οι επισκέπτες του δρυμού, είναι από τη διάθεση φυλλαδίων στην είσοδό του, ενώ υπάρχει και ένας εποχικός ξεναγός ο οποίος ενημερώνει τα διάφορα σχολεία που επισκέπτονται την περιοχή. Σταδιακά όμως προωθείται από τον Οργανισμό Αθήνας και την Περιφέρεια Αττικής η σύνταξη σχετικής μελέτης ώστε να μπορέσει να χρηματοδοτηθεί, η κατασκευή του Κέντρου Υποδοχής της περιοχής που θα εξυπηρετεί στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση του κοινού, αλλά και στην ενημέρωσή του για τις αξίες του δρυμού

Ο Δρυμός λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του προσφέρεται για πολλαπλές φυσιολατρικές δραστηριότητες, όπως η πεζοπορία, η απόλαυση του τοπίου και η αναρρίχηση. Για την εξυπηρέτηση των δραστηριοτήτων υπάρχουν πολλά μονοπάτια και αναρριχητικές διαδρομές με κατάλληλη σήμανση, που όμως λόγω έλλειψης χρηματοδότησης δεν συντηρούνται κατάλληλα.

Στα πλαίσια περιβαλλοντικής εκπαίδευσης των επισκεπτών έχει συνταχθεί μελέτη για βελτίωση των εγκαταστάσεων του «εκτροφείου άγριων θηραμάτων» και μετατροπής του σε «κέντρο παρατήρησης άγριων ζώων». Με την κατασκευή παρατηρητηρίων ο επισκέπτης θα έχει τη δυνατότητα, σε μια έκταση 200 στρ., να γνωρίσει από κοντά ορισμένα από τα είδη της πανίδας στη φυσική τους κατάσταση.

4.2.6 Ένταξη των Τοπικών Κοινωνιών στη Διαδικασία της Διαχείρισης

Έχει ήδη τονιστεί ότι οι προστατευόμενες περιοχές δεν αποτελούν απομονωμένα σύνολα, αλλά εντάσσονται σταδιακά σε ευρύτερες κοινωνικές και οικονομικές διεργασίες. Η ένταξη των τοπικών κοινωνιών στη διαδικασία της διαχείρισης δεν προϋποθέτει και την αναγκαστική υποβάθμιση των ιδιαίτερων αξιών των περιοχών αυτών, με την προϋπόθεση ότι στις ασκούμενες δραστηριότητες υπάρχει σωστός σχεδιασμός και αποτελεσματικός έλεγχος στις επιδιώξεις τους. Επιπλέον ο συνεχώς αυξανόμενος πληθυσμός στις περιοχές αυτές δημιουργεί προοπτικές για τόνωση των τοπικών κοινωνιών και την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων. Οι παραπάνω λόγοι επιβάλλουν την άσκηση προγραμμάτων οργάνωσης και διαχείρισης, με γνώμονα την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων που προσφέρει η ύπαρξή τους στη ποιότητα ζωής και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων (Κασιούμης Κ., 1993).

Η Πάρνηθα αν και αποτελεί ένα οικοσύστημα με εξαιρετικά χαρακτηριστικά, δεν έχει αναγνωριστεί η αξία της από τις τοπικές κοινωνίες. Ο λόγος οφείλεται στην ιδιαιτερότητά της να βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από την Αθήνα, η οποία κατά μία έννοια καλύπτει τις ανάγκες των κατοίκων που βρίσκονται στην περιμετρική της ζώνη. Άρετε λοιπόν, σε αυτήν την περίπτωση, ο κανόνας που θέλει τις προστατευόμενες περιοχές ως απομακρυσμένα οικοσυστήματα, με λίγους κατοίκους που εκμεταλλεύονται τους φυσικούς τους πόρους και βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση με αυτές. Στην περίπτωση της υπάρχει ένα ισχυρό κέντρο που δρα πολλές φορές ανταγωνιστικά και όχι απαραίτητα

συμπληρωματικά ως προς τους σκοπούς και στόχους της διαχείρισης της, ξεφεύγοντας από το μοντέλο μιας περιοχής με λίγους κατοίκους που ζουν αρμονικά και σε άμεση εξάρτηση με τη φύση.

Οι φορείς που έχουν την αρμοδιότητα της εφαρμογής προγραμμάτων και δράσεων για την αξιοποίηση του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας σε τοπικό επίπεδο, είναι οι δήμοι και οι κοινότητες της περιοχής. Ο ρόλος τους στη διαχείρισή της, μέχρι σήμερα, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ανεπαρκής έως και ανύπαρκτος. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι δεν έχουν κατανοήσει το καθεστώς προστασίας της, με αποτέλεσμα να μην έχουν λάβει κανένα ειδικό μέτρο για την αξιοποίησή της. Μάλιστα η εμπειρία από την αντίστοιχη δραστηριότητα του Δήμου Αχαρνών είναι εντελώς αρνητική. Στον Δήμο αυτό παραδόθηκε για λειτουργία ο χώρος αναψυχής του Μετοχίου, τον οποίο εγκατέλειψε με αποτέλεσμα την πλήρη καταστροφή του. Επιπλέον η κοινότητα Θρακομακεδόνων διεκδικεί έκταση του υφιστάμενου πυρήνα του δρυμού, για εξυπηρέτηση των αναγκών της. Ενώ τα σχέδια που συνέταξε ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Πάρνηθας, δεν είχαν καμιά ουσιαστική εφαρμογή για το λόγο ότι δεν συμβάδιζαν με τους σκοπούς κήρυξης της. Επιβεβαιώνετε με αυτόν τον τρόπο, η αρνητική στάση των τοπικών δήμων, που αντί να συμβάλλουν στην προστασία της περιοχής, με τις δραστηριότητες και τις διεκδικήσεις τους απέναντι της, έχουν συμβάλει στην υποβάθμισή της.

Το Δασαρχείο Πάρνηθας έχει αναλάβει μια αξιόλογη πρωτοβουλία, προς την κατεύθυνση συντονισμού των προσπαθειών όλων των εμπλεκόμενων φορέων, για την αξιοποίηση και προστασία του δρυμού. Η πρωτοβουλία αυτή δεν έχει αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα καθότι δεν κατάφερε να έρθει σε κάποια συνεννόηση με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

Η προστασία της φύσης στην εποχή μας απαιτεί τη σύμπραξη και τη συναίνεση όλων των εμπλεκόμενων φορέων, καθώς και τη συνεργασία τους σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων. Αυτό ακριβώς είναι το πιο δύσκολο να επιτευχθεί καθότι η σύνθεση διαφορετικών απόψεων, για την επίτευξη ενός κοινού στόχου, σκοντάφτει στις επιμέρους επιδιώξεις και στις διαφορετικές προσεγγίσεις, αντιμετώπισης σχετικών ζητημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Γενική Θεώρηση του Θεσμικού Πλαισίου

Από την ανάλυση του θεσμικού πλαισίου εύκολα θα μπορούσε να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα για την προστασία της φύσης είναι πλήρες και εφαρμόζεται επιτυχώς. Αυτή όμως είναι η αρχική εντύπωση δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, υπάρχουν παράγοντες που συντείνουν στη διαμόρφωση μιας τελείως διαφορετικής άποψης. Αρκεί μόνο να αναφερθεί ότι το ποσοστό των θεσμοθετημένων Προστατευόμενων Περιοχών βάσει της ισχύουσας ελληνικής νομοθεσίας, είναι μόλις το 0,90% του συνόλου της έκτασης της χώρας. Συγκρίνοντας δε το ποσοστό αυτό με αντίστοιχες εκτάσεις άλλων ευρωπαϊκών χωρών (Ολλανδία 5,4%, Ελβετία 22%, Μ. Βρετανία 19,3%, κλπ), θα μπορούσε να φανεί ο βαθμός υστέρησης της χώρας μας ως προς αυτόν τον τομέα.

Γενικότερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αδυναμία της πολιτείας να προστατεύσει την πλούσια φυσική μας κληρονομιάς είναι φανερή. Πολλές από τις προστατευόμενες περιοχές δεν έχουν διαρθρωμένους στόχους διαχείρισης και άξονες δράσεις για την εξυπηρέτηση των σκοπών κήρυξής τους. Επιπλέον τα διαχειριστικά σχέδια όπου υπάρχουν, δεν έχουν εξασφαλισμένη επιτυχία υλοποίησης από τη στιγμή που δεν εξασφαλίζουν συμμετοχικές διαδικασίες, ιδίως σε τοπικό επίπεδο, κάτι που θα οδηγούσε σε αποδεκτά σχέδια δράσης.

Η μη αποτελεσματική εφαρμογή της νομοθεσίας ως ένα βαθμό οφείλεται στην ύπαρξη δύο νομοθετημάτων που ισχύουν παράλληλα, με φαινόμενα αλληλοκάλυψης αρμοδιοτήτων, που ως αποτέλεσμα έχουν τη γενικότερη σύγχυση μεταξύ του ΥΠΕΧΩΔΕ και του Υπουργείου Γεωργίας, και ως συνέπεια την ανεπαρκή προστασία του φυσικού περιβάλλοντος στη χώρα. Είναι ανάγκη λοιπόν να ξεκαθαριστούν οι αρμοδιότητες για θέματα πολιτικής και διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, ώστε να αμβλυνθεί η υφιστάμενη σύγχυσή τους και οι διαφορές μεταξύ υπηρεσιών και φορέων.

Η πορεία εφαρμογής του Ν.1650/1986 δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα για την προστασία της φύσης και του τοπίου, έμεινε ουσιαστικά ανεφάρμοστος, λόγω του μεγάλου αριθμού των απαιτούμενων Π.Δ. που χρειάζονταν για την ενεργοποίησή του. Μέχρι σήμερα μόνο μια περιοχή έχει κηρυχθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του, ενώ στις άλλες περιπτώσεις εφαρμόστηκαν τα μέτρα προδιασφάλισης που ισχύουν για δύο χρόνια και υποτίθεται ότι έχει ξεκινήσει η διαδικασία κήρυξής τους ως προστατευόμενων. Επιπλέον όσον αφορά στο «σύστημα προστατευόμενων περιοχών» της χώρας μας, σε σχέση κυρίως με τις κατηγορίες, υπάρχει μια ασάφεια. Στο γεγονός αυτό συνέβαλε η ύπαρξη δύο νόμων που προβλέπουν διαφορετικές κατηγορίες περιοχών. Εξαιτίας αυτών των παραμέτρων θεωρείται επιβεβλημένη η εκ νέου κωδικοποίηση της υφιστάμενης νομοθεσίας, σε σχέση με το Δασικό Κώδικά και το Ν.1650/1986, και πιθανόν την προσαρμογή της σε νέες αντιλήψεις (όπως για π.χ. των κατηγοριών της Διεθνούς Ένωσης Προστασίας της Φύσης). Δεν θα πρέπει επίσης να αγνοούνται οι περιοχές που έχουν δηλωθεί ως προστατευόμενες στα πλαίσια Οδηγιών της Ε.Ε (79/409/ΕΟΚ και 92/43/ΕΟΚ). Η επανεξέταση αυτών των περιοχών θεωρείται αναγκαία, όσον αφορά στη κατοχύρωσή τους στα πλαίσια των κατηγοριών που προβλέπει η εθνική νομοθεσία, ώστε να διασφαλίζεται η καλύτερη και αποτελεσματικότερη διαχείρισή τους.

Επιπλέον η μη ύπαρξη ειδικού φορέα διαχείρισης στην κεντρική διοίκηση, συμβάλει στην απουσία χάραξης γενικής πολιτικής για τις προστατευόμενες περιοχές. Ο φορέας αυτός θα είχε επιτελικές αρμοδιότητες με βασική μέριμνα τη διαχείριση των περιοχών στην πράξη, καθώς και για την εξυπηρέτηση των σκοπών κήρυξής τους. Η ίδρυση του συγκεκριμένου φορέα αν και προβλέπεται από τη νομοθεσία, μένει να πραγματοποιηθεί ώστε να αποδώσει τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Η απουσία αντίστοιχων φορέων διαχείρισης για κάθε μία από τις περιοχές, συμβάλλει στη διαιωνίσει του προβλήματος της έλλειψης ολοκληρωμένης διαχείρισης και τη σταδιακή υποβάθμιση πολλών σημαντικών οικοσυστημάτων της χώρας. Ο ρόλος των συγκεκριμένων φορέων θα έχει ως προτεραιότητα την άσκηση της γενικής πολιτικής για την προστασία της φύσης, με γνώμονα πάντα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής και την εξειδίκευση και εφαρμογή συγκεκριμένων προγραμμάτων και δράσεων που άπτονται των αρμοδιοτήτων τους. Η δημιουργία ειδικών φορέων διαχείρισης για κάθε μία από τις περιοχές δεν έχει υλοποιηθεί αν και προβλέπεται από τη νομοθεσία. Η αιτία

κυρίως εντοπίζεται στην έλλειψη πολιτικής βούλησης από το κεντρικό κράτος για την ουσιαστική προστασία της φύσης στη χώρα.

Κομβικό σημείο στην αποτελεσματική προστασία της φύσης αποτελεί η διασφάλιση συγκεκριμένων πόρων για την χρηματοδότησή της, είτε από εθνικά είτε από κοινοτικά προγράμματα δράσης. Το χρηματοδοτικό πρόγραμμα Life-Φύση μέσω του 2^{ου} ΚΠΣ, προσέφερε τα μέγιστα προς αυτή την κατεύθυνση, με την υλοποίηση δράσεων σε 100 περίπου περιοχές του δικτύου Natura 2000. Παραμένει όμως ένα μέτρο που δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες όλου του συστήματος των προστατευόμενων περιοχών τις χώρας. Η εξεύρεση περαιτέρω πόρων μπορεί εξασφαλιστεί μέσω αυτοχρηματοδότησης από την πώληση συγκεκριμένων υπηρεσιών στις περιοχές αυτές.

Δεν θα πρέπει τέλος να παραγνωρίζεται το γεγονός της συμμετοχής της χώρας μας σε διεθνείς συμφωνίες για την προστασία της φύσης. Η εφαρμογή αυτών των συμφωνιών στη πράξη κατέστη ένα δύσκολο εγχείρημα, αφού πολλές συμφωνίες καθυστέρησαν να επικυρωθούν στη ελληνική νομοθεσία, με αποτέλεσμα η χώρα μας να οδηγηθεί σε αρκετές περιπτώσεις ενώπιον διεθνών δικαστηρίων, αλλά και για το γεγονός ότι για πολλές από τις περιοχές που δηλώθηκαν ως προστατευόμενες δεν ασκήθηκε κανένα ενδεδειγμένο μέτρο για την προστασία τους.

Η εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, με τη δημιουργία του δικτύου Natura 2000, πιστεύεται ότι θα συμβάλλει στη ουσιαστική προστασία της φύσης στη χώρα μας. Η δήλωση προς ένταξη στο Δίκτυο 264 ευαίσθητων περιοχών (το 16,5% της συνολικής έκτασης της χώρας) αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, που απομένει να επιβεβαιωθεί στην πράξη. Η λειτουργία του δικτύου θα ξεκινήσει το 2004 και μέχρι τότε οι περιοχές ένταξης πρέπει να έχουν κηρυχθεί ως προστατευόμενες και από το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο, γεγονός που μπορεί να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στη υλοποίηση του. Αν η εφαρμογή της Οδηγίας συνοδεύεται από κατάλληλη προσαρμογή, αναδιάρθρωση και κωδικοποίηση της εθνικής νομοθεσίας, ίσως να σημάνει μια νέα ελπιδοφόρος και αποδοτικότερη περίοδος για την προστασία της ελληνικής φύσης. Ιδιαίτερα αν η ανάγκη υλοποίησης της Οδηγίας οδηγήσει και στον σαφή προσδιορισμό φορέων, που θα αναλάβουν την ευθύνη να προωθήσουν και να παρακολουθήσουν την υλοποίηση των αναγκαίων προγραμμάτων προστασίας της φύσης στην πράξη.

5.2 Η Αποκτηθείσα Εμπειρία από τον Εθνικό Δρυμό Πάρνηθας

Ο Εθνικός Δρυμός Πάρνηθας αν και αποτελεί το μοναδικό πνεύμονα πρασίνου της Αττικής, 40 χρόνια μετά την κήρυξη του, στερείται ουσιαστικής διαχείρισης. Οι παράγοντες που συνετέλεσαν σε αυτήν την κατάσταση προσδιορίζονται από την αμέλεια της πολιτείας να εφαρμόσει συγκεκριμένες κανονιστικές πράξεις, ώστε να διασφαλίζεται το ευαίσθητο οικοσύστημα της.

Η ύπαρξη διαχειριστικού σχεδίου αν και προβλέπει στο «τι πρέπει να γίνει» και το «πώς» δεν έχει από τη φύση του εξουσιοδοτήσεις για την υλοποίηση συγκεκριμένων δεσμεύσεων. Οι δεσμεύσεις αυτές ανήκουν στο κεντρικό κράτος για την άσκηση συγκεκριμένων μέτρων. Το παρόν διαχειριστικό 5 χρόνια μετά την έκδοσή του, παραμένει στην ουσία ανεφάρμοστο, εκτός από ελάχιστες δράσεις που βρίσκονται σε πορεία υλοποίησής τους.

Η μη έκδοση των απαραίτητων Π.Δ. που να καθορίζουν το φορέα διαχείρισης της περιοχής, τα νέα όρια του δρυμού και τον κανονισμό λειτουργίας του, στο μέλλον θα αποτελούν και τον ουσιαστικό λόγο υποβάθμισης του. Επιπλέον η έλλειψη χρηματοδότησης και η συνεχής αποστελέχωση του Δασαρχείου Πάρνηθας, που έχει διοικητικά την ευθύνη του δρυμού, καθιστά μια υπηρεσία ανίκανη στο να αντεπεξέλθει στο βάρος της διαχείρισης. Χαρακτηριστικά ειπώθηκε από κάποιον από τους εργαζόμενους στο Δασαρχείο κατά την επίσκεψη στην περιοχή, «...πρέπει να βρουν τι θέλουν από την Πάρνηθα, θέλουν ένα Δασαρχείο που να είναι στα δικαστηρία με τους πολίτες για να φτιάξει πράξεις χαρακτηρισμού, ή ένα δασαρχείο που να ασχολείται με τη διαχείριση...»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Κασιούμης Κ., «*Η Προστασία της Φύσης στην Ελλάδα. Θεσμικό Πλαίσιο, Προστατευόμενες Περιοχές και Αρμοδιότητες Προστασίας*», Γεωτεχνικά Επιστημονικά Θέματα, Τόμος 5 – Τεύχος 3, 1994.
- Λαζαρέτου Θ., «*Οδηγός για την Έννομη Προστασία της Φύσης*», Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας – Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων Υγροτόπων, Θεσσαλονίκη 1994.
- Μπεριάτος Η., «*Μια Ολοκληρωμένη Στρατηγική για τους Εθνικούς Δρυμούς και τις Προστατευόμενες Περιοχές*», Ομιλία στο Διεθνές Συνέδριο “*Η Προστασία και Οικοανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών: Η Αναγκαιότητα δημιουργίας Νέων Εθνικών Δρυμών*”, Μέτσοβο 1998.
- Νέζης Ν., «*Το Ανθρώπινο Περιβάλλον, Αρχές και Τρόποι Προστασίας*», Εκδόσεις Πιτσιλός, Αθήνα 1992.
- Νικολόπουλος Τ., «*Η Οδηγία Natura 2000*», στο *Νόμος και Φύση*, Βιβλιοθήκη Περιβαλλοντικού Δικαίου, «*Η Προστασία των Υγροτόπων στην Ελλάδα*», Πρακτικά Συνεδρίου, Επιμέλεια: Γ. Παπαδημητρίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1998.
- Ο.Ο.Σ.Α. – Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., «*Εκθέσεις Περιβαλλοντικών Επιδόσεων, Ελλάδα*», 2000.
- Οικονόμου Δ., «*Χωροταξία Ι – Σχεδιασμός Χρήσεων Γης, Διδακτικές Σημειώσεις*», Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος 1997.
- Παναγόπουλος Θ., «*Δίκαιο Προστασίας Περιβάλλοντος*», Εκδόσεις Σταμούλης, Πειραιάς 1992.
- Παπούλιας Φ., «*Το Δίκτυο Natura 2000 Θεμέλιο της Πολιτικής της ΕΕ για τη Διατήρηση της Φύσης*», στο «*Κοινοτικό Περιβαλλοντικό Δίκαιο και Αποκεντρωμένη Διοίκηση, Πρακτικά Σεμιναρίου*», Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ – Ευρωπαϊκή Επιτροπή & Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημοσίου Δικαίου, Αθήνα 1998.
- Σαμιώτης Γ., «*Το Διεθνές Δίκαιο της Άγριας Ζωής*», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1996.

- Σιούτη Γ., «*Δίκαιο Περιβάλλοντος, Γενικό Μέρος I, Δημόσιο Δίκαιο και Περιβάλλον*», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1993.
- Σταματίου Ε., «*Πολιτική Γης και Διαχείριση Εγγείου Ιδιοκτησίας – Διαχείριση Περιβάλλοντος και Φυσικών Περιοχών στην Ελλάδα. Διδακτικές Σημειώσεις*», Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Αθήνα 2000.
- Τάχος Α., «*Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος*», Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1995.
- Τσιλιμίγκας Γ., «*Διπλωματική Εργασία: Οι Συμμετοχικές Διαδικασίες στον Χωρικό Σχεδιασμό*», Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος 1998.
- Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ – Γεν. Δ/ση Περιβάλλοντος – Δ/ση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού, «*Η Οδηγία των Οικοτόπων 92/43/ΕΟΚ & το Δίκτυο Natura 2000*», Αθήνα 1998.
- Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, «*Διεθνείς Συμβάσεις για το Περιβάλλον*», Αθήνα 1998.
- Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, «*Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-1999, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον, Υποπρόγραμμα 3, Διαχείριση & Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος*», Αθήνα 1999.
- Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., «*Εθνικός Σχεδιασμός για το Φυσικό Περιβάλλον*», Αθήνα, Ιούνιος 1999.
- Υπουργείο Γεωργίας, Γενική Γραμματεία Δασών & Φυσικού Περιβάλλοντος, «*Προστατευόμενες Περιοχές*» Έκθεση Ομάδας Εργασίας, Αθήνα, 1998.
- Υπουργείο Γεωργίας, «*Σχέδιο Διαχείριση Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας*», Αθήνα 1997.
- Υπουργείο Γεωργίας, Γενική Γραμματεία Δασών & Φυσικού Περιβάλλοντος, «*Προτάσεις για μια Σύγχρονη Πολιτική για τα Δάση και το Φυσικό Περιβάλλον*», Αθήνα, Μάρτιος 1998.

Ξενογλώσση

- Council of Europe, Committee of Experts for the European Ecological Network (STRA-REP), «*Report Concerning the Map on Nature Conservation Sites Designated in Application of International Instruments at Pan-European Level*», Strasbourg 1998.
- IUCN, «*Caring for the Earth, a Strategy for Sustainable Living*», Gland Switzerland, 1991.
- IUCN, «*Evaluating Effectiveness A Framework for Assessing the Management of Protected areas*», Cardiff University 1998..
- IUCN, «*Guidelines for Protected Area Management Categories*», 1994.
- IUCN, «*Parks for Life: Δράση για τις Προστατευόμενες Περιοχές στην Ευρώπη*», 1994.
- IUCN & WWF, «*Protected Areas for a New Millennium*», 1998.
- Kenichington, R.A «*Managing Marine Environment*», Taylor & Francis, New York 1990.
- Marc Hockings, «*Evaluating Management of Protected Areas: Intergrating Planning and Evaluation*», Springer-Verlag, New York 1998.

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

- Σύνταγμα της Ελλάδας, 2001
- Ν.Δ. 86/1969 «Δασικός Κώδιξ» (ΦΕΚ 7Α/18-1-69)
- Ν.Δ. 996/1971 «Περί αντικαταστάσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τίνων του Ν.Δ. 86/1969 “Περί Δασικού Κώδικος”» (ΦΕΚ 192Α/6-10-71)
- Ν. 177/1975 «Περί αντικαταστάσεως και συμπληρώσεως διατάξεων τίνων του Ν.Δ. 86/1969 “Περί Δασικού Κώδικος”» (ΦΕΚ 205Α/27-9-75)
- Ν. 998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της Χώρας» (ΦΕΚ 289Α/29-12-79)
- Ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ 160Α/16-10-86)
- Ν. 2719/1999 «Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τη διατήρηση των αποδημητικών ειδών της άγριας πανίδας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 106Α/26-5-1999)
- Ν. 1335/1983 «Κύρωση Διεθνούς Σύμβασης για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης» (ΦΕΚ 32Α/14-3-83)
- Υ.Α 414//1985 «Μέτρα διαχείρισης της άγριας πτηνοπανίδας» (ΦΕΚ 757Β/18-12-85)
- Ν. 1751/1988 «Κύρωση Πρωτοκόλλου τροποποιητικού της Σύμβασης Ραμσάρ 1971 για την προστασία των διεθνούς ενδιαφέροντος υδροτόπων ιδίως ως υδροβιοτόπων» (ΦΕΚ 26Α/9-2-1988)
- Ν. 1126/1981 «Περί κυρώσεως της εις Παρισίους την 23ην Νοεμβρίου 1972 υπογραφείς Διεθνούς Συμβάσεως δια την προστασίαν της Παγκοσμίου Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς» (ΦΕΚ 32Α/10-2-81)
- Ν.Δ. 191/1974 «Περί κυρώσεως της εν Ραμσάρ του Ιράν κατά την 2αν Φεβρουαρίου 1971 υπογραφείσης Διεθνούς Συμφωνίας περί προστασίας των Διεθνούς ενδιαφέροντος υδροτόπων ιδία ως υδροβιοτόπων» (ΦΕΚ 350Α/20-1-71)
- Ν. 1950/1991 «Κύρωση των τροποποιήσεων της Σύμβασης Ραμσάρ για την προστασία των διεθνούς ενδιαφέροντος υδροτόπων ιδία ως υδροβιοτόπων» (ΦΕΚ 84Α/31-5-91)
- Ν. 855/1978 «Περί κυρώσεως της υπογραφείσης εις Βαρκελώνην το 1976 Διεθνούς Συμβάσεως “περί προστασίας της Μεσογείου Θαλάσσης εκ της ρυπάνσεως” μετά του συνημμένου εις αυτήν Παραρτήματος, ως και των Πρωτοκόλλων αυτής» (ΦΕΚ 235Α/23-12-1978)

- Ν. 1634/1986 «Κύρωση των πρωτοκόλλων 1980 “Για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση από χερσαίες πηγές” και 1982 “Περί των ειδικά προστατευόμενων περιοχών της Μεσογείου”» (ΦΕΚ 104Α/ 18-7-86)
- Ν. 1469/1950 «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830» (ΦΕΚ 169Α/1950)
- Κ.Υ.Α. 69269/5387/1990 «Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, περιεχόμενο μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθορισμός περιεχομένου ειδικών περιβαλλοντικών μελετών και λοιπές συναφείς διατάξεις σύμφωνα με το Ν. 1650/1986» (ΦΕΚ 678Β/25-10-90)
- Κ.Υ.Α. 33318/3028/1998 «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων (ενδιαιτημάτων) καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» (ΦΕΚ 1289Β/28-12-98)
- Οδηγία του Συμβουλίου 79/409/ΕΟΚ «Περί της διατήρησης των άγριων πτηνών»
- Οδηγία του Συμβουλίου 92/43/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας»

